

Έντυπο υλικό στα
Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου

**Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία
και στον πολιτισμό**

Από το τοπικό στο οικουμενικό

Τόμος 1ος

Έντυπο προσωρινό υλικό στα Θρησκευτικά Γ΄ Γυμνασίου

Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό

Από το τοπικό στο οικουμενικό

Το έντυπο προσωρινό υλικό στα Θρησκευτικά δημιουργήθηκε με την ευθύνη της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο υλοποίησης του Υποέργου «Εκπόνηση Προγραμμάτων Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και Οδηγών για τον Εκπαιδευτικό «Εργαλεία Διδακτικών Προσεγγίσεων» της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) - Νέο πρόγραμμα σπουδών. Το παρόν υλικό συνοδεύει το αντίστοιχο Πρόγραμμα Σπουδών και τον Οδηγό Εκπαιδευτικού.

Για τη σύνταξη του φακέλου προσωρινού υλικού στα Θρησκευτικά Γ΄ Γυμνασίου εργάστηκαν αμισθί τα μέλη της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων **Γεώργιος Στριλιγκάς**, θεολόγος, φιλόλογος, Σχολικός Σύμβουλος Θεολόγων και **Γεώργιος Παπαδόπουλος**, θεολόγος, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και οι θεολόγοι εκπαιδευτικοί:

Αρσένιος Αρσενάκης
ΜΔΕ Θεολογίας, εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας
Εκπαίδευσης
Μαρία Χατζηαποστόλου
Δρ. Θεολογίας, εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας
Εκπαίδευσης

Σχεδιασμός και μορφοποίηση φακέλου:
Γεώργιος Στριλιγκάς
Σχολικός Σύμβουλος Θεολόγων

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

ΦΑΚΕΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

**Έντυπο προσωρινό υλικό στα
Θρησκευτικά Γ΄ Γυμνασίου**

Τόμος 1ος

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

Τα Θρησκευτικά της Γ' τάξης

Αγαπητοί μαθητές και μαθήτριες

Σας καλωσορίζουμε στο μάθημα των Θρησκευτικών στη νέα σας τάξη.

Φέτος, ολοκληρώνουμε την πορεία μας στον κύκλο των Θρησκευτικών του Γυμνασίου. Στην Α' τάξη, συζητήσαμε τι σημαίνει «πορεία και ανάπτυξη», πρώτα στον εαυτό μας και έπειτα στον χώρο της θρησκευτικής πίστης. Στη Β' Γυμνασίου, προχωρήσαμε με παρόμοιες συνδέσεις στον θεματικό κύκλο «πορεία μέσα από αντιθέσεις», όπου μελετήσαμε πώς μέσα από αντιπαραθέσεις και αντιπαλότητες προκύπτουν συνθέσεις και νέοι δρόμοι.

Στο φετινό μάθημα που έχει ως θεματικό άξονα «από το τοπικό στο οικουμενικό», θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε τη μαρτυρία της θρησκευτικής πίστης στην Ευρώπη και στον σύγχρονο κόσμο, να προβληματιστούμε για μεγάλα προβλήματα της εποχής μας και να συζητήσουμε το θρησκευτικό όραμα για τη μεταμόρφωση και ανακαίνιση του κόσμου. Όπως και στα προηγούμενα χρόνια, αφετηρία στη διερεύνησή

μας θα είναι πρωταρχικά η Ορθοδοξία, που είναι η θρησκευτική παράδοση του τόπου μας και στη συνέχεια ο Χριστιανισμός στην Ευρώπη και κατ' επέκταση οι μεγάλες θρησκευτικές παραδόσεις του κόσμου.

Το υλικό που έχετε στα χέρια σας θα σας διευκολύνει στο ταξίδι της διερεύνησής σας. Θα έχετε προσέξει ότι δεν είναι ένα συνεχόμενο δοκίμιο. Είναι μια πλούσια συλλογή κειμένων, εικόνων και άλλων μέσων, που αναφέρονται στη θρησκευτική πίστη και προέρχονται από διάφορες πηγές. Μάλιστα, μπορείτε να το εμπλουτίσετε και εσείς με δικές σας ιδέες. Το υλικό αυτό, πάνω απ' όλα, έχει σαν αποστολή να εξυπηρετήσει τις δραστηριότητες που θα κάνετε στην τάξη. Θα το αξιοποιήσετε με διάφορους τρόπους, κυρίως μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες. Προτάσεις γι' αυτόν τον τρόπο δουλειάς θα βρείτε στο τέλος κάθε ενότητας.

Ο καθηγητής ή η καθηγήτρια της τάξης σας θα σας καθοδηγήσει σχετικά με ποια από τα κείμενα, με ποια σειρά και πώς θα τα επεξεργαστείτε. Ίσως, δεν θα χρειαστείτε όλα τα κείμενα ούτε όλες τις δραστηριότητες. Είναι χρήσιμο, σε κάθε

μάθημα, να σημειώνετε στο τετράδιο σας «τι» και «πώς» δουλέψατε στην τάξη, εάν χρειάζεται να προσέξετε περισσότερο κάποιο από τα κείμενα ή εάν θα κάνετε κάποια άλλη εργασία.

Σας ευχόμαστε καλή εργασία με κέφι και δημιουργικότητα.

Η συντακτική ομάδα του υλικού

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Η Χριστιανοσύνη στον σύγχρονο κόσμο

Περιεχόμενα

- I. Οι Χριστιανικές Εκκλησίες: Κοινή καταγωγή, διαφορετικές πορείες**
 - i. Ορθόδοξες Εκκλησίες, Ορθόδοξη διασπορά και Ορθόδοξα κέντρα
 - ii. Καθολική Εκκλησία: Από τον Μεσαίωνα στη Β΄ Βατικανή Σύνοδο
 - iii. Προτεσταντικές Ομολογίες
 - iv. Αγγλικανική Εκκλησία
- II. «Εν εκκλησίαις ευλογείτε τον Θεόν»: Λατρεία και τέχνη στην Ανατολή και στη Δύση**
 - i. Αρχιτεκτονική, ζωγραφική, γλυπτική, βιτρό, μουσική
 - ii. Κυριακάτικη λειτουργία
 - iii. Λατρευτική παράδοση (Βάπτισμα, Χρίσμα, Ευχαριστία)
- III. «Υμείς εστέ το άλας της γης» (Μτ 5, 13): Ιεραποστολή και Διακονία**
 - i. Διακονία: Οι πολλές όψεις της σε όλον τον κόσμο
 - ii. Ιεραποστολή: Από την προπαγάνδα στο άνοιγμα και στη μαρτυρία στα πέρατα του κόσμου: από την Αλάσκα στην Αφρική και από τη Λατινική Αμερική στη μακρινή Ανατολή
 - iii. Ο Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας Αναστάσιος: Ένα ζωντανό παράδειγμα διακονίας

IV. «Υπέρ της των πάντων ενώσεως»: Το αίτημα της ενότητας

- i. Η αρχιερατική προσευχή του Ιησού: «Ίνα πάντες εν ώσι»**
- ii. Άρση αναθεμάτων Ορθοδόξων και Καθολικών (1965)**
- iii. Κοινή Διακήρυξη Καθολικών - Ορθοδόξων (2006)**
- iv. Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών**
- v. Θεολογικοί διάλογοι**

Εισαγωγικό σχόλιο

Ο Χριστιανισμός ξεκίνησε ως μια μικρή κοινότητα πιστών και σταδιακά εξαπλώθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο. Δυστυχώς, μέσα από αντιπαλότητες και αντιπαραθέσεις, διασπάστηκε και οι χριστιανοί χωρίστηκαν ή και αποξενώθηκαν μεταξύ τους.

Σήμερα, αναγνωρίζεται οικουμενικά το αίτημα για συνεργασία και ενότητα, τόσο στο επίπεδο των θεσμών όσο μεταξύ των προσώπων. Για να φθάσουμε σε αυτό το σημείο, χρειάζεται η αλληλογνωριμία και η αλληλοκατανόηση.

Σε αυτή την πρώτη Θεματική Ενότητα θα επιδιώξουμε να διερευνήσουμε:

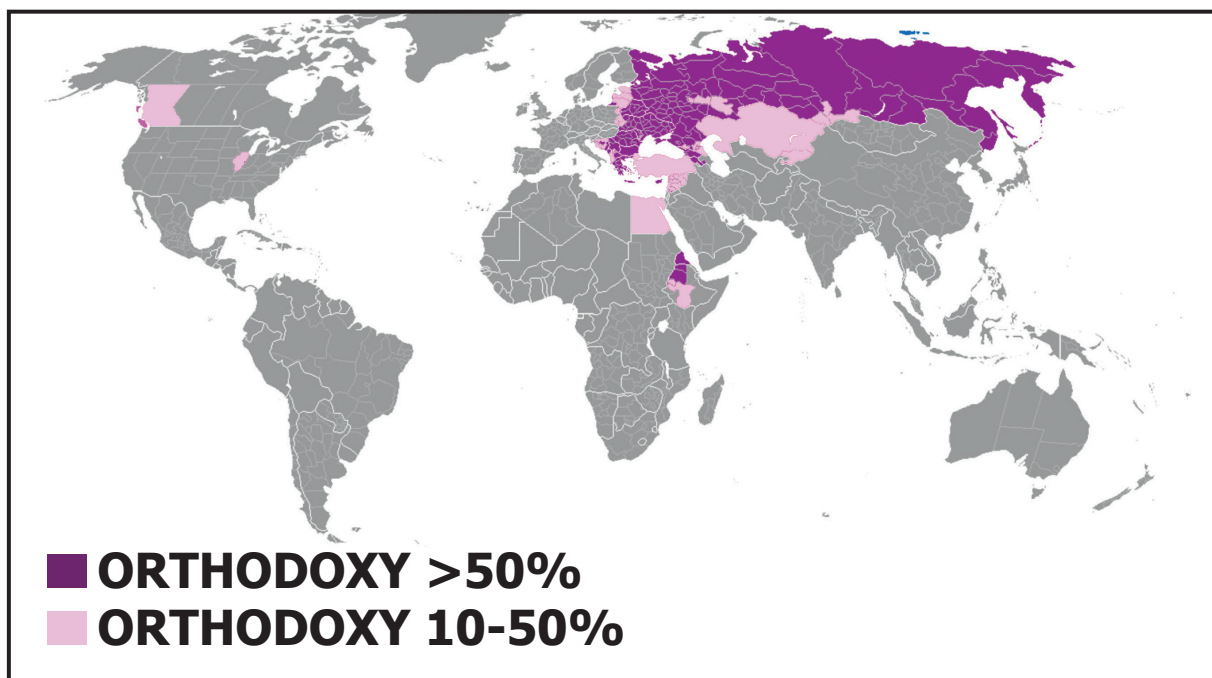
- ποιες χριστιανικές Ομολογίες υπάρχουν στον σύγχρονο κόσμο, τις ομοιότητες και τις διαφορές τους
- διαφορετικές εκφράσεις της χριστιανικής τέχνης και λατρείας
- πρωτοβουλίες για την ενότητα των χριστιανών
- το κίνητρο, το εύρος και τη σημασία της χριστιανικής ιεραποστολής
- το όραμα για ενότητα των χριστιανικών Εκκλησιών.

I

Οι Χριστιανικές Εκκλησίες: Κοινή καταγωγή, διαφορετικές πορείες

- i. Ορθόδοξες Εκκλησίες, Ορθόδοξη διασπορά (Αφρική, Ασία, Αμερική, Αυστραλία) και Ορθόδοξα κέντρα

Η παρουσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο

Διασπορά των ορθοδόξων στον κόσμο (Πηγή: Δικτυακός τόπος «Πενταπόσταγμα Ενημέρωσης»)

Οι Ορθόδοξοι ανέρχονται σήμερα, περίπου, σε 270 εκ. και συναντώνται σχεδόν σε όλο τον κόσμο. Τοπικές

Ορθόδοξες Εκκλησίες υπάρχουν σε Ευρώπη, Αμερική, Ασία και Αυστραλία και Αφρική.

Στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι Ορθόδοξοι αποτελούν πλειονότητα στην Ελλάδα, την Κύπρο, την Βουλγαρία και την Ρουμανία. Σε αυτά, καθώς και σε άλλα κράτη της Γηραιάς Ηπείρου, όπως τη Γεωργία, το Μαυροβούνιο, τη Ρωσία και τη Σερβία, η Ορθοδοξία έχει μια έντονη κοινωνική και πολιτισμική παρουσία και έχει συνδεθεί ποικιλοτρόπως με την ιστορία των αντίστοιχων εθνών.

Η οργάνωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας

«[...] έχουμε αρχικά τις Μητροπόλεις, έπειτα τις Αυτοκέφαλες Εκκλησίες [δηλαδή Εκκλησίες οι οποίες εκλέγουν οι ίδιες τον προκαθήμενό τους] ή τις Αυτόνομες Εκκλησίες [στις οποίες η εκλογή του προκαθημένου επικυρώνεται από τον Οικουμενικό Πατριάρχη].

Οι Αυτοκέφαλες Εκκλησίες είναι δυνατόν να συμπίπτουν με πολιτισμικές κοινότητες, που υπήρξαν κατά το παρελθόν και είναι Αποστολικές [όπως η Αλεξάνδρεια για την Αφρική, η Αντιόχεια για ένα μέρος του σημερινού κόσμου (Συρία, Λίβανο και ανατολική Τουρκία) ή τα Ιεροσόλυμα για την Παλαιστίνη και την Ιορδανία] ή και με εθνικές κοινότητες. Σε παγκόσμια κλίμακα, μετά το Σχίσμα του 11ου αιώνα, το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως έχει πρωτείο τιμής και έχει ένα

ρόλο πρωτοβουλίας, καθώς και προεδρίας στο σύνολο της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Αποτέλεσμα αυτής της θεμελιώδους αρχής της οργάνωσης της Ορθόδοξης Εκκλησίας είναι η ύπαρξη των τεσσάρων πρεσβυγενών Πατριαρχείων, τα οποία πριν από το χωρισμό Ανατολής και Δύσης, αποτελούσαν μαζί με το Πατριαρχείο της Ρώμης, την Πενταρχία. Αργότερα έχουμε τις πιο πρόσφατα συσταθείσες Εκκλησίες της Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες γενικά βρίσκονται σε χώρες παραδοσιακά ορθόδοξες [Πατριαρχείο Ρωσίας (1917), Πατριαρχείο Σερβίας (1920), Πατριαρχείο Ρουμανίας (1925), Πατριαρχείο Βουλγαρίας (1953), Πατριαρχείο Γεωργίας (1990)]. Αυτοκέφαλες Εκκλησίες: Κύπρου, Ελλάδος, Πολωνίας, Αλβανίας, Τσεχίας και Σλοβακίας. Αυτόνομες Εκκλησίες: Φινλανδίας και Εσθονίας]. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο παντού στον κόσμο. Στη Δυτική Ευρώπη, για παράδειγμα, καθώς και στην Αμερική και στην Αυστραλία, ηπείρους δηλαδή όπου οι ορθόδοξες κοινότητες δεν εγκαταστάθηκαν σε κάποια σημαντική κλίμακα, παρά μόνο κατά τον 20ό αιώνα, οι επισκοπές εξακολουθούν να στηρίζονται σε εθνικά κριτήρια και να συνυπάρχουν στην ίδια την εδαφική περιοχή, υπαγόμενες στις Αυτοκέφαλες Εκκλησίες της χώρας καταγωγής τους».

Από την ιστοσελίδα της Ι.Μ. Βελγίου

Προκαθήμενοι Ορθοδόξων Εκκλησιών, κατά την παραμονή της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, Άγ. Τίτος Ηρακλείου, Κρήτη, 2016

Η αυτοσυνειδησία της Ορθόδοξης Εκκλησίας

«[...] Πιστή στην ομόφωνη αποστολική Παράδοση και μυστηριακή εμπειρία η Ορθόδοξος Εκκλησία αποτελεί την αυθεντική συνέχεια της Μίας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας, όπως ομολογείται στο Σύμβολο της Πίστεως και επιβεβαιώνεται από τη διδασκαλία των Πατέρων της Εκκλησίας. Η Εκκλησία μας βιώνει το μυστήριο της θείας Οικονομίας στη μυστηριακή της ζωή με επίκεντρο τη θεία Ευχαριστία. Η Ορθόδοξος Εκκλησία εκφράζει την ενότητα και καθολικότητά της εν Συνόδω. Η συνοδικότητα διαπνέει την οργάνωση, τον τρόπο που λαμβάνονται οι αποφάσεις και καθορίζεται η πορεία της. Οι Ορθόδοξες Αυτοκέφαλες Εκκλησίες δεν αποτελούν συνομοσπονδία Εκκλησιών

αλλά την Μία, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία. Κάθε τοπική Εκκλησία, προσφέρουσα την θεία Ευχαριστία, είναι η εν τόπω παρουσία και φανέρωση της Μίας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας».

Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

Εναρκτήρια συνεδρία της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, Κρήτη, 2016

ii. Καθολική Εκκλησία: Από τον Μεσαίωνα στη Β΄ Βατικανή Σύνοδο

Η Καθολική Εκκλησία σήμερα

«Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία είναι εξαπλωμένη σε ολόκληρο σχεδόν τον σύγχρονο κόσμο. Οι πολυπληθέστερες περιοχές σε ρωμαιοκαθολικούς είναι ορισμένες χώρες της Ευρώπης (Ιταλία, Ισπανία, Βέλγιο, Ελβετία,

Πολωνία), σχεδόν όλες οι χώρες της Λατινικής Αμερικής, καθώς και οι χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας (κυρίως τα νησιά των Φιλιππίνων). Αλλά και σε όλο τον υπόλοιπο κόσμο η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία έχει μέλη. Στην Ελλάδα υπάρχουν μικρότερες ή μεγαλύτερες ρωμαιοκαθολικές κοινότητες στις μεγάλες, κυρίως, πόλεις. Αρκετοί ρωμαιοκαθολικοί βρίσκονται σε νησιά των Κυκλάδων (κυρίως τη Σύρο και την Τήνο) και του Ιονίου (Κέρκυρα). Στην Αθήνα έχει την έδρα της η Αρχιεπισκοπή της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, δηλαδή η κεντρική εκκλησιαστική της διοίκηση στην Ελλάδα».

Καραχάλιας Σ., Μπράτη Π., Πασσάκος Δ.,
Φίλιας Γ., Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου

Η Καθολική Εκκλησία από τον μεσαίωνα στο σήμερα

Μέχρι το 14ο αιώνα το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της Ευρώπης ήταν καθολικοί χριστιανοί. Η Καθολική Εκκλησία κατείχε γη, διέθετε ένα οργανωμένο διοικητικό σύστημα που της επέτρεπε να ελέγχει πνευματικά ολόκληρη την Ευρώπη και οι αρμοδιότητές της αφορούσαν και πολλές δραστηριότητες της κοινωνικής ζωής. Ο Πάπας της Ρώμης, ως επικεφαλής της Καθολικής Εκκλησίας, είχε μεγάλη ισχύ και παρενέβαινε καθοριστικά και στις πολιτικές εξελίξεις.

Κατά τον Μεσαίωνα η ζωή των ανθρώπων ρυθμιζόταν από τις χριστιανικές τελετές και γιορτές, ενώ τα μυστήρια, όπως η βάπτιση και ο γάμος, σηματοδοτούσαν

τα μεγάλα βήματα της ζωής των χριστιανών της Ευρώπης. Η Εκκλησία χρησιμοποιούσε μέρος από τα πλούτη της για να βοηθήσει τους φτωχούς και τους ασθενείς, ιδρύοντας και συντηρώντας νοσοκομεία και άλλα ευαγή ιδρύματα. Παράλληλα, διέσωζε την πολιτιστική κληρονομιά και οργάνωνε την εκπαίδευση.

Δημητρούκας Ι., Ιωάννου Θ., Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Β' Γυμνασίου

Η Β' Βατικανή Σύνοδος (1962-65)

«Μετά τη Βατικανή Σύνοδο η Εκκλησία δεν είναι πια σαν πυραμίδα που έχει στην κορυφή τον κλήρο, αλλά συγκροτείται από όλα τα μέλη της τα καθγιασμένα με το Βάπτισμα, το χρίσμα και την ιεροσύνη, και χρειάζεται συνεχής επιμόρφωση και επαγρύπνηση. Τίποτε δεν είναι πια όπως πριν. Ο κόσμος έχει ξυπνήσει, ενηλικιωθεί, και η Εκκλησία δεν έχει δικαίωμα να μένει πίσω και ουραγός στις ανάγκες του κόσμου, συμπεριλαμβανομένης και της λειτουργικής της ζωής, της ενδυμασίας

των λειτουργιών της και άλλων [...]».

Λούβαρης, π. Ι., 40 χρόνια από την
έναρξη της Β' Βατικανής Συνόδου

Από τα κείμενα της Β' Βατικανής Συνόδου

«Με εκείνους, οι οποίοι κοσμούνται μεν με το χριστιανικό όνομα διά του αγίου Βαπτίσματος, δεν ομολογούν όμως ακέραιη την πίστη ή δεν διαφυλάσσουν την ενότητα της κοινωνίας με τον διάδοχο του Πέτρου, η Εκκλησία αισθάνεται συνδεδεμένη για ποικίλους λόγους. Διότι πολλοί απ' αυτούς τιμούν την Αγία Γραφή ως κανόνα πίστεως και ζωής, επιδεικνύουν ζωηρό θρησκευτικό ζήλο, πιστεύουν με αγάπη στο Θεό, τον παντοδύναμο Πατέρα, και στον Χριστό, τον Υιό του Θεού και Σωτήρα, συνδέονται με το Χριστό διά του Βαπτίσματος και αναγνωρίζουν τα Μυστήρια. Πολλοί απ' αυτούς έχουν το επισκοπικό αξίωμα, τελούν τη Θεία Ευχαριστία και καλλιεργούν την λατρεία της Θεοτόκου. Σ' αυτά ας προστεθεί η κοινωνία διά της προσευχής και ένας αληθινός σύνδεσμος εν Αγίω Πνεύματι, το Οποίο δρα σ' αυτούς με δώρα και χάριτας και με την αγιαστική του δύναμη, και μάλιστα έχει ενισχύσει κάποιους απ' αυτούς στο μαρτύριο. Έτσι, το Πνεύμα αφυπνίζει σ' όλους τους μαθητές του Χριστού τη νοσταλγία και τη δράση, ώστε αυτοί κάποτε να ενωθούν ειρηνικά-όπως το ζήτησε ο Χριστός-σε μία ποιμνη υπό ένα Ποιμένα.

Για την επιτυχία του σκοπού αυτού, η Μητέρα Εκκλησία προσεύχεται, ελπίζει και δρα αδιαλείπτως, προτρέποντας τα τέκνα της σε καθαρμό και ανακαίνιση, ώστε να λάμψει λαμπρότερα το σημείο του Χριστού στο πρόσωπο της Εκκλησίας».

Στ. Χαρκιανάκι, Το περί Εκκλησίας
σύνταγμα της Β' Βατικανής Συνόδου

iii. Προτεσταντικές Ομολογίες

Η Μεταρρύθμιση του 16ου αιώνα

Η λεγόμενη «Θρησκευτική Μεταρρύθμιση» ή «Μεταρρύθμιση του 16ου αιώνα» ήταν ένα θρησκευτικό κίνημα του 16ου αιώνα, το οποίο εκδηλώθηκε ως αντίδραση στις αντιλήψεις και πρακτικές της Καθολικής Εκκλησίας και πήρε διαστάσεις κοινωνικές και πολιτικές. Αφετηρία του θεωρείται η 31η Οκτωβρίου 1517, όταν ο γερμανός μοναχός και θεολόγος Μαρτίνος Λούθηρος (1483-1546) θυροκόλλησε στην είσοδο του καθεδρικού ναού της Βιτεμβέργης έναν κατάλογο με 95 θέσεις, εναντίον των αντιλήψεων και πρακτικών της Καθολικής Εκκλησίας. Η Μεταρρύθμιση διαδόθηκε σταδιακά εκτός της Γερμανίας και στη Γαλλία, τις Κάτω Χώρες, την Ελβετία, τη Σκωτία και την Αγγλία. Κύριοι πρωταγωνιστές της ήταν, εκτός από τον Λούθηρο, ο Ιωάννης Καλβίνος

(1509-1564), ο Ούλριχ Ζβίγγλιος (1484-1531) και ο Ιωάννης Νοξ (1513-1572).

Η ονομασία «Προτεσταντισμός»

Η ονομασία αυτή προέρχεται από τη λατινική λέξη *protestor* που σημαίνει διαμαρτύρομαι. Σχετίζεται με τη διαμαρτυρία των οπαδών του Λουθήρου μετά την καταδίκη του Λουθήρου και των αντιλήψεών του από τη Δίαιτα (1529) και την αποκήρυξή του από τον αυτοκράτορα Κάρολο Ε΄, οι οποίοι για τον λόγο αυτό ονομάστηκαν προτεστάντες ή διαμαρτυρόμενοι.

Σύντομη ιστορία της Μεταρρύθμισης του Λουθήρου

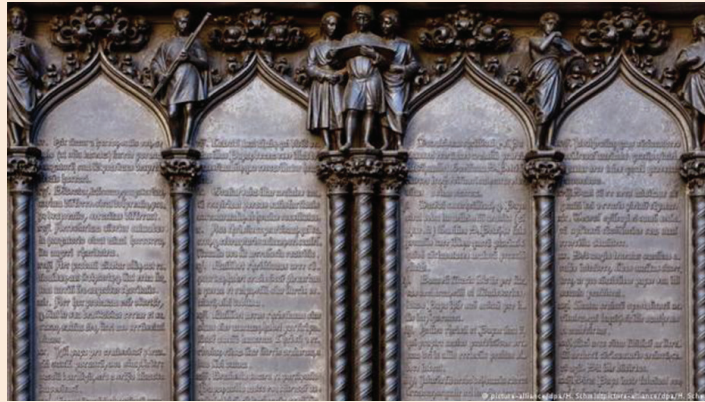
«Η αντίδραση στις αδυναμίες της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας εκδηλωνόταν περισσότερο στις γερμανικές χώρες. Στον πληθυσμό προκαλούσε μεγάλη δυσαρέσκεια η οικονομική επιβάρυνση που υφίστατο από την Εκκλησία με σκοπό την ανέγερση μεγαλοπρεπών οικοδομημάτων στη Ρώμη. Στη λαϊκή αυτή δυσαρέσκεια πρέπει να προσθέσουμε και την προσπάθεια των Γερμανών ηγεμόνων να απαλλαγούν από την παπική επιρροή και την επικυριαρχία του αυτοκράτορα.

Η αφορμή δόθηκε το 1515, όταν ο πάπας Λέων Γ΄ έδωσε την άδεια για μαζική έκδοση και πώληση εγγράφων άφεσης αμαρτιών (συγχωροχαρτιών). Ο εμπορευματοποιημένος τρόπος διάθεσής τους από τον μοναχό Τέτζελ στη Γερμανία και η διακήρυξή του ότι «μόλις

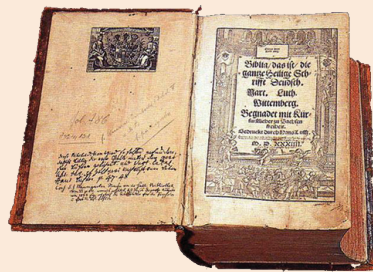
ακουστεί ο ήχος από τα χρήματα που πληρώνονται για το συγχωροχάρτι, οι ψυχές μεταπηδούν από το Καθαρτήριο στον Παράδεισο», προκάλεσαν την έντονη αντίδραση του γερμανού μοναχού και θεολόγου **Μαρτίνου Λουθήρου**.

Ο Λούθηρος διαμαρτυρόμενος θυροκόλλησε, τον Οκτώβριο του 1517, σε εκκλησία της Βιτεμβέργης έναν κατάλογο από 95 θέσεις, δηλαδή επιχειρήματα που καταδίκάζαν τα συγχωροχάρτια και αμφισβητούσαν τις παπικές απόψεις και σε άλλα δογματικά ζητήματα. Ο πάπας αντέδρασε αφορίζοντας τον Λούθηρο ως αιρετικό. Ο Λούθηρος όμως έκαψε δημόσια το έγγραφο (βούλλα) του αφορισμού του (1520). Η θρησκευτική αυτή διαμάχη θορύβησε τον αυτοκράτορα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (Γερμανίας) Κάρολο Ε', ο οποίος, φοβούμενος διάσπαση της ενότητας των γερμανικών χωρών, κάλεσε τον Λούθηρο να απολογηθεί ενώπιον της Δίαιτας στην πόλη Βορμς (Worms). Όταν ο Λούθηρος αρνήθηκε να αναιρέσει τις απόψεις του, η Δίαιτα τον καταδίκασε ως αιρετικό και τον έθεσε εκτός νόμου. [...] Στο τέλος ο αυτοκράτορας αναγκάστηκε να συμβιβαστεί, με την **Ειρήνη της Αυγούστας (1555)**, η οποία αναγνώριζε τη νομιμότητα του Λουθηρανισμού και το δικαίωμα κάθε ηγεμόνα να επιβάλλει στην περιοχή της δικαιοδοσίας του το δόγμα που επιθυμούσε. Με τη συνθήκη αυτή η Γερμανία διαιρέθηκε σε κράτη καθολικά και διαμαρτυρόμενα».

Δημητρούκας Ι., Ιωάννου Θ., Μπαρούτας Κ.,
Ιστορία του μεσαιωνικού και του ύστερου κόσμου

Οι 95 θέσεις του Λούθηρου στην είσοδο του Καθεδρικού Ναού της Βιτεμβέργης

Η Βίβλος του Λουθήρου στα γερμανικά

Μαρτίνος Λούθηρος

Δύο από τις 95 θέσεις που θυροκόλλησε ο Λούθηρος

5. Ο Πάπας δεν επιθυμεί ούτε είναι ικανός να συγχωρήσει οποιοσδήποτε τιμωρίες, εκτός από εκείνες που έχει επιβάλλει η δική του εξουσία ή εκείνη των εκκλησιαστικών κανόνων.

6. Ο Πάπας δεν μπορεί να συγχωρήσει οποιαδήποτε ενοχή, παρά μόνο δηλώνοντας και δείχνοντας ότι αυτή η ενοχή έχει συγχωρηθεί από τον Θεό. Ή, ακριβέστερα, συγχωρώντας την ενοχή σε περιπτώσεις που επαφίενται στην κρίση του. Αν κάποιος περιφρονήσει το δικαίωμα του να δώσει άφεση στις περιπτώσεις αυτές, ασφαλώς η ενοχή θα παραμείνει ασυγχώρητη.

Πηγή: Από τον δικτυακό τόπο «iraideia»

Αναταραχή στην Ευρώπη

Η διάδοση των θέσεων και των ιδεών της Μεταρρύθμισης οδήγησε σε μια περίοδο έντονων και αιματηρών συγκρούσεων. Στη Γαλλία συνέβησαν θρησκευτικοί πόλεμοι (1562-1598). Αποκορύφωμά τους θεωρείται η σφαγή στο Παρίσι δύο χιλιάδων Γάλλων καλβινιστών προτεσταντών (Ουγενότων), τη “Νύκτα (της εορτής) του Αγίου Βαρθολομαίου (24 Αυγούστου 1572). Η ειρήνη αποκαταστάθηκε τελικά με το Έδικτο (Διάταγμα) της Νάντης (1598), το οποίο αναγνώριζε μεταξύ άλλων

το δικαίωμα της ελευθερίας συνείδησης ατομικά και το δικαίωμα των προτεσταντών να ασκούν ελεύθερα τη λατρεία τους κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Στη Κεντρική Ευρώπη συνέβη ο Τριακονταετής Πόλεμος (1618-1648), όπου ξεκίνησε ως θρησκευτικός πόλεμος ανάμεσα σε καθολικά και προτεσταντικά κράτη της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, αλλά βαθμηδόν εξελίχθηκε σε γενικευμένη πολιτικο-στρατιωτική διαμάχη όλων των δυτικοευρωπαϊκών δυνάμεων. Το τέλος τους επήλθε με την Συνθήκη της Βεστφαλίας (1648).

Καραχάλιας Σ., Μπράτη Π., Πασσάκος Δ.,
Φίλιας Γ., Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου

Το κίνημα της Μεταρρύθμισης και οι βασικές θεολογικές ιδέες του, μέσα από την οπτική της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας

«Το αναμορφωτικό εκείνο κίνημα είχε σαν σκοπό να μας επαναφέρει στην αρχική απλή χριστιανική διδασκαλία των αποστολικών χρόνων. Οι βασικές αρχές της μπορούν να συνοψιστούν στα εξής: 1. Η απόλυτη αυθεντία της Αγίας Γραφής, και το ατομικό δικαίωμα καθενός Χριστιανού να έχει και να μελετά ατομικά τον Λόγο του Θεού στην μητρική του γλώσσα. 2. Η δικαίωση (σωτηρία) του αμαρτωλού δια της πίστεως στον Χριστό, τον μόνο μεσίτη μεταξύ Θεού και ανθρώπων. 3. Η ισότητα των πιστών και η συμμετοχή των μελών

της εκκλησίας στην διοίκησή της. Παρά τους διωγμούς, την ιερά εξέταση, τα βασανιστήρια και την χρησιμοποίηση της πολιτικής εξουσίας, το φως νίκησε και η Ευαγγελική εκκλησία εδραιώθηκε στην υφήλιο με εκατοντάδες εκατομμύρια πιστών σε όλη τη γη».

Κυριακάκης Μ., Η Αναμόρφωση του 16ου αιώνα

Η πορεία του Προτεσταντισμού στην ιστορία

«Στην ιστορική του διαδρομή ο Προτεσταντισμός εμφανίστηκε ως μία Εκκλησία συνεχών μεταβολών... Οι οπαδοί του Λουθήρου διαμόρφωσαν την ονομαζόμενη “Λουθηρανική Εκκλησία”, που αριθμεί σήμερα αρκετά μέλη στη Γερμανία, τις Σκανδιναβικές χώρες και τις Η.Π.Α. Όταν εμφανίστηκε ο Καλβίνος, ο οποίος διαφοροποιήθηκε σε κάποια σημεία από τη διδασκαλία του Λουθήρου, δημιουργήθηκε η “Εκκλησία των Καλβινιστών”, η οποία δραστηριοποιείται σήμερα σε Ελβετία, Ολλανδία και Βέλγιο. Αργότερα εμφανίστηκε η Αγγλικανική Εκκλησία (μία τάση ανάμεσα σε Λουθηρανούς και Ρωμαιοκαθολικούς), η οποία σήμερα συναντάται στην Αγγλία και στις Η.Π.Α. Τέλος, τον 19ο και 20ο αιώνα δημιουργήθηκαν πολλές «προτεσταντικές ομολογίες» (Πεντηκοστιανοί, Αντβεντιστές, Ευαγγελικοί, Βαπτιστές κ.ά.)».

Καραχάλιας Σ., Μπράτη Π., Πασσάκος Δ.,
Φίλιας Γ., Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου

Δόγμα και Λατρεία Ρωμαιοκαθολικών και Προτεσταντών				
Δόγμα	Ρωμαιοκαθολικοί	Λουθηρανοί	Προτεστάντες Καλβινιστές	Αγγλικανοί
	Η σωτηρία της ψυχής είναι αποτέλεσμα της πίστης και των καλών πράξεων	Η σωτηρία της ψυχής είναι αποτέλεσμα μόνο της πίστης	Η σωτηρία της ψυχής είναι αποτέλεσμα της πίστης και του απόλυτου προορισμού (δηλ. ο Θεός προκαθορίζει την τύχη των ανθρώπων)	Η σωτηρία της ψυχής είναι αποτέλεσμα μόνο της πίστης
Λατρεία	7 μυστήρια Λατρεία της Θεοτόκου και των Αγίων Υπακοή στον πάπα Λειτουργία Τελετές πομπών	2 μυστήρια: βάπτισμα και θεία κοινωνία Άρνηση της λατρείας των αγίων Δεν αναγνωρίζεται η δικαιοδοσία του πάπα Ανάγνωση της Βίβλου, άσματα και κηρύγματα Τελετές πολύ απλές		Τελετές πολύ απλές
	Τελετές πομπών	Τελετές πολύ απλές	Τελετές πολύ απλές	Τελετές πομπών

Επίσκοποι και καρδινάλιοι	Επίσκοποι, όχι καρδινάλιοι	Επίσκοποι, όχι καρδινάλιοι	Ούτε επίσκοποι, ούτε καρδινάλιοι	Επίσκοποι, όχι καρδινάλιοι
Απαγορεύεται ο γάμος των κληρικών	Επιτρέπεται ο γάμος των κληρικών			

Πηγή: Δημητρούκας Ι., Ιωάννου Θ., Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Β' Γυμνασίου

Οι πιο γνωστές Προτεσταντικές Ομολογίες και κινήματα

Λουθηρανισμός, Καλβινισμός, Μεθοδισμός, Μεταρρυθμισμένες ή Αναμορφωμένες Εκκλησίες, Αγιαστικό κίνημα, Πεντηκοστιανισμός, Πρεσβυτεριανισμός, Κουακέροι, Αρμινιανιστές, Ευαγγελικαλικοί, Νεοπροτεσταντικά κινήματα.

iv. Αγγλικανική εκκλησία

Η γένεση της Αγγλικανικής Εκκλησίας

Αγγλικανικός ναός Αγ. Παύλου στην Αθήνα

«Στην Αγγλία η τάση για ανεξαρτητοποίηση από την παπική επιρροή χρονολογείται από τότε που ο **Ιωάννης Ουίκλιφ** (1320-1384) χαρακτηρίστηκε ως αιρετικός, και ενδυναμώθηκε με την επίδραση του χριστιανικού ανθρωπισμού. Μια διαμάχη του βασιλιά **Ερρίκου του Η΄** (1534-1547) με τον πάπα για προσωπικούς λόγους

στάθηκε η αφορμή για την οριστική ρήξη της εκκλησίας της Αγγλίας με τη Ρώμη (1534) και η αφετηρία της αγγλικανικής μεταρρύθμισης που είχε χαρακτήρα θρησκευτικό, πνευματικό και πολιτικό. Η μεταρρύθμιση αυτή δεν αποτελούσε ιδιαίτερο δόγμα, αλλά συνδύασε στοιχεία του Λουθηρανισμού και του Καλβινισμού. Αργότερα, στα χρόνια των διαδόχων του Ερρίκου, εδραιώθηκε η Αγγλικανική Εκκλησία, η οποία ήταν η μόνη που αναγνωριζόταν από το κράτος».

Δημητρούκας Ι., Ιωάννου Θ., Μπαρούτας Κ., Ιστορία του μεσαιωνικού και του ύστερου κόσμου

Δραστηριότητες

1. Στην ομάδα σας ετοιμάστε μια ψηφιακή παρουσίαση με θέμα τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της Ορθοδοξίας και παρουσιάστε την στην τάξη.
2. Στην ομάδα σας σχεδιάστε έναν εννοιολογικό χάρτη με θέμα «Η Καθολική Εκκλησία σήμερα».
3. Σημειώστε σε μια χρονογραμμή τα κύρια γεγονότα που οδήγησαν στην επικράτηση της Μεταρρύθμισης.
4. Εργαζόμενοι πρώτα ατομικά και έπειτα ατομικά, εντοπίστε τις κύριες θεολογικές διαφορές μεταξύ των Προτεσταντών και των υπόλοιπων χριστιανών.
5. Ας υποθέσουμε ότι μετέχετε, κατά ομάδες, σε μια συνάντηση αλληλογνωριμίας μεταξύ εκπροσώπων

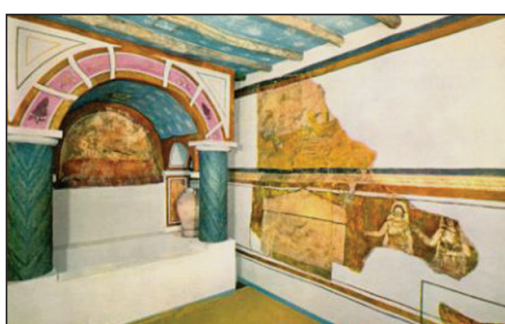
διαφορετικών χριστιανικών παραδόσεων. Κάθε ομάδα να ετοιμάσει μια σύντομη παρουσίαση της παράδοσης που εκπροσωπεί. Ετοιμάστε ένα κατάλογο θεμάτων που θα θέλατε να συζητήσετε με την ευκαιρία της συνάντησης.

II

**«Εν εκκλησίαις ευλογείτε τον Θεόν»:
Λατρεία και τέχνη στην Ανατολή και στη Δύση**

i. Αρχιτεκτονική, ζωγραφική, γλυπτική, βιτρό, μουσική

Η χριστιανική αρχιτεκτονική

Βαπτιστήριο χριστιανικής οικίας στη Δούρα Ευρωπό, αρχές 3ου αι.

Αρχικά οι χριστιανοί τελούσαν τη λατρεία τους σε ιδιωτικές κατοικίες πιστών. Όταν αυξήθηκε σημαντικά ο

αριθμός τους συγκεντρώνονταν σε μεγαλύτερες αίθουσες, τον ευκτήριο οίκο ή κυριακό (οίκος αφιερωμένος στον Κύριο). Στη διάρκεια των διωγμών φαίνεται ότι τελούσαν περιοδικά τη Θ. Ευχαριστία και στις κατακόμβες.

Κατακόμβη Αγίας Πρίσκιλλας, Ρώμη

Μετά το τέλος των διωγμών (4ος αιώνας) κατασκεύασαν μεγαλόπρεπους ναούς στον τύπο της βασιλικής. Την ίδια περίοδο έκτισαν και μικρούς στρογγυλούς ναούς με θόλο ή τρούλο. Από τον 6ο αιώνα οι βυζαντινοί άρχισαν να συνδυάζουν τεχνοτροπίες και να καινοτομούν αρχιτεκτονικά. Αποτέλεσμα ήταν η επινόηση ενός νέου τύπου ναού, της βασιλικής με θόλο – τρούλο.

Σημαντική αλλαγή στα αρχιτεκτονικά δεδομένα έφερε η κατασκευή του ναού της Αγίας του Θεού Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη. Η σημαντικότερη καινοτομία του ήταν τα τέσσερα σφαιρικά τρίγωνα τα οποία συναντώνται στην οροφή σχηματίζοντας μία στεφάνη, στην οποία στηρίζεται ο τρούλος. Επιπλέον, προστέθηκε

στο ανατολικό άκρο μία κόγχη (ιερό βήμα), ενώ στο δυτικό ο νάρθηκας ή πρόναος. Από τον 9ο αιώνα εμφανίστηκε ένας νέος τύπος, ο εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο, που επικράτησε μέχρι και τον 13ο αιώνα. Από την περίοδο αυτή στον ναό αποδόθηκαν και έντονα συμβολικά στοιχεία. Το μέγεθος των ναών και ο εικονογραφικός πλούτος μεταβάλλονταν ανάλογα με την οικονομική και πολιτική κατάσταση της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

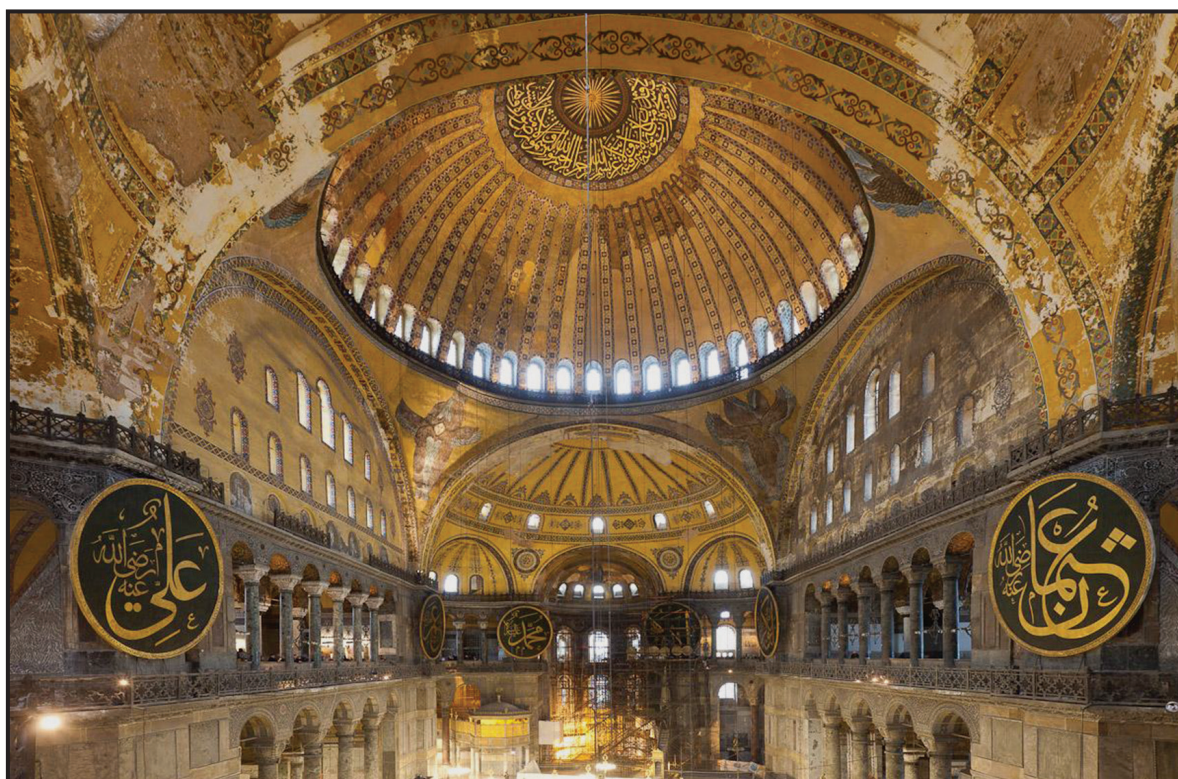
Η Βασιλική του Αγίου Δημητρίου, Θεσσαλονίκη, 5ος αι.

Ροτόντα, Θεσσαλονίκη, 4ος αι.

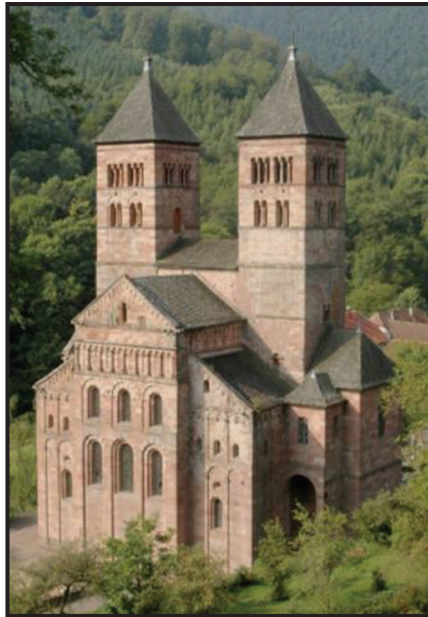
Μονή Οσίου Λουκά Βοιωτίας, 11ος αι.

Ο ναός της Αγίας Σοφίας, Κωνσταντινούπολη, 6ος αι.

Κατά την περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας, εξαιτίας των δύσκολων πολιτικών και θρησκευτικών συνθηκών, κτίστηκαν μικρότεροι ναοί. Στα νεώτερα

χρόνια, μετά τη συγκρότηση εθνικών κρατών στη Βαλκανική χερσόνησο και ευρύτερα, κατασκευάστηκαν νέοι μεγάλοι ναοί. Σήμερα οι ναοί χτίζονται με πρότυπο κυρίως τους διάφορους βυζαντινούς τύπους.

Αβαείο Μούρμπαχ, ναός ρομανικού τύπου, 12ος αι.

Η Παναγία των Παρισίων, ναός γοθικού τύπου, Παρίσι, 13ος αι.

Ο ναός του Αγίου Πέτρου, αναγεννησιακός τύπος, Ρώμη, 16ος αι.

Στη Δύση, από τον 11ο αιώνα, αποκρυσταλλώθηκαν δύο νέοι τύποι ναών: ο ρομανικός και ο γοτθικός. Ο ρομανικός πρωτοεμφανίστηκε στη Γαλλία, έχοντας ως χαρακτηριστικό του τις πολλές στρογγυλές αψίδες. Ο γοτθικός δημιουργήθηκε στην ίδια χώρα εκατό χρόνια αργότερα, έχοντας ως χαρακτηριστικό του τις πολλές αιχμηρές αψίδες, τα μεγάλα παράθυρα με υαλογραφήματα (βιτρό) και τον πολύ ψηλό αιχμηρό θόλο. Κατά τον 15ο αιώνα, με τη σταδιακή επικράτηση της Αναγέννησης, αναβίωσαν στοιχεία και ρυθμοί της κλασικής και ελληνορωμαϊκής αρχιτεκτονικής παράδοσης, ενώ το ύφος βασίστηκε στη λογική. Τον 17ο αιώνα με αφετηρία την Ιταλία, θα επικρατήσουν τα στοιχεία μπαρόκ με κύρια χαρακτηριστικά την εκφραστική ελευθερία και την επιτηδευμένη διακόσμηση, ενώ υπερτονίστηκε το

δραματικό ύφος προκειμένου να προκληθεί η συναισθηματική συμμετοχή των πιστών στα τελούμενα εντός του ναού. Τον 18ο αιώνα - αρχές 19ου αιώνα κτίστηκαν ναοί επηρεασμένοι από το πνεύμα του νεοκλασικισμού. Τον 20ό αιώνα κατασκευάστηκαν νέοι σύμφωνα με το ρεύμα του μοντερνισμού, ενώ σήμερα οι αρχιτέκτονες δοκιμάζουν και πειραματίζονται με νέες τεχνικές και υλικά σε μια προσπάθεια να ενσωματώσουν τον αστικό και μεταμοντέρνο τρόπο ζωής και τις σύγχρονες ανάγκες και ανησυχίες των χριστιανών της Δύσης.

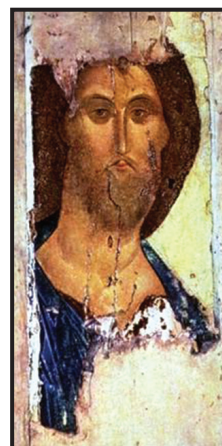
Η χριστιανική ζωγραφική, γλυπτική, υαλογραφία (βιτρό)

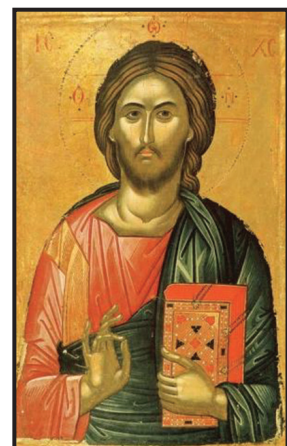
1

2

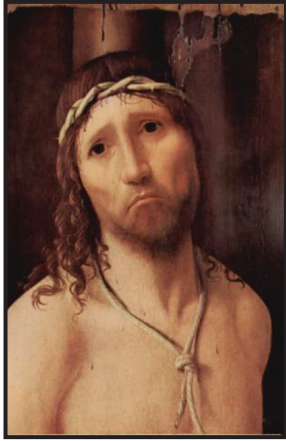

3

4

1. Ιησούς Χριστός, εγκαυστική εικόνα, Σινά, 6ος αι.
2. Ιησούς Χριστός, ψηφιδωτό, Αγία Σοφία Κων/λης, 13ος αι.
3. Ιησούς Χριστός, Α. Ρουμπλιόφ, ρώσικη εικόνα, 15ος αι.
4. Ιησούς Χριστός, Θεοφάνης ο Κρης, 16ος αι.

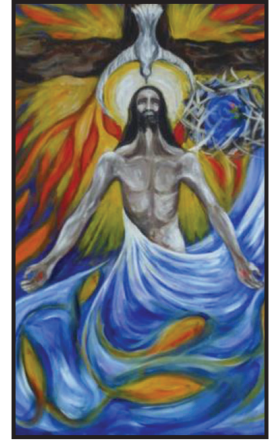
5

6

7

8

5. Ο Χριστός στη στήλη, Αντονέλλο ντα Μεσίνα, 15ος αι.

6. Χριστός Σωτήρας, Δ. Θεοτοκόπουλος, 1600

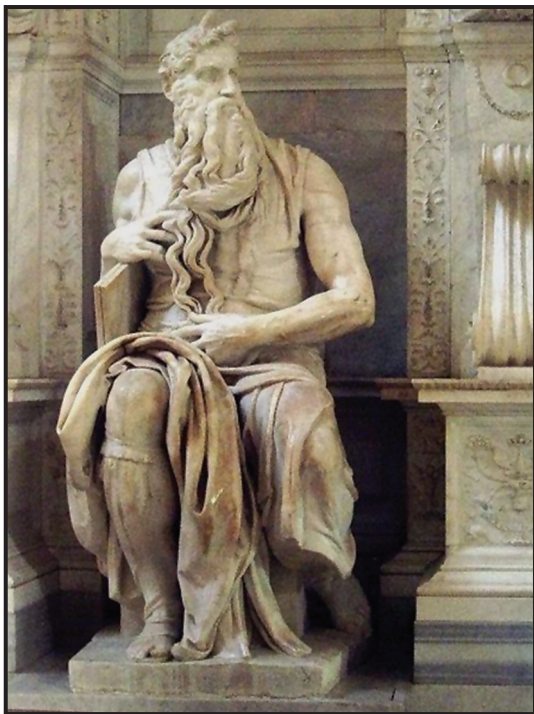
7. Ο Χριστός δείχνει την πληγή, Καραβάτζιο, 17ος αι.

8. Βάπτιση του Χριστού, σύγχρονη τέχνη, St. Edmunds, Tyseley

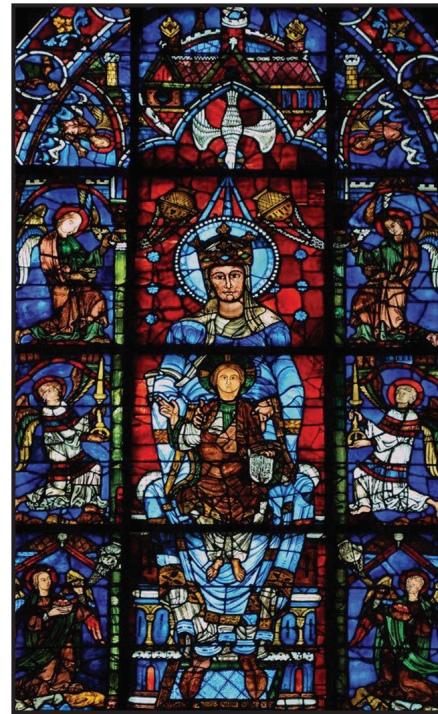
Οι χριστιανοί από τους πρώτους αιώνες χρησιμοποίησαν τις εικαστικές τέχνες για να εκφράσουν την πίστη τους. Στην Ανατολή η χριστιανική ζωγραφική εκκινώντας από την ελληνιστική και ρωμαϊκή παράδοση διαμορφώθηκε σταδιακά γνωρίζοντας την αποκορύφωσή της από τον 10ο έως τον 14ο αιώνα. Έκτοτε καθιερώθηκε μια συγκεκριμένη τεχνοτροπία που παραμένει ζωντανή μέχρι σήμερα.

Στη Δύση η ζωγραφική ακολούθησε διαφορετικό δρόμο, κυρίως από την εποχή της Αναγέννησης και

εξής, και συνδέθηκε με τις ανησυχίες των καλλιτεχνών και τα νέα ρεύματα κάθε εποχής. Η εξέλιξη αυτή συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Στον ίδιο γεωγραφικό χώρο πέρα από τη ζωγραφική αναπτύχθηκε και η γλυπτική, ως μορφή θρησκευτικής τέχνης, ενώ από τον 12ο αιώνα και εξής χρησιμοποιήθηκε και η τεχνική της υαλογραφίας (βιτρό), τέχνες που γνώρισαν την ίδια εξέλιξη με τη δυτική ζωγραφική.

9

10

9. Μωυσής, Μιχαήλ Άγγελος, Ρώμη, 1515

10. Βιτρό στην Παναγία της Σαρτρ στη Γαλλία

Η χριστιανική μουσική

Κοινό χαρακτηριστικό όλων των χριστιανών είναι η χρήση ύμνων στη λατρεία τους. Οι ύμνοι σε όλες τις Χριστιανικές Εκκλησίες εκτελούνται με την ανθρώπινη φωνή. Στην Ανατολή η εκκλησιαστική υμνωδία (ποίηση και μέλος) διαμορφώθηκε κατά τους οκτώ πρώτους χριστιανικούς αιώνες, σε συνέχεια της αρχαίας ελληνικής παράδοσης. Από τότε μέχρι σήμερα επικρατεί η μονοφωνική ψαλμωδία.

Χειρόγραφο βυζαντινής μουσικής γραφής

Στη Δύση από τον 9ο αιώνα η μονοφωνική αντικαταστάθηκε από την πολυφωνική μουσική και συνδυάστηκε και με τη συνοδεία του εκκλησιαστικού οργάνου και από τον 17ο αιώνα κι άλλων μουσικών οργάνων. Στη Δύση κυριάρχησε από τον 4ο αιώνα μέχρι τον 6ο αιώνα το λεγόμενο Αμβροσιανό μέλος (μονοφωνικό,

στηριγμένο στην εκκλησιαστική μουσική της Ορθόδοξης Ανατολής), ενώ από τον 6ο μέχρι τον 9ο αιώνα το λεγόμενο γρηγοριανό μέλος (μονοφωνικό, στηριγμένο στο Αμβροσιανό μέλος, νέος καθορισμός ύμνων με συνολική ισχύ για όλη τη Δυτική Εκκλησία). Στα χρόνια της Μεταρρύθμισης ο Μαρτίνος Λούθηρος διαμόρφωσε ένα δικό του τρόπο ψαλμωδίας που επικράτησε στις Προτεσταντικές Εκκλησίες. Στην Καθολική Εκκλησία επικράτησε ο τύπος της Missa (Λειτουργία) και μέχρι τη Β' Βατικανή Σύνοδο ψαλλόταν υποχρεωτικά στα Λατινικά. Από τη Σύνοδο και μετά υπήρξε ελευθερία στην επιλογή της μουσικής και των ύμνων.

Η Κυριακάτικη Λειτουργία

Η Κυριακή είναι αφιερωμένη στον Κύριο Ιησού Χριστό από όλους τους χριστιανούς. Σε αυτή, από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες, τελούνταν η Θ. Ευχαριστία, που αποτελούσε το κέντρο της λατρευτικής ζωής των πιστών. Σταδιακά αναπτύχθηκαν συγκεκριμένοι τελετουργικοί τύποι.

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία κάθε Κυριακή τελείται η Θ. Λειτουργία του Ιωάννη του Χρυσοστόμου, με εξαίρεση πέντε Κυριακές της Μ. Τεσσαρακοστής και άλλες πέντε ημέρες, όπου τελείται η Θ. Λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου. Αποτελείται από δύο μέρη: τη Λειτουργία των Κατηχουμένων και τη Λειτουργία των Πιστών, στην οποία δεσπόζει το μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας.

Στην Καθολική Εκκλησία τελείται κάθε Κυριακή η Λειτουργία (λατ.: Missa). Ενώ μέχρι τον 16ο αιώνα υπήρχαν διάφορα τυπικά, μετά την Σύνοδο του Τριδέντου καθιερώθηκε η τέλεση ενός και μόνου τύπου, πάντα στα λατινικά. Το τυπικό αυτό άλλαξε μετά τη Β' Βατικανή Σύνοδο, οπότε και επιτράπηκε μια ελευθερία στην επιλογή ύμνων. Εξακολουθεί πάντως η Λειτουργία σήμερα να χωρίζεται σε δύο μέρη: την Ακολουθία του Λόγου και την Ακολουθία της Ευχαριστίας.

Στον Προτεσταντισμό κάθε Κυριακή τελείται Λειτουργία. Η μεγάλη διαφορά με την Ορθόδοξη και την Καθολική Εκκλησία είναι ότι σε πολλές Προτεσταντικές Ομολογίες δεν τελείται η Ευχαριστία, αλλά πραγματοποιείται μόνο το «Μυστήριο του λόγου», στο οποίο κυρίαρχη θέση έχει η ανάγνωση και ερμηνεία της Βίβλου. Η Ευχαριστία συνήθως λαμβάνει χώρα μία φορά τον μήνα. Τα τελευταία χρόνια λόγω του διαχριστιανικού διαλόγου πολλές Προτεσταντικές Εκκλησίες έχουν υιοθετήσει μια νέα αντίληψη για την Ευχαριστία και την τελούν κάθε Κυριακή.

iii. Λατρευτική παράδοση (Βάπτισμα, Χρίσμα, Ευχαριστία)

Το Βάπτισμα

Το Βάπτισμα είναι για τους Χριστιανούς το μυστήριο ή η τελετή με την οποία ο άνθρωπος εισέρχεται στη Χριστιανική Εκκλησία. Από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες το Βάπτισμα καθιερώθηκε να τελείται με τη χρήση νερού και στο όνομα του Πατέρα, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία για το μυστήριο του βαπτίσματος τηρεί την παράδοση της τριπλής κατάδυσης στο νερό, ενώ ταυτόχρονα πραγματοποιεί και το μυστήριο του Χρίσματος, με το οποίο ο πιστός δέχεται τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος. Στην Ανατολή ο νηπιοβαπτισμός φαίνεται πως καθιερώθηκε από τον 8ο περίπου αιώνα.

Βάπτισμα Ορθοδόξων στη Μαδαγασκάρη

Στην Καθολική Εκκλησία σήμερα το μυστήριο του βαπτίσματος τελείται με την επίχυση νερού στο κεφάλι του βαπτιζομένου, ανεξάρτητα από την ηλικία του. Το

μυστήριο του Χρίσματος χορηγείται στα παιδιά από το 7ο ή 8ο έτος της ζωής τους, ακόμη κι αν έχουν βαπτιστεί ως νήπια και τελείται πάντα από επίσκοπο.

Στις Προτεσταντικές Εκκλησίες η τελετή του βαπτίσματος τελείται με κατάδυση στο νερό. Το Χρίσμα δε θεωρείται μυστήριο με την έννοια που του αποδίδουν οι Ορθόδοξοι και οι Καθολικοί και έχει περισσότερο τη σημασία μιας τελετής επιβεβαίωσης του βαπτίσματος μέσα από μία δημόσια ομολογία της πίστης.

Η Θεία Ευχαριστία

Η Θ. Ευχαριστία τελείται σχεδόν από όλους τους Χριστιανούς, αλλά έχει τεράστια σημασία και βαρύτητα για τους Ορθόδοξους και τους Καθολικούς σε αντίθεση με τους Προτεστάντες που διατηρούν μια διαφορετική κατανόηση.

Για τους Ορθοδόξους αποτελεί την καρδιά του Σώματος της Εκκλησίας και πρόγευση και βίωση των Εσχάτων, της Βασιλείας του Θεού. Με τη συμμετοχή τους στο μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας ενώνονται με τον Κύριο Ιησού Χριστό, καθώς και μεταξύ τους με ενότητα που σφυρηλατείται από την ειρήνη και την αγάπη. Ενωμένοι με όλους τους πιστούς με τον σύνδεσμο της ειρήνης και της αγάπης, ξαναγυρίζουν στον κόσμο, για να μαρτυρήσουν σε όλους τους ανθρώπους τον Χριστό.

Επιπλέον, αποτελεί και τον βαθύτερο πυρήνα της συνοδικής λειτουργίας του εκκλησιαστικού σώματος και την αυθεντική βεβαίωση της Ορθοδοξίας της πίστης της Εκκλησίας, Στο μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας συμμετέχει ο πιστός που έχει βαπτιστεί, ακόμη κι αν είναι νήπιο.

«Η μετοχή εις την θείαν Ευχαριστίαν είναι πηγή αποστολικού ζήλου προς ευαγγελισμόν του κόσμου. Μετέχοντες της θείας Ευχαριστίας και προσευχόμενοι εν τη ιερά Συνάξει υπέρ της Οικουμένης, καλούμεθα νά συνεχίσωμεν την «λειτουργίαν μετά την Λειτουργίαν» και να δίδωμεν την μαρτυρίαν περί της αληθείας της πίστεως ημών ενώπιον Θεού και ανθρώπων, μοιραζόμενοι τας δωρεάς του Θεού μεθ' ολοκλήρου της ανθρωπότητας. [...] Ο Χριστός ως «ο Αμνός του Θεού» (Ιωάν. 1, 29) και ως «Άρτος Ζωής» (Ιωάν. 6, 48) προσφέρεται εις ημάς ως η αιωνία Αγάπη, ενώνων ημάς με τον Θεόν και προς αλλήλους. Μας διδάσκει να διανέμωμεν τα δώρα του Θεού και να προσφέρωμεν τον εαυτόν μας προς πάντας με χριστοειδή τρόπον».

Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου
της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

«Κάθε τοπική Εκκλησία, προσφέρουσα την θεία Ευχαριστία, είναι η εν τόπω παρουσία και φανέρωση της Μιάς, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας».

Μήνυμα Της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου
της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

* * *

Μετά τη Β' Σύνοδο του Βατικανού, η Καθολική Εκκλησία επανερμήνευσε δυναμικά και ανανέωσε τη θεολογία της για τη Θ. Ευχαριστία. Θέσεις της Καθολικής Εκκλησίας για τη Θεία Ευχαριστία:

«Η Θεία Ευχαριστία είναι το κατ' εξοχήν μυστήριο ενότητας-κοινωνίας όλων των βαπτισμένων. Από την Θεία Ευχαριστία γεννιέται η Εκκλησία ως κοινωνία προσώπων. Σ' αυτό το ιερό Μυστήριο έχουμε τη βαθιά εμπειρία ότι δεν ζούμε ως μεμονωμένα άτομα την πίστη μας, αλλά ως μέλη ενός σώματος, το οποίο ταυτόχρονα είναι Σώμα Χριστού και Εκκλησία. [...]

Με την Ευχαριστία πραγματοποιείται η προοδευτική μας θέωση. Ο Κύριος Ιησούς Χριστός [...] έγινε άνθρωπος και ο άνθρωπος θεοποιήθηκε. Κι αυτό διότι ενώ λαβαίνουμε τη Θεία Ευχαριστία σ' ένα ανθρώπινο σώμα, στην ψυχή λαβαίνουμε τον ίδιο το Θεό. Είναι βέβαιο ότι στο μυστήριο αυτό επιτελείται η γαμήλια ένωση της Εκκλησίας με το Χριστό. Όντως, ο πιστός, που λαβαίνει το Σώμα του Κυρίου, μετατρέπεται πραγματικά αυτός ο ίδιος στο Σώμα του Χριστού».

Εγκύκλιος Επιστολή της Συνόδου της Ιεραρχίας Ελλάδος, Το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, 2004

* * *

Οι Προτεσταντικές Εκκλησίες δεν έχουν όλες μια κοινή κατανόηση της Θ. Ευχαριστίας. Οι περισσότερες την κατανοούν σαν μια τελετή ανάμνησης του Τελευταίου

Δείπνου του Ιησού Χριστού με τους μαθητές του.

«Άρθρον 22ον, Περί των τελετών: [...] Το Κυριακόν Δείπνον ή η Ευχαριστία είναι η τελετή της κοινωνίας μετά του Χριστού και μετά του λαού Αυτού, εν η δίδεται και λαμβάνεται ο άρτος και ο οίνος προς ευγνώμονα ανάμνησιν Εκείνου και της επί του Σταυρού θυσίας Αυτού. Πάντες δε οι εν πίστει λαμβάνοντες ταύτα πνευματικώς μετέχουσι του σώματος και του αίματος του Κυρίου Ιησού Χριστού προς παρηγορίαν, τροφήν και αύξησιν αυτών εν τη χάριτι. Πάντες οι ποιήσαντες δημοσία ειλικρινή ομολογίαν πίστεως εις τον Κύριον Ιησούν Χριστόν και ασκούντες υποταγήν εις τον νόμον Αυτού, μετά προηγουμένην αυτεξέτασιν δικαιούνται να προσέλθωσιν εις το Κυριακόν Δείπνον [...]».

**Ομολογία Πίστεως της Ελληνικής
Ευαγγελικής Εκκλησίας**

Δραστηριότητες

Δουλέψτε ατομικά ή/και σε ομάδες:

- 1. Ετοιμάστε μια ψηφιακή παρουσίαση με θέμα «χριστιανικές κατακόμβες».**
- 2. Δημιουργήστε ένα εννοιολογικό χάρτη με θέμα τους κύριους τύπους της χριστιανικής ναοδομίας κατά την πρώτη χιλιετία, δίνοντας έμφαση στις διαφορές τους.**

- 3. Δοκιμάστε μια εικονική περιήγηση στον ναό της Αγίας Σοφίας της Κωνσταντινούπολης, με διαδικτυακή εφαρμογή τρισδιάστατης απεικόνισης. Πριν ξεκινήσετε, συζητήστε στην ομάδα ποια στοιχεία θα μελετήσετε περισσότερο.**
- 4. Επιλέξτε ένα ναό της βυζαντινής περιόδου και παρουσιάστε τα χαρακτηριστικά του στους συμμαθητές σας.**
- 5. Δημιουργήστε ένα πόστερ με φωτογραφίες ναών δυτικής τέχνης και βάλτε κατάλληλες λεζάντες, οι οποίες να κατατοπίζουν τον θεατή σχετικά με την εξέλιξή της.**
- 6. Βρείτε εικόνες με το ίδιο θέμα χριστιανικής εικονογραφίας (π.χ. Ευαγγελισμός), από διαφορετικές εποχές και τεχνοτροπίες. Προσπαθήστε να βάλετε τις εικόνες σε μια χρονογραμμή με βάση τα χαρακτηριστικά τους.**
- 7. Ακούστε ύμνους, από το διαδίκτυο, από διαφορετικές χριστιανικές παραδόσεις.**
- 8. Καταγράψτε κάποια βασική διαφορά στην τέλεση του Βαπτίσματος ή της Θ. Ευχαριστίας, σε διαφορετικές χριστιανικές παραδόσεις, μέσα από διαδικτυακά βίντεο (τα οποία θα σας προτείνει ο/η εκπαιδευτικός της τάξης).**

III

«Υμείς εστέ το άλας της γης» (Μτ 5, 13): Ιεραποστολή και Διακονία

i. Διακονία: Οι πολλές όψεις της σε όλον τον κόσμο

«Αείποτε η εκκλησιαστική φιλανθρωπία δεν περιωρίζετο απλώς εις την περιστασιακήν αγαθοεργίαν προς τον ενδεή και τον πάσχοντα, αλλά απέβλεπε και εις την απάλειψιν των αιτίων, τα οποία δημιουργούν τα κοινωνικά προβλήματα. Το «έργο διακονίας» της Εκκλησίας (Εφεσ. 4, 12) αναγνωρίζεται υπό πάντων».

**Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου
της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016**

«Η Ορθόδοξος Εκκλησία, επιτελούσα την σωτήριοι αυτής αποστολήν εν τω κόσμω, μεριμνά εμπράκτως δια πάντας τους ανθρώπους χρήζοντας βοήθειας, τους πεινώνοντας, τους απόρους, τους ασθενείς, τους αναπήρους, τους υπερήλικας, τους διωκομένους, τους αιχμαλώτους, τους φυλακισμένους, τους αστέγους, τα ορφανά, τα θύματα των καταστροφών και των πολεμικών συγκρούσεων, της εμπορίας ανθρώπων και των συγχρόνων μορφών δουλείας. Αι καταβαλλόμεναι υπό της Ορθοδόξου Εκκλησίας προσπάθειαι διά την καταπο-

λέμησιν της ενδεΐας και της κοινωνικής αδικίας αποτελούν έκφρασιν της πίστεως αυτής και διακονίαν Αυτού του Κυρίου, ο οποίος εταύτισεν Εαυτόν προς πάντα άνθρωπον [...]».

Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθόδοξης Εκκλησίας,
Η αποστολή της Ορθοδόξου Εκκλησίας
στον σύγχρονον κόσμον, Κρήτη, 2016

«Η Ιεροσύνη δεν είναι αξίωμα και εξουσία με την κοσμική σημασία, αλλά με την πνευματική. Σκοπός της είναι η διακονία του λαού. Κάθε λειτούργημα στην Εκκλησία είναι διακονία».

Γκότσης Χ., Μεταλληνός π. Γ., Φίλιας Γ.,
Ορθόδοξη Πίστη και Λατρεία

ii. **Ιεραποστολή: Από την προπαγάνδα στο άνοιγμα και στη μαρτυρία στα πέρατα του κόσμου: από την Αλάσκα στην Αφρική και από τη Λατινική Αμερική στη μακρινή Ανατολή**

Με τον όρο Ιεραποστολή έχει καθιερωθεί η έννοια της αποστολής κηρύκων του χριστιανικού Ευαγγελίου με σκοπό τη διάδοση της διδασκαλίας του Χριστού και την ίδρυση νέων εκκλησιαστικών κοινοτήτων. Πρώτοι ιεραπόστολοι θεωρούνται οι ίδιοι οι μαθητές του Χριστού. Το έργο τους αυτό συνεχίζεται μέχρι και σήμερα

από τους πιστούς και τις Εκκλησίες τους που διακο-
νούν σε όλο τον κόσμο. Στο διάβα της Ιστορίας εντα-
τικό ιεραποστολικό έργο σε όλο τον κόσμο ανέλαβαν
κυρίως η Καθολική Εκκλησία και οι Προτεστάντες. Η
Ορθόδοξη Εκκλησία ιστορικά έχει να επιδείξει κυρίως
το έργο των αδελφών Κυρίλλου και Μεθοδίου (9ος αι-
ώνας) στους σλαβικούς λαούς, ενώ ενεργότερο ρόλο
ανέλαβε μόλις τον 20ο αιώνα.

Ο άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος, φωτιστές των Σλάβων

«Η Ορθόδοξος Εκκλησία, πιστή εις την ομόφω-
νον ταύτην αποστολικήν παράδοσιν και μυστηριακήν
εμπειρίαν, αποτελεί την αυθεντικήν συνέχειαν της μιάς,
αγίας, καθολικής και αποστολικής Εκκλησίας, ως αυτή

ομολογείται εις το Σύμβολον της πίστεως και βεβαιού-
ται διά της διδασκαλίας των Πατέρων της Εκκλησίας.
Ούτως, αισθάνεται μείζονα την ευθύνην αυτής όχι μό-
νον διά την αυθεντικήν βίωσιν της εμπειρίας αυτής υπό
του εκκλησιαστικού σώματος, αλλά και διά την αξιόπι-
στον μαρτυρίαν της αληθείας προς πάντας τους ανθρω-
πους».

Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου
της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

«Οι ορθόδοξοι πιστοί είναι και οφείλουν να είναι
απόστολοι του Χριστού εν τω κόσμω. Η αποστολή αυτή
πρέπει να εκπληρούται όχι επιθετικώς, αλλ' ελευθέρως,
εν αγάπη και εν σεβασμῷ προς την πολιτιστικήν ταυ-
τότητα ατόμων και λαών. Εις την προσπάθειαν αυτήν
οφείλουν να συμμετέχουν πάσαι αι Ορθόδοξοι Εκκλησί-
αι με τον δέοντα σεβασμόν εις την κανονικήν τάξιν».

Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου
της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

«Η Εκκλησία ασκώντας ιεραποστολικό έργο θέλει
να δημιουργήσει πρόσωπα κι όχι οπαδούς. Οι οπαδοί
είναι αμφιλεγόμενα πρόσωπα.[...] Στόχος της ιεραπο-
στολής είναι να σχηματίσει εκκλησιαστικές κοινωνίες
όχι σαν «πολιτείες του Θεού», αλλά σαν πολιτείες ελεύ-
θερων προσώπων που η κοινωνικότητα τους δεν θα
σταματάει στην ανταλλαγή και απόλαυση των «αγαθών

του πολιτισμού», «της ποιότητας ζωής», αλλά θα είναι αντανάκλαση της κοινωνικότητας των τριών Προσώπων της Αγίας Τριάδος. [...] Οι άνθρωποι, [...] δεν ζητούν συμπόνοια, αλλά «φιλανθρωπία», δηλαδή αγάπη για τον άνθρωπο. [...] Χρειάζεται ένας στόχος: Να φανερωθεί η αλήθεια του Θεού στον κόσμο όλο, μακριά από πιθανή σύνδεση της με ιδεολογίες, ευσεβισμούς, αφελείς δεισιδαιμονικές αντιλήψεις ή μια ξερή επιστημονικοφάνεια».

Καριώτογλου Αλ., Ένας μονόδρομος καταργείται

«Αυτός που στην πραγματικότητα κάνει την ιεραποστολή δεν είναι ο ιεραπόστολος. Είναι ο ίδιος ο Θεός. [...] Αυτό σημαίνει ότι η ιεραποστολή είναι βασικά έργο του Θεού, στο οποίο μας κάνει την τιμή να μας καλεί για συνεργούς».

Βουλγαράκης Η., Ποιος ασκεί το έργο της ιεραποστολής;

iii. Ο Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας Αναστάσιος: Ένα ζωντανό παράδειγμα διακονίας

«Αργότερα, θυμάμαι, στην Κένυα το 1988, στη Λαϊκίπια, σε 2.000 μ. υψόμετρο, κοντά στον Ισημερινό, κάτω από την επιβλητική κορυφή του όρους Κένυα. Ανάμεσα στους νεοφώτιστους ήταν πολλοί και πολλές

από τη φυλή Τουρκάνα, που μέχρι πρότινος ζούσαν σε πρωτόγονες συνθήκες. Είχα τη χαρά να λειτουργήσω μαζί τους στο Ολ Μαράν, σε ένα παράπηγμα που άφηνε ελεύθερο τον βουνίσιο δυνατό αέρα και τη βροχή να ανακατεύονται με τις ψαλμωδίες. Βλέποντας τα ηλιοκαμένα πρόσωπα των νεοφωτίστων Αφρικανών να προσέρχονται εκστατικά στη Θεία Κοινωνία, ένοιωσα την ανάγκη να ομολογήσω: Εκ μέρους του λαού και της Εκκλησίας της χώρας μου, που την ίδρυσε ο Απόστολος Παύλος, θέλω να σας ζητήσω συγγνώμη γιατί ήρθαμε τόσο αργά, με καθυστέρηση αιώνων».

Συνέντευξη Αρχιεπισκόπου Αλβανίας
Αναστασίου, εφημ. Καθημερινή, 18-1-2009.

Δραστηριότητες

1. Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος διαπιστώνει ότι η Εκκλησία δεν περιορίζεται στην περιστασιακή αγαθοεργία αλλά και στην απάλειψη των αιτίων των κοινωνικών προβλημάτων. Ποια είναι η γνώμη σας για το ζήτημα αυτό;
2. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε ότι η Εκκλησία οφείλει να μεριμνά έμπρακτα «δια πάντας τους ανθρώπους...»; Τοποθετηθείτε σε μια γραμμή στον χώρο, από το θετικό μέχρι το αρνητικό, ανάλογα με το πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε.

3. Τα κείμενα που αναφέρονται στην Ιεραποστολή καταγράφουν θετικές αλλά και αρνητικές εκφάνσεις της. Σε δύο στήλες, σημειώστε πότε η Ιεραποστολή γίνεται σωστά και πότε λανθασμένα, σύμφωνα με τα κείμενα.

IV

«Υπέρ της των πάντων ενώσεως»: Το αίτημα της ενότητας

i. Η αρχιερατική προσευχή του Ιησού: «Ίνα πάντες έν ώσι» (Ιω. 17, 21)

«[...] ώστε να είναι όλοι ένα, όπως εσύ, Πατέρα, είσαι ενωμένος μ' εμένα κι εγώ μ' εσένα. Να είναι κι αυτοί ενωμένοι μ' εμάς, κι έτσι ο κόσμος να πιστέψει ότι μ' έστειλες εσύ».

Ιω. 17, 21

ii. Άρση αναθεμάτων Ορθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών (1965)

«Μέχρι τη σύγκληση της Β' Βατικανής Συνόδου στη Ρώμη (1962-1965) δεν είχε σημειωθεί ούτε ένα βήμα προσέγγισης Ορθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών. Η Β' Βατικανή Σύνοδος, όμως, τόνισε την ανάγκη να εγκαινιασθεί ο διάλογος με την Ορθόδοξη Εκκλησία. Στο πλαίσιο αυτό, το 1964 συναντήθηκαν στα Ιεροσόλυμα ο Πάπας Παύλος ΣΤ' και ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηνάγορας Α'. Οι δύο πνευματικοί ηγέτες προσευχήθηκαν μαζί, ώστε η συνάντησή τους αυτή να αποτελέσει την αρχή για ουσιαστικό διάλογο μεταξύ των δύο Εκκλησιών. Αργότερα (1967 και 1968) αντάλλαξαν επισκέψεις σε Ρώμη και Κωνσταντινούπολη. Σε ένδειξη καλής θέλησης, οι δύο Εκκλησίες αποφάσισαν να άρουν (καταργήσουν) τα αναθέματα που είχαν επιβληθεί κατά το Σχίσμα του 1054 μ.Χ. το 1965».

Καραχάλιας Σ., Μπράτη Π., Πασσάκος Δ.,
Φίλιας Γ., Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου

Η ιστορική συνάντηση του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα και του Πάπα Παύλου στα Ιεροσόλυμα, 1964

iii. Κοινή Διακήρυξη Καθολικών – Ορθοδόξων (2006)

«[...] - Η συνάντησή μας μακάρι να είναι σημείο και ενθάρρυνση όλων μας για να συμμεριζόμαστε τα ίδια αισθήματα και τις ίδιες διαθέσεις αδελφοσύνης, συνεργασίας και κοινωνίας μέσα από την αγάπη και την αλήθεια. Το Άγιο Πνεύμα είθε να μας οδηγήσει στην προετοιμασία της μεγάλης ημέρας της αποκατάστασης της πλήρους ενότητας, όταν και όπως το θελήσει ο Θεός. Τότε θα μπορέσουμε να ευφρανθούμε και να αγαλλιασθούμε αληθινά.

- Προτρέπουμε τους πιστούς μας να αναλάβουν ενεργό ρόλο στη διαδικασία αυτή μέσω της προσευχής και μέσω σημαντικών ενεργειών.

- Ως Ποιμένες δε μπορούμε να αγνοήσουμε την έξαρση της εκκοσμίκευσης, της σχετικοκρατίας ή και του μηδενισμού, ιδιαίτερα στον δυτικό κόσμο. Για το λόγο αυτό οφείλουμε να ενισχύσουμε την συνεργασία και την κοινή μαρτυρία μας προς πάντα τα έθνη.

- Αξιολογήσαμε θετικά την πορεία για τη διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι πρωταγωνιστές της μεγάλης αυτής πρωτοβουλίας ασφαλώς θα λάβουν υπόψη όλα όσα άπτονται του ανθρώπινου προσώπου και των αναπαλλοτρίωτων δικαιών του, ιδιαίτερα την θρησκευτική ελευθερία, η οποία είναι απόδειξη και εγγύηση του σεβασμού κάθε άλλης ελευθερίας.

- Ρωμαιοκαθολικοί και Ορθόδοξοι καλούνται να αναλάβουν από κοινού δράση υπέρ του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, κάθε ανθρώπου που πλάστηκε κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν Θεού, όπως και υπέρ της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ανάπτυξης.

- Θέλουμε πρωτίστως να διακηρύξουμε ότι ο φόβος αθών στο όνομα του Θεού είναι προσβολή προς Αυτόν και προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Οφείλουμε να δεσμευθούμε όλοι για μια ανανεωμένη διακονία του ανθρώπου και για την προστασία της ανθρώπινης ζωής, κάθε ανθρώπινης ζωής.

- Σήμερα, μπροστά στους μεγάλους κινδύνους για το φυσικό περιβάλλον, θέλουμε να εκφράσουμε την αγωνία μας ως προς τις αρνητικές συνέπειες για την

ανθρωπότητα και για όλη τη δημιουργία μιας άνευ ορίων οικονομικής και τεχνολογικής προόδου».

Κοινή διακήρυξη Πατριάρχου Βαρθολομαίου και Πάπα Βενεδίκτου, Κωνσταντινούπολη, 30-11-2006

iv. Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών

«Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών (Π.Σ.Ε.) είναι ένα συγκεκροτημένο, διαχριστιανικό, σώμα αποτελούμενο από 345 Εκκλησίες - μέλη, προερχόμενες από 110 χώρες και εκπροσωπώντας σχεδόν 500 εκ. ανθρώπους, το οποίο ιδρύθηκε το 1948 στο Άμστερνταμ της Ολλανδίας. Έκτοτε έχουν πραγματοποιηθεί 10 Γενικές Συνελεύσεις. Οι Ορθόδοξες Εκκλησίες, εκτός της Εκκλησίας της Γεωργίας και της Βουλγαρίας που αποχώρησαν από το Συμβούλιο το 1997 και 1998 αντίστοιχα, συμμετέχουν πλήρως στο σύνολό τους, χωρίς ωστόσο ν' αποδέχονται την ισότητα των ομολογιών και χωρίς να επιδιώκουν την ενότητα μέσα από ένα σχήμα δογματικής διομολογιακής προσαρμογής. Η βάση της ενότητας είναι «η εν τοις μυστηρίοις τηρουμένης και βιουμένης εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία ενότητος της πίστεως», σύμφωνα με το επίσημο κείμενο.

Το Συμβούλιο δεν είναι και σε καμία περίπτωση δεν

επιτρέπεται να λειτουργεί ή να δρα ως υπέρ-Εκκλησία. Σκοπός του Συμβουλίου είναι να φέρνει τις Εκκλησίες - μέλη σε ζώσα επαφή και συνεχή θεολογικό διάλογο, καθώς οι ίδιες οι Εκκλησίες είναι αυτές που θα επιτύχουν ή όχι εξ ιδίων πρωτοβουλιών την ενότητα, και όχι το Π.Σ.Ε. αυτό καθ' αυτό, το οποίο δεν έχει καμία αρμοδιότητα ούτε να επιβάλλει, ούτε να υποχρεώνει συμβατές συμφωνίες στις Εκκλησίες - μέλη και το οποίο σε τελική ανάλυση συγκροτείται από τις ίδιες τις Εκκλησίες. Όλα τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν το λεγόμενο άρθρο - βάση του καταστατικού χάρτη λειτουργίας του Π.Σ.Ε.

Ειδικότερα η Οικουμενική Κίνηση λοιπόν με κυριότερους θεσμικούς φορείς το Π.Σ.Ε. και την Διάσκεψη των Ευρωπαϊκών Εκκλησιών (Κ.Ε.Κ.) εκφράζει την προσπάθεια υπέρβασης του χριστιανικού σχίσματος. Μία όμως αντικειμενική δυσκολία είναι ότι το Συμβούλιο συγκροτείται από Εκκλησίες που διέπονται από διαφορετικές εκκλησιολογικές αρχές, κουλτούρες και παραδόσεις».

π. Αυγουστίνου Μπαϊραχτάρη, Σχέσεις της Ορθόδοξου Εκκλησίας με το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών κατά την προσυνοδική φάση

ν. Θεολογικοί διάλογοι

«Η Εκκλησία μας ανταποκρινόμενη στο χρέος να μαρτυρεί την αλήθεια και την αποστολική της πίστη, αποδίδει μεγάλη σημασία στον διάλογο κυρίως με τους ετεροδόξους Χριστιανούς. Με τον τρόπο αυτό και ο λοιπός χριστιανικός κόσμος γνωρίζει ακριβέστερα τη γνησιότητα της Ορθοδόξου Παραδόσεως, την αξία της πατερικής διδασκαλίας, τη λειτουργική εμπειρία και την πίστη των Ορθοδόξων. Οι διάλογοι που διεξάγει η Ορθόδοξη Εκκλησία δεν σημαίνουν ποτέ συμβιβασμό σε ζητήματα πίστεως».

Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου
της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

11η Συνάντηση Διαλόγου μεταξύ Ορθοδόξων και Καθολικών, Πάφος, 2009

«Οι διμερείς θεολογικοί διάλογοι που διεξάγει σήμερα η Εκκλησία μας είναι οι θεολογικοί διάλογοι: α) με

τους Παλαιοκαθολικούς, β) με τους Μη-Χαλκηδονίους, γ) με τους Ρωμαιοκαθολικούς, δ) με τους Αγγλικανούς, ε) με τους Λουθηρανούς και στ) με τους Μεταρρυθμισμένους. Από αυτούς οι σημαντικότεροι θεολογικοί διάλογοι πού ελκύουν ιδιαίτερα το ενδιαφέρον των Ορθοδόξων, ευρισκόμενοι μάλιστα και στο διεθνές προσκήνιο του σύγχρονου θεολογικού και οικουμενικού προβληματισμού, είναι οι διμερείς θεολογικοί διάλογοι με τούς Παλαιοκαθολικούς, με τις Μη-Χαλκηδόνιες Εκκλησίες της Ανατολής και με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία».

Μαρτζέλος, Γ., Οι θεολογικοί διάλογοι σήμερα: το μήνυμα, η αξία και η προοπτική τους

«Το να συναντηθούμε, και να κοιτάξει ο ένας το πρόσωπο του άλλου, το να ανταλλάξουμε τον ασπασμό της ειρήνης, το να προσευχηθούμε ο ένας για τον άλλο, αποτελούν ουσιαστικές διαστάσεις της πορείας εκείνης προς την αποκατάσταση της πλήρους κοινωνίας προς την όποιαν τείνουμε. Όλα αυτά προηγούνται και συνοδεύουν σταθερά εκείνη την άλλη ουσιαστική διάσταση αυτής της πορείας που είναι ο θεολογικός διάλογος. Ένας αυθεντικός διάλογος είναι πάντα μεταξύ προσώπων με ένα όνομα, με μια όψη, με μια ιστορία, και όχι μόνο ανταλλαγή ιδεών».

Πάπας Ρώμης Φραγκίσκος, Ομιλία κατά τη Θεία Λειτουργία στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, 30 Νοεμβρίου 2014

Δραστηριότητες

1. Διερευνήστε τι ακριβώς έγινε το 1054. Σκεφτείτε, πρώτα ατομικά και έπειτα ομαδικά, γιατί η άρση των αναθεμάτων του 1054 είναι σπουδαίο γεγονός, αν και δεν ακύρωσε το σχίσμα μεταξύ Ορθοδόξων και Καθολικών.
2. Κάνοντας σύσκεψη της τάξης, προτείνετε ένα επιπλέον θέμα που κατά τη γνώμη σας θα μπορούσε να περιληφθεί στην κοινή Διακήρυξη Καθολικών και Ορθοδόξων του 2006. (Σημείωση: Το κείμενο που παρατίθεται είναι απόσπασμα)
3. Εάν είχατε τη δυνατότητα να προτείνετε τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του Π.Σ.Ε., συζητήστε στην ομάδα σας και προτείνετε μερικά άρθρα για τη σύσταση ενός θεμελιώδους κειμένου (π.χ. Καταστατικού Χάρτη), το οποίο θα μπορούσε να αναφέρεται στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του, τη διαδικασία εισόδου ενός μέλους, δικαιώματα και υποχρεώσεις των μελών κ.ά.
4. Στην ομάδα σας και με τη βοήθεια κυρίως των κειμένων της ενότητας, βρείτε όσα στοιχεία μπορείτε γύρω από τις βασικές διαστάσεις του ζητήματος των θεολογικών διαλόγων, ως εξής: Σκοποί, προϋποθέσεις, διαδικασίες, δυσκολίες, αποτελέσματα μέχρι σήμερα. Συζητήστε σχετικά με την αναγκαιότητά τους.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Το ζήτημα της θρησκείας στη σύγχρονη Ευρώπη

Περιεχόμενα

- I. Η θρησκεία στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες της Ευρώπης**
 - i. Θρησκευτική ανθρωπογεωγραφία
 - ii. Θρησκευτικές κοινότητες: Δικαιώματα και υποχρεώσεις
- II. Η Ευρώπη σήμερα: Τάσεις και στάσεις απέναντι στη θρησκεία**
 - i. Η θρησκευτική πίστη ως ιδιωτική υπόθεση
 - ii. Αθεϊσμός και αντιχριστιανισμός
 - iii. Σχετικοποίηση, εσωτερισμός, φαινόμενα αρχαιολατρίας
 - iv. Αντισημιτισμός και ισλαμοφοβία
 - v. Θρησκευτικός φονταμενταλισμός
- III. Ο σεβασμός του άλλου στον Χριστιανισμό**
 - i. «Η τελεία αγάπη έξω βάλλει τον φόβον»
 - ii. Ο διάλογος του Χριστού με τη Σαμαρείτισσα
 - iii. Ο σεβασμός και ο διάλογος με τον «άλλον» στον πυρήνα της χριστιανικής διδασκαλίας
- IV. Ο σεβασμός του άλλου στις θρησκείες του κόσμου**
 - i. Ισλάμ: Το Κοράνιο προτρέπει σεβασμό προς τους λαούς της Βίβλου και το ανθρώπινο πρόσωπο
 - ii. Ινδοϊσμός και Βουδισμός: Ανοχή απέναντι στις ποικίλες θρησκευτικές εκφράσεις

- V. Προσπάθειες των θρησκειών για διάλογο και συνύπαρξη**
 - i. Σεβασμός προς την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης του καθενός
 - ii. Από την καχυποψία στον διάλογο και στις κοινές δεσμεύσεις: Διαθρησκειακές συναντήσεις
 - iii. Οικουμενική Κίνηση
- VI. Οι θρησκείες στην εκπαίδευση των Ευρωπαίων μαθητών**
 - i. Κοινοί στόχοι του μαθήματος των Θρησκευτικών στις χώρες της Ευρώπης
 - ii. Ποικίλα μοντέλα μαθημάτων
 - iii. Οι ιδέες μας για τη σχολική μας θρησκευτική εκπαίδευση

Εισαγωγικό σχόλιο

Στην εποχή μας, για διάφορους λόγους, εμφανίζεται ολοένα επιτακτικότερο το αίτημα για αλληλογνωριμία όχι μόνο μεταξύ των χριστιανών αλλά και μεταξύ ανθρώπων που ανήκουν σε διαφορετικές θρησκείες. Οι κοινωνικές συνθήκες στην Ευρώπη μεταβάλλονται συνεχώς, δημιουργώντας νέες συνθήκες και ανάγκες.

Σε αυτή τη Θεματική Ενότητα θα επιδιώξουμε να διερευνήσουμε:

- την ποικιλία των θρησκευτικών κοινοτήτων στις ευρωπαϊκές χώρες
- απόψεις των σύγχρονων ανθρώπων γύρω από τη θρησκεία
- θέσεις του χριστιανισμού για τη θρησκευτική ετερότητα
- τον σεβασμό του ανθρώπινου προσώπου ως αδιαπραγμάτευτη πανανθρώπινη αξία
- προσπάθειες των θρησκειών για διάλογο, ειρηνική συνύπαρξη και συνεργασία
- διαστάσεις της ευρωπαϊκής θρησκευτικής εκπαίδευσης.

I

Η θρησκεία στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες της Ευρώπης

i. Θρησκευτική ανθρωπογεωγραφία (στατιστικά)

Η μεγαλύτερη θρησκεία στην Ευρώπη για τουλάχιστον 1.500 χρόνια είναι ο Χριστιανισμός. Σύμφωνα με δημοσκοπικά στοιχεία από τις έρευνες του Ευρωβαρόμετρου 2010 και 2005, το 51% και 52%, αντίστοιχα, των Ευρωπαίων πολιτών πιστεύουν στην ύπαρξη Θεού, το 27% και 26% σε κάποια ανώτερο Πνεύμα ή Δύναμη και το 20% και 18% δεν πιστεύουν στην ύπαρξη Θεού ή κάποιας Δύναμης. Από τα στατιστικά του 2012 εμφανίζεται ως η πιο διαδεδομένη θρησκεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο Χριστιανισμός που αποτελεί και το 72% του πληθυσμού (48% Καθολικοί, 12% Προτεστάντες, 8% Ορθόδοξοι και 4% άλλα χριστιανικά δόγματα ή μορφές Χριστιανισμού). Το 16% των πολιτών δηλώνει αγνωστικιστές, το 7% αθεϊστές και το 2% Μουσουλμάνοι, ενώ το υπόλοιπο 3% συγκεντρώνουν άλλες θρησκείες, όπως ο Βουδισμός, ο Ινδοϊσμός, ο Σιχισμός και ο Ιουδαϊσμός. Ο συνολικός πληθυσμός της Ευρώπης είναι περίπου 738 εκατ. (2011) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης περίπου 510,1 εκατ. (1-1-2016).

Eurobarometer Special Surveys, αρ.: 225, 341, 393

* * *

«Μια ειδική έρευνα του Ευρωβαρομέτρου το 2010 (η οποία περιλάμβανε και χώρες εκτός Ε.Ε.) δείχνει [...] τους μισούς εντός Ευρωπαϊκής Ένωσης να απαντούν ότι πιστεύουν πως υπάρχει Θεός, ένα 26% να πιστεύει στην ύπαρξη μιας πνευματικής ή φυσικής δύναμης και ένα 20% να μην πιστεύει στην ύπαρξη κάποιου από τα παραπάνω και να καταγράφεται ως άθεος. Είναι ενδεικτικό στην έρευνα το μεγάλο χάσμα μεταξύ των πολιτών της Ε.Ε. ανάλογα με την ιθαγένειά τους, καθώς πίστη στην ύπαρξη Θεού δηλώνει από το 94% των Μαλτέζων και το 92% των Ρουμάνων μέχρι στο ελάχιστο 16% των Τσέχων και το 18% των Σουηδών. Τα υψηλότερα, πάντως, ποσοστά που δηλώνουν πίστη στην ύπαρξη Θεού εντοπίζονται στις Ορθόδοξες χώρες (με τις Ελλάδα και Κύπρο να βρίσκονται στην 5η και την 4η θέση, αντίστοιχα, στη συγκεκριμένη κατάταξη), στις καθολικές χώρες του Νότου και της περιφέρειας (Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία) και, βέβαια, στην Πολωνία, που εμφανίζεται ως ο πιο ισχυρός πυρήνας Καθολικών της ηπείρου. Αντίθετα, τα ποσοστά πέφτουν όσο προχωρούμε προς την Κεντρική και τη Βόρεια Ευρώπη, ενώ συνολικά στις 32 χώρες που εξετάζονται μόνο στις 12 εμφανίζεται ένα ποσοστό του πληθυσμού άνω του 50% να δηλώνει ότι πιστεύει στην ύπαρξη Θεού».

Κτενάς Χ., Έρευνα: Θρησκεία και Ευρώπη, οι μεγάλες αντιθέσεις

ii. Θρησκευτικές κοινότητες: Δικαιώματα και υποχρεώσεις

Με τον νόμο 4301/7-10-2014 για την «Οργάνωση της νομικής μορφής των θρησκευτικών κοινοτήτων και των ενώσεών τους στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις» δημιουργείται πλέον στην Ελλάδα ένα νέο κοινό σύστημα για τη νομική οργάνωση όσων θρησκευτικών κοινοτήτων το επιθυμούν, αυτό του Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου. Με τον νόμο, χορηγείται πλήρης αυτοδιοίκηση στο εσωτερικό του θρησκευτικού νομικού προσώπου, υπό την προϋπόθεση ότι γίνονται σεβαστοί οι νόμοι και το Σύνταγμα. Συγκεκριμένα στην Ελλάδα, η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία και οι Ισραηλιτικές Κοινότητες είναι αναγνωρισμένες ως Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, για ιστορικούς λόγους. Οι Μουσουλμανικές Μουφτείες στη Θράκη είναι δημόσιες υπηρεσίες. Όλες οι υπόλοιπες θρησκευτικές κοινότητες, δηλαδή η Καθολική Εκκλησία, οι Ορθόδοξοι Αρμένιοι, οι Κόπτες, οι Αιθίοπες Ορθόδοξοι, οι Ασσύριοι, οι Αγγλικανοί και η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία θα μπορούν πλέον να οργανωθούν ως Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου. Σύμφωνα με το υπ. Παιδείας και Θρησκευμάτων ο νόμος έχει συναντήσει ενθουσιώδη διεθνή υποδοχή -από τον Πάπα ως το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, αλλά και από κράτη, όπως η Βρετα-

νία- και θα ισχυροποιήσει πάρα πολύ την διεθνή θέση της Ελλάδας σε θέματα θρησκευτικών ελευθεριών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

«Νομικά πρόσωπα πλέον οι Θρησκευτικές Κοινότητες», εφ. Καθημερινή, 03-10-2014

Ο πληθυσμός των ρωμαιοκαθολικών στην Ελλάδα, σύμφωνα με στοιχεία της Εκκλησίας τους:

Συνολική εκτίμηση πληθυσμού 350.000

Ενοριακοί ναοί στην επικράτεια

Νάξος και Τήνος		30
Σύρος		15
Αθήνα		13
Κέρκυρα		10
Θεσσαλονίκη		6
Κρήτη		3
Πειραιάς		2
Πάρος		2

Από ένας

σε Χίο, Σάμο, Άνδρο, Σαντορίνη, Κεφαλλονιά, Ζάκυνθο, Πρέβεζα, Γιάννινα, Αλεξανδρούπολη και Καβάλα

ΟΙ ΠΕΝΤΕ ΝΑΟΙ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΣΤΟ ΜΗΤΡΩΟ

- Καθολική Εκκλησία, οδός Σίνα 2-4 (παρεκκλήσι που είχαν οι Γερμανοί)
- Καθολική Εκκλησία, οδός Κοκκινάκη 4, Κηφισιά
- Καθολική Εκκλησία, οδός Αλκυωνίδων 77, Άνω Βούλα
- Καθολικός Ιερός Ναός Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, οδός Ναϊάδων 93, Φάληρο
- Καθολικός Ιερός Ναός Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης, Αζόλημνος, Σύρος

Από το Μητρώο Ετεροδόξων του υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων απουσιάζει ο ιστορικός για τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία της Ελλάδος ναός του Αγίου Διονυσίου του Αρεοπαγίτου που βρίσκεται επί της Πανεπιστημίου

«Οι υπεύθυνοι μέσα στις θρησκευτικές κοινότητες οφείλουμε να καλλιεργήσουμε μια ειρηνική θεολογία και ανθρωπολογία, αντλώντας από τον πλούτο των θρησκευτικών μας αρχών και από τις καλύτερες σελίδες των παραδόσεών μας. Ιδιαίτερα καλούμεθα να στηλιτεύσουμε κάθε μορφή βίας. Τονίζοντας το χρέος παντός ανθρώπου να σέβεται τη θρησκευτική ελευθερία των συνανθρώπων του. Η βία εν ονόματι της θρησκείας

βιάζει την ουσία της θρησκείας. Και κάθε έγκλημα στο όνομα της θρησκείας είναι έγκλημα κατά της ίδιας της θρησκείας. Κανείς δεν έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το λάδι της θρησκείας, για να δυναμώνει τη φωτιά των συγκρούσεων. Η θρησκεία είναι θείο δώρο, που γαληνεύει τις καρδιές, θεραπεύει τις πληγές και φέρνει πλησιέστερα άτομα και λαούς».

**Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας,
Χαιρετισμός στη Διεθνή Διάσκεψη των Αθηνών:
«Θρησκευτικός και πολιτιστικός πλουραλισμός
και ειρηνική συνύπαρξη στη Μέση Ανατολή»**

«Μόνο αν μείνουμε ενωμένοι θα μπορέσουμε να νικήσουμε τη ριζοσπαστικοποίηση και τον φονταμενταλισμό. Ο διάλογος μεταξύ θρησκευτικών κοινοτήτων έχει καθοριστική σημασία για την υπεράσπιση των αξιών των κοινωνιών μας. Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα θα πρέπει να ενισχύσουν αυτόν τον διάλογο και να μην τον περιορίσουν στο επίπεδο των θρησκευτικών ηγετών και των θεολόγων, αλλά να τον επεκτείνουν στους νέους».

**Ταγιάνι Α., Αντιπρόεδρος του
Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου**

Δραστηριότητες

Δουλέψτε ατομικά ή/και σε ομάδες:

- 1. Μελετήστε τα κείμενα και τον πίνακα και καταγράψτε αυθόρμητα τρεις σκέψεις σας για τη στάση των Ελλήνων πολιτών. Μοιραστείτε τις με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας σας.**
- 2. Δυναμικές εικόνες: Δοκιμάστε να αναπαραστήσετε σε ομάδες τα ποσοστά που παρουσιάζουν οι σημερινοί Ευρωπαίοι. Φανταστείτε αντίστοιχα τα ποσοστά σε δέκα χρόνια από σήμερα και σε πενήντα και κάντε τις ανάλογες αλλαγές στις ομάδες. Αιτιολογήστε κατάλληλα τις επιλογές σας.**
- 3. Πρόσφατα κατοχυρώθηκε η δυνατότητα νομικής οργάνωσης των θρησκευτικών κοινοτήτων στην Ελλάδα. Χρησιμοποιείστε την καρέκλα αφήγησης για να εκφράσετε βιώματα και συναισθήματα ενός μέλους μια θρησκευτικής κοινότητας στην Ελλάδα, πριν και μετά από αυτό.**
- 4. Εμπνευστείτε από τα λόγια του Αρχιεπισκόπου Αλβανίας Αναστάσιου και του αντιπροέδρου Ταγιάνι και γράψτε ένα κείμενο-επιστολή που να απευθύνεται στους μαθητές του σχολείου σας.**

II

Η Ευρώπη σήμερα: Τάσεις και στάσεις απέναντι στη θρησκεία

i. Η θρησκευτική πίστη ως ιδιωτική υπόθεση («Ο καθένας μπορεί να πιστεύει ό,τι θέλει»)

«Πρώτο, το κράτος δεν έχει επίσημη θρησκεία, πρέπει να αντιμετωπίζει όλες τις θρησκείες και τις θρησκευτικές κοινότητες, μεγάλες ή μικρές, πλειοψηφικές ή μειοψηφικές, ισότιμα και να διασφαλίζει την απόλαυση των ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των πολιτών ανεξάρτητα από το θρησκευτικό τους πιστεύω. Δεύτερο, κάθε θρησκευτική κοινότητα είναι υποχρεωμένη να αναγνωρίζει και να σέβεται την ύπαρξη των άλλων θρησκευτικών κοινοτήτων. Επίσης, όλες οι θρησκευτικές κοινότητες μπορούν ελεύθερα να εκφράζουν και διαδίδουν τις θρησκευτικές αντιλήψεις τους [...]. Τρίτο, η θρησκεία είναι «ιδιωτική» ή προσωπική υπόθεση με την έννοια ότι δεν μπορεί να επιβάλλεται από το κράτος. Έτσι, ο πολίτης είναι ελεύθερος να προσδιορίσει τη θρησκευτική του ταυτότητα και να την αλλάξει κατά βούληση ή και να μην έχει θρησκευτική ταυτότητα».

Πέτρου Ι., Θρησκεία, επικοινωνία και δημόσιος χώρος

«Στις παραδοσιακές κοινωνίες, η δημόσια σφαίρα ήταν διογκωμένη και κάλυπτε ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου. Στη νεώτερη κοινωνία, αναπτύσσεται η ιδιωτική σφαίρα προς την οποία μετακινείται βαθμιαία και η θρησκεία. Αυτό σημαίνει ότι η θρησκεία γίνεται προσωπική και ιδιωτική υπόθεση και παύει να λειτουργεί υποχρεωτικά και κρατικά [...] «Ιδιωτική υπόθεση» δεν σημαίνει «ατομική υπόθεση», αλλά ελεύθερη αποδοχή κάποιου πράγματος που δεν επιβάλλεται από το κράτος (ή την κοινότητα). Στο θρησκευτικό πεδίο, ο πολίτης είναι ελεύθερος να θρησκεύει ή να μην θρησκεύει, ή να επιλέγει τη θρησκεία που θέλει. Με αυτήν την έννοια, το ιδιωτικό δεν αντιπαρατίθεται στο συλλογικό, διότι οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες μπορούν να πραγματοποιούνται συλλογικά και κατ' επέκταση κοινωνικά. Όταν οι άνθρωποι συναθροίζονται για να λατρεύσουν το Θεό τους λειτουργούν συλλογικά και η θρησκεία έχει πάντα μια κοινωνική διάσταση που μπορεί να εκφραστεί με ποικίλους τρόπους. Εξάλλου, στον ιδιωτικό χώρο ανήκει και η περίφημη κοινωνία πολιτών που μπορεί να

δραστηριοποιηθεί προς πάσα κατεύθυνση και με ορατά και επιτυχημένα αποτελέσματα».

Παπαγεωργίου Ν., Η Εκκλησία και η εκκοσμίκευση

«(Τα τελευταία χρόνια) θα αρχίσει να διαμορφώνεται πλέον ο δημόσιος χώρος, ως ένας χώρος διακριτός τόσο απέναντι στην κρατική εξουσία [...] όσο και απέναντι στην ιδιωτική σφαίρα [...] ως ένας χώρος δηλαδή όπου διακρίνεται για την πολυεπίπεδη [...] ουδετερότητά του και για την δυνατότητα που δίνεται σε κάθε ιδεολογία, θρησκευτική πίστη κλπ. να συμβάλλει ισότιμα με θεωρήσεις οι οποίες προβάλλουν επιμέρους μοντέλα ερμηνείας του κόσμου, στο βαθμό που κάθε μια από αυτές επιδεικνύει σεβασμό έναντι της ελευθερίας του κάθε διαφορετικού.

[...] Η παρουσία της Εκκλησίας στον δημόσιο χώρο προϋποθέτει τον απόλυτο σεβασμό στους όρους λειτουργίας του (δημόσιου) χώρου [...] (δηλ. στην ιδεολογική, θρησκευτική και αξιολογική ουδετερότητα και αλληλοσεβασμό), και μόνο τότε αυτή η παρουσία νομιμοποιείται, όταν εξάπαντος ενσαρκώνει το σταυρικό ήθος του Ιησού Χριστού, ως λόγος μαρτυρίας για την Καινή Κτίση, αλλά και λόγος διαμαρτυρίας απέναντι σε κάθε μορφής κακό, αδικία, εξουσιασμό, αλλοτρίωση και εξαχρείωση της μοναδικότητας του ανθρώπινου προσώπου.[...] Ο ίδιος ο Χριστός, ως άνθρωπος δεν απευθύνθηκε στην ιδιωτική σφαίρα της ζωής των

ανθρώπων [...] αλλά αντίθετα τόλμησε να μαρτυρήσει δημόσια το μήνυμα του Πατέρα του, να κηρύξει το ευαγγέλιό του, ως μια μεταξύ πολλών σωτηριολογική πρόταση στο πλαίσιο του ελληνορωμαϊκού κόσμου, με τέτοια μάλιστα παρρησία ώστε να υποστεί ο ίδιος την μήνιν και την καταδίκη της θρησκευτικής εξουσίας με την αρωγή του κρατικού βραχίονα. Η ίδια η βιοτή του Ιησού Χριστού προβάλλει επομένως, ως το πλέον κατάλληλο παράδειγμα δημόσιας μαρτυρίας της πίστης με απόλυτο σεβασμό στην διαφορετικότητα και συνύπαρξη των ποικίλων επιμέρους κοσμοθεωρήσεων».

Ιγνάτιος, Μητρ.. Δημητριάδος, Θρησκευτικότητα και θρησκευτικά σύμβολα στον δημόσιο χώρο

ii. Αθεϊσμός και αντιχριστιανισμός

«Αθεϊσμός είναι η άρνηση της ύπαρξης του θεού, θεμελιωμένη σε επιστημονική θεωρία και ηθική συμπεριφορά, πέρα από το τυχαίο φαινόμενο άγνοιας της έννοιας του θείου και της έλλειψης θρησκευτικών βιωμάτων».

«Αθεϊσμός», Ελληνική Εκπαιδευτική Εγκυκλοπαίδεια

«Εμείς, είπε αυτός, ουσιαστικά δε φοβόμαστε και τόσο πολύ όλους αυτούς τους σοσιαλιστές-αναρχικούς, τους άθεους και τους επαναστάτες. Τους παρακολουθούμε και ξέρουμε το καθετί γι' αυτούς. Όμως ανάμεσα σ' αυτούς υπάρχουν και μερικοί, όχι πολλοί, εξαιρετικά ιδιόρρυθμοι άνθρωποι: Αυτοί πιστεύουν σε Θεό, είναι χριστιανοί και ταυτόχρονα είναι και σοσιαλιστές. Αυτούς φοβόμαστε περισσότερο, αυτοί είναι τρομεροί! Ο σοσιαλιστής-χριστιανός είναι φοβερότερος απ' τον σοσιαλιστή-άθεο».

Ντοστογιέφσκι Φ., Αδελφοί Καραμαζόφ

*** * ***

«Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, [...]

Α. λαμβάνοντας υπόψη ότι, το 2015, αυξήθηκαν επικίνδυνα οι πράξεις χριστιανοφοβίας και οι καταστροφές χριστιανικών κτηρίων στην Ευρώπη και στον κόσμο·

Β. λαμβάνοντας υπόψη ότι, σύμφωνα με ορισμένες μελέτες που διεξήχθησαν σε 30 ευρωπαϊκές χώρες, έχουν αναφερθεί σχεδόν 600 περιστατικά μη ανεκτικότητας ή διακρίσεων εις βάρος των χριστιανών στην Ευρώπη·

Γ. λαμβάνοντας υπόψη ότι, στη Γαλλία, οι πράξεις βανδαλισμού θρησκευτικών χώρων έχουν πολλαπλασιαστεί, καθώς οι χώροι που υπέστησαν καταστροφές αυξήθηκαν από 153 το 2008 σε 494 το 2013, ενώ το 84% εξ αυτών ήταν χριστιανικοί χώροι·

1. ενθαρρύνει την Επιτροπή να θέσει σε εφαρμογή όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή της για να καταπολεμηθεί η χριστιανοφοβία και η πρόκληση καταστροφών σε χριστιανικά λατρευτικά κτήρια·

2. ενθαρρύνει την Επιτροπή, τα κράτη μέλη και τις τοπικές αρχές να εμβαθύνουν τις συνεργασίες και τα φόρουμ ανταλλαγής για την καταπολέμηση των βεβηλώσεων, μεταξύ των ιδίων, αφενός, και των εκπροσώπων των θρησκειών, των δυνάμεων επιβολής του νόμου και των δικαστικών αρχών, αφετέρου».

Πρόταση ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τη χριστιανοφοβία και την προστασία των χριστιανικών λατρευτικών κτηρίων στην Ευρώπη

iii. Σχετικοποίηση, εσωτερισμός, φαινόμενα αρχαιολατρίας

Σχετικοκρατία ή σχετικισμός ή ρελαβαντισμός είναι φιλοσοφική θεωρία κατά την οποία οι γνώσεις και οι αξίες έχουν σχετική και όχι απόλυτη σημασία και προσδιορίζονται πάντα υποκειμενικά σε σχέση προς ένα σύστημα αναφοράς.

«Σχετικοκρατία», Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα

«Ο Εσωτερισμός αυτοπαρουσιάζεται σαν μια μυστική γνώση, μη κοινοποιήσιμη στους αμήνους. Αποκτάται με διαδοχικές μυσίες [...] ξεκινάει με βάσεις παγανιστικές συνδεδεμένες με τις ειδωλολατρικές θρησκείες και εντάσσεται στο ευρύτερο σύστημα του Αποκρυφισμού, με πιο ισχυρή επάνω του την επίδραση του θεοσοφικού κινήματος. Κοινός τόπος όλων των Εσωτεριστικών ομάδων είναι ο θρησκευτικός συγκρητισμός, ο οποίος αρνείται την μοναδική αυθεντία μιας συγκεκριμένης θρησκείας, και καλλιεργεί την πίστη ή ότι όλες οι θρησκείες οδηγούν στην ίδια «Εσώτερη Αλήθεια» ή ότι ο Εσωτερισμός αποτελεί υπέρβαση όλων των θρησκειών. [...] Κατά την ιστορική του διαδρομή δρα με πλήθος [...] ομάδων, όπως ο Τεκτονισμός, η Θεοσοφία, η Ανθρωποσοφία, και με εξευρωπαϊσμένες μορφές των

ανατολικών θρησκειών και των πρακτικών τους (Γιόγκα, Διαλογισμός, Ρέικι, Ρεφλεξολογία, Τάι Τσι, ενεργειακές μορφές τύπου Τσι, πολεμικές τέχνες της Ανατολής κ.λ.π.) [...] Ο Εσωτερισμός είναι ένα πνευματικό κίνημα ανθρωποκεντρικό. Αρνείται τον Θεό ως Πρόσωπο παντοδύναμο, Δημιουργό και Σωτήρα του κόσμου [...] Κυρίαρχο δόγμα του Εσωτερισμού είναι ότι Θεός, ουράνια, επίγεια, όλα στον κόσμο είναι ομοούσια [...] Βασική τεχνική του Εσωτερισμού είναι ο Διαλογισμός».

Πορίσματα ΙΘ΄ Πανορθόδοξης Συνδιάσκεψης Εντεταλμένων Ορθοδόξων Εκκλησιών και Ιερών Μητροπόλεων για θέματα Αιρέσεων και Παραθρησκείας

«Ο ευρύτατα διαδεδομένος στη σχετική βιβλιογραφία όρος Νέα Εποχή (New Age) χρησιμοποιείται για να στεγάζει όλη την τεράστια γκάμα των σύγχρονων εκδοχών και ερμηνειών της παράδοσης αυτής (η μαγεία, η μαντεία, η αστρολογία, ο πνευματισμός, ο αποκρυφισμός και η θεοσοφία). [...] (τροφοδοτούν σήμερα) με πλήθος θρεπτικών συστατικών το υπό διαμόρφωση θρησκευτικό υπόστρωμα [...] (Αναπτύχθηκε πλέον στην Δύση) μια νέα θρησκευτική κουλτούρα και ιδεολογία που άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο ο δυτικός άνθρωπος προσεγγίζει την Ιερότητα. [...] (Έτσι) η Νέα Πνευματικότητα αντιπροσωπεύει έναν τύπο θρησκευτικότητας που είναι απόλυτα προσαρμοσμένος στις κοινωνικές, πνευματικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούν

στις φιλελεύθερες αστικές δημοκρατίες δυτικού τύπου».

Μπεκριδάκης Δ., Νέα Θρησκευτικά
Κινήματα και νέα πνευματικότητα

«Το φαινόμενο της νεοειδωλολατρίας στη χώρα μας έχει μια ιδιάζουσα μορφή. Οι Έλληνες νεοπαγανιστές ή δωδεκαθεϊστές ή «εθνικοί» ή «αρχαιολάτρες» όπως αυτοαποκαλούνται, αγωνίζονται να συνδυάσουν εντέχνως τα ποικίλα θρησκευτικά τους μορφώματα, με το αρχαίο - ελληνικό κλέος και πολιτισμό. Φτάνουν στο σημείο να μονοπωλούν και να οικειοποιούνται τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό και να επιχειρούν να αποξενώσουν από αυτόν το σύνολο του Ελληνικού λαού, που δεν ασπάζεται τα θρησκευτικά τους «πιστεύω». Ακόμα και την ιδιότητα του Έλληνα θέλουν να αποστερήσουν από τους μη παγανιστές! Σύμφωνα με επίσημες ανακοινώσεις τους «γνήσιοι Έλληνες είναι μόνον όσοι ασπάζονται την πατρώα θρησκεία», δηλαδή την αρχαία ειδωλολατρική θρησκεία!».

Ειδική Συνοδική Επιτροπή Μελέτης
Αρχαιολατρίας-Νεοειδωλολατρίας

«Πάνω από 25 χιλιάδες άνθρωποι επισκέφτηκαν τις προϊστορικές πέτρινες στήλες της Βρετανίας (Στόουνχετζ) για να τιμήσουν το θερινό ηλιοστάσιο».

Ant1 news, 21-06-2015

«Ισλανδοί νεοπαγανιστές θα μπορούν σύντομα να λατρεύουν δημοσίως τον αρχαίο θεό Θορ, τον θεό Οντίν και τη θεά Φρέγια, στον πρώτο σύγχρονο ναό που θα είναι αφιερωμένος στο Πάνθεον των Βίκινγκς».

Εφημ. Το Βήμα, ηλ. έκδ. 14-02-2015

iv. Αντισημιτισμός και ισλαμοφοβία

Ο «αντισημιτισμός» είναι μια κοινωνική προκατάληψη, η οποία εκδηλώνεται ως στάση εχθρότητας εναντίον της εβραϊκής φυλής και των Εβραίων. Συχνά έχει χαρακτηριστικά πολιτικής και κοινωνικής ιδεολογίας. Κατά τη ναζιστική περίοδο στη Γερμανία έλαβε τη μορφή συστηματικών διώξεων και οδήγησε στο Ολοκαύτωμα, δηλαδή τον αφανισμό εκατομμυρίων Εβραίων.

* * *

«Η ισλαμοφοβία έχει αναγνωρισθεί ως μια ιδιαίτερη μορφή μισαλλοδοξίας, μαζί με την ξενοφοβία και τον αντισημιτισμό («Διεθνές Φόρουμ της Στοκχόλμης για την Καταπολέμηση της Μισαλλοδοξίας», Ιανουάριος 2001). Τα χαρακτηριστικά αυτού του συμπλεγματικού φαινομένου είναι η προκατάληψη, που μπορεί να πάρει ακραίες διαστάσεις έχθρας κατά των Μουσουλμάνων, χωρίς να συντρέχει κάποιος επί πλέον λόγος. [...] Η επίθεση στην καρδιά της Νέας Υόρκης έκανε το φαινόμενο να μεταμορφωθεί σε ωστικό κύμα σε κοινωνίες του Δυτικού κόσμου. Οι αναλυτές της ισλαμοφοβίας τα τελευταία χρόνια, αποδίδουν την έξαρση του φαινομένου κυρίως σε δυο λόγους. Από τη μια μεριά το Ισλάμ αντιμετωπίζεται από πολλούς στη Δύση, περισσότερο σαν ολοκληρωτική πολιτική ιδεολογία παρά ως θρησκεία και μάλιστα ιδεολογία ασύμβατη προς τις αρχές που συνθέτουν τον Δυτικό Πολιτισμό. Από την άλλη μεριά, η μαζική και ανεξέλεγκτη μετανάστευση Μουσουλμάνων σε χώρες της Ευρώπης, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η Ελλάδα, έχει ενισχύσει τις ξενοφοβικές

τάσεις που ήδη προϋπήρχαν σε κοινωνίες απροετοίμαστές για μια τέτοιου είδους "εισβολή"».

Δούλος Γ., Ισλαμοφοβία, Η κρυφή γοητεία της μισαλλοδοξίας

«Η ευρωπαϊκή κοινωνία διέρχεται μια περίοδο αναστάτωσης και κρίσης που θέτει σε κίνδυνο τις ίδιες τις αξίες πάνω στις οποίες έχει θεμελιωθεί η Ένωσή μας. Τα αποτρόπαια γεγονότα στο Παρίσι και την Κοπεγχάγη στις αρχές της φετινής χρονιάς κατέστησαν σαφή την ανάγκη για επείγουσα δράση. Σε τέτοιους καιρούς κρίσης, τίθεται σε δοκιμασία η ικανότητα της κοινωνίας μας για ανεκτικότητα και κοινωνική ένταξη. Ο αντισημιτισμός και η ισλαμοφοβία, μολονότι διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από άποψη ιστορίας, προέλευσης και αντικτύπου, αποτελούν και τα δύο εκδηλώσεις αυτού του φαινομένου. Η συλλογική μας ευθύνη να συμβιώνουμε με ανεκτικότητα και σεβασμό είναι ιδιαίτερα σημαντική σε μια χρονική στιγμή κατά την οποία έχουμε ηθική υποχρέωση να προσφέρουμε καταφύγιο σε ανθρώπους διαφορετικών θρησκειών και πολιτισμών, που φτάνουν στις ακτές μας. Η διαφορετικότητα δεν πρέπει ποτέ να θεωρείται απειλή. Ευθύνη όλων μας είναι να δημιουργήσουμε και να καλλιεργήσουμε μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς».

Τίμερμανς Φ., Α' Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

ν. Θρησκευτικός φονταμενταλισμός

Θρησκευτικός φονταμενταλισμός ονομάζεται το φαινόμενο της απόλυτης και κατά γράμμα προσήλωσης στα δόγματα ή στα περιεχόμενα των ιερών γραφών μιας θρησκείας. Οι φονταμενταλιστές θεωρούν ότι ακόμη και οι λέξεις του ιερού βιβλίου της θρησκείας τους είναι απόλυτες αλήθειες και γι' αυτό πρέπει να ερμηνεύονται κυριολεκτικά και να εφαρμόζονται κατά γράμμα. Το φαινόμενο του φονταμενταλισμού εμφανίζεται σε όλες τις θρησκείες και θεωρείται μορφή θρησκευτικού φανατισμού. Χαρακτηρίζεται από εμμονή στην παράδοση, καχυποψία απέναντι σε κάθε τάση εκσυγχρονισμού, δυσκολία διαλόγου με τις διαφορετικές προσεγγίσεις της πίστης. Εκτός από τις περιπτώσεις ατομικού ή ομαδικού φονταμενταλισμού, στην εποχή μας υπάρχουν διάφορα θρησκευτικά κινήματα που χαρακτηρίζονται ως φονταμενταλιστικά.

* * *

«Το να οδηγήσει κανείς (κάποιον στην πίστη) με τη βία είναι ακούσιο, επειδή γίνεται με τη βία· και επειδή γίνεται με τη βία δεν μπορεί κανείς να το επαινέσει, ούτε είναι μόνιμο».

Γρηγόριος Θεολόγος, Λόγος Β'
Απολογητικός της εις τον Πόντον φυγής

«Βιούμεν σήμερον έξαρσιν νοσηρών φαινομένων βίας εν ονόματι του Θεού. Αι εκρήξεις φονταμενταλισμού εις τους κόλπους των θρησκευιών κινδυνεύουν να οδηγήσουν εις την επικράτησιν της απόψεως ότι ο φονταμενταλισμός ανήκει εις την ουσίαν του θρησκευτικού φαινομένου. Η αλήθεια όμως είναι ότι ο φονταμενταλισμός, ως «ζήλος Θεού, αλλά χωρίς τη σωστή γνώση» (Ρωμ. 10, 2), αποτελεί έκφρασιν νοσηράς θρησκευτικότητας. Ο αληθής χριστιανός, κατά το πρότυπον του σταυρωθέντος Κυρίου, θυσιάζεται και δεν θυσιάζει, και δια τον λόγον αυτόν είναι ο αυστηρότερος κριτής του οποθενδήποτε προερχομένου φονταμενταλισμού. Ο ειλικρινής διαθρησκειακός διάλογος συμβάλλει εις την ανάπτυξιν αμοιβαίας εμπιστοσύνης, εις την προώθησιν της ειρήνης και της καταλλαγής. Η Εκκλησία αγωνίζεται δια να καταστήση αισθητοτέραν την «άνωθεν ειρήνην» επί της γης. Η αληθινή ειρήνη δεν επιτυγχάνεται με την δύναμιν των όπλων, αλλά μόνον δια μέσου της αγάπης, ήτις «δε ζητεί το συμφέρον της» (Α' Κορ. 13, 5). Το έλαιον της πίστεως πρέπει να χρησιμοποιήται δια να απαλύνη και να θεραπεύη τας παλαιάς πληγάς των άλλων και όχι να αναρριπίζη νέας εστίας μίσους».

Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου
της Ορθόδοξης Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

Δραστηριότητες

1. Λαμβάνοντας αφορμή τα σχετικά κείμενα, συζητήστε, με τη μέθοδο της αντιγνωμίας (debate), για το θέμα: «Η θρησκεία είναι ιδιωτική υπόθεση ή έχει δημόσιες προεκτάσεις;». Στη συνέχεια, συζητήστε στην ολομέλεια πώς φαντάζεστε τον ρόλο της θρησκείας σε είκοσι χρόνια από σήμερα.
2. Τελευταία, έχουν αναφερθεί περιστατικά βεβήλωσης ναών. Άραγε, γιατί γίνεται αυτό; Ας μπούμε στη θέση ενός ανθρώπου που έκανε μια τέτοια πράξη, π.χ. έγραψε υβριστικά συνθήματα σε ένα χώρο λατρείας. Χωριστείτε σε δύο ομάδες σχηματίζοντας δύο ομόκεντρους κύκλους. Όσοι είναι στον εσωτερικό κύκλο, βιώνουν τον ρόλο αυτού του ανθρώπου. Όσοι είναι στον εξωτερικό κύκλο σκέφτονται μια λέξη ή φράση, σαν φωνή της συνείδησης, σχετικά με την πράξη. Με το σύνθημα του συντονιστή, όσοι είναι στον εξωτερικό κύκλο αρχίζουν να λένε τη φράση τους, ο ένας μετά τον άλλο και έπειτα ταυτόχρονα. Οι δύο ομάδες αλλάζουν θέση και η διαδικασία επαναλαμβάνεται. Συζητήστε για θέσεις που ακούστηκαν και συναισθήματα που βιώσατε.
3. Δημιουργήστε μία αφίσα ή ένα κολλάζ μηνυμάτων με θέμα φαινόμενα αντιχριστιανισμού, αντισημιτισμού ή ισλαμοφοβίας στη σύγχρονη εποχή.

4. Φανταστείτε τις συνέπειες στην καθημερινή ζωή των Ευρωπαίων από την επικράτηση διάφορων αντι-[...]ισμών και καταγράψτε στο τετράδιό σας τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας. Συνεργαστείτε με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας σας και αναζητήστε λύσεις που θα μπορούσατε να προτείνετε προκειμένου να αντιμετωπιστούν έγκαιρα τα φαινόμενα αυτά.

5. Σε χαρτί του μέτρου ζωγραφίστε το περίγραμμα μιας ανθρώπινης μορφής που αναπαριστά έναν φονταμενταλιστή και αναρτήστε την στον τοίχο. Στο εσωτερικό της φιγούρας γράψτε σκέψεις και συναισθήματα της φιγούρας και έξω από περίγραμμά της γράψτε σκέψεις και συναισθήματα τρίτων για τη φιγούρα. Εκφράστε διαδοχικά: σκέψεις δικές σας, αλλόθρησκων ανθρώπων, φονταμενταλιστών από άλλους θρησκευτικούς χώρους κ.ά.

6. Καταγράψτε σε μία στήλη επιχειρήματα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας κατά του φονταμενταλισμού και σε μία πλαϊνή στήλη τα δικά σας σχόλια.

III

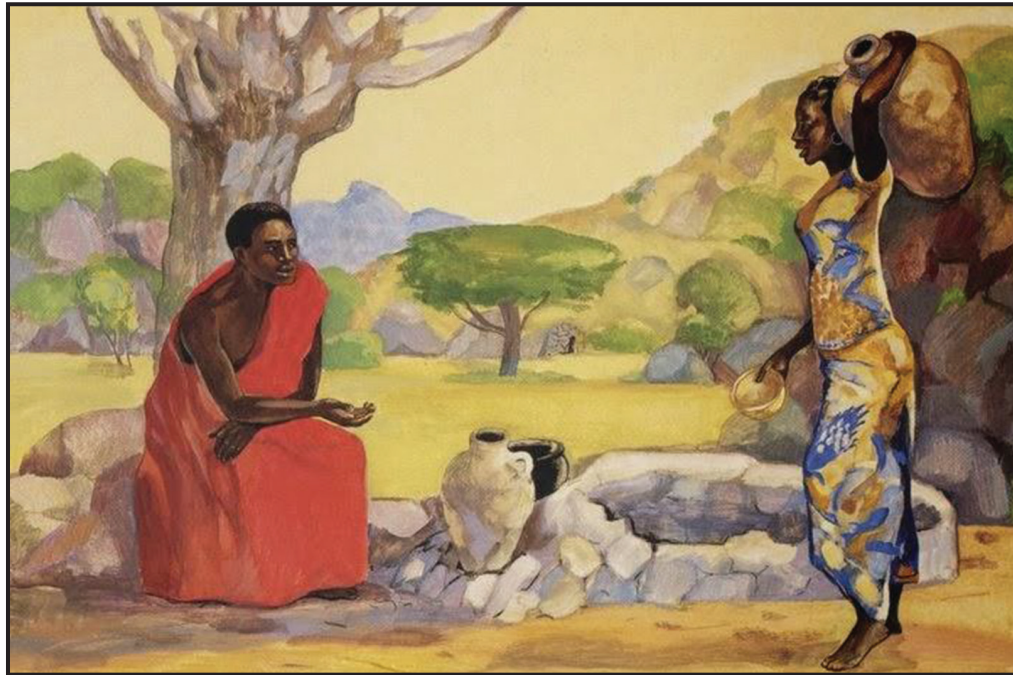
Ο σεβασμός του άλλου στον Χριστιανισμό

i. «Η τελεία αγάπη έξω βάλλει τον φόβον» (Α Ιω 4, 18)

«Όποιος αγαπάει δεν φοβάται. Η τέλεια αγάπη διώχνει το φόβο. Γιατί ο φόβος σχετίζεται με την τιμωρία κι όποιος φοβάται την τιμωρία, δείχνει πως δεν έχει φτάσει στην τέλεια αγάπη».

A Ιω 4, 18

ii. Ο διάλογος του Χριστού με τη Σαμαρείτισσα (Ιω 4, 1-42)

Ιησούς και Σαμαρείτισσα, αγνώστου Αφρικανού καλλιτέχνη

«Ο Ιησούς, κουρασμένος από την πεζοπορία, κάθισε κοντά στο πηγάδι· ήταν γύρω στο μεσημέρι. Οι μαθητές του είχαν πάει στην πόλη ν' αγοράσουν τρόφιμα. Έρχεται τότε μια γυναίκα από τη Σαμάρεια να βγάλει νερό. Ο Ιησούς της λέει: «Δώσ' μου να πιω». Η γυναίκα τού απάντησε: «Εσύ είσαι Ιουδαίος κι εγώ Σαμαρείτισσα. Πώς μπορείς να ζητάς να σου δώσω νερό να πιεις;» – οι Ιουδαίοι αποφεύγουν κάθε επικοινωνία με τους Σαμαρείτες. Ο Ιησούς τής απάντησε: «Αν ήξερες τη δωρεά του Θεού και ποιος είναι αυτός που σου λέει

«δώσ' μου να πιω», τότε εσύ θα του ζητούσες τη δωρεά του Θεού, κι εκείνος θα σου έδινε ζωντανό νερό». [...]

Του λέει η γυναίκα: «Κύριε, βλέπω ότι εσύ είσαι προφήτης· οι προπάτορές μας λάτρεψαν το Θεό σ' αυτό το βουνό· εσείς όμως λέτε ότι στα Ιεροσόλυμα βρίσκεται ο τόπος όπου πρέπει κανείς να τον λατρεύει». «Πίστεψέ με, γυναίκα», της λέει τότε ο Ιησούς, «είναι κοντά ο καιρός που δε θα λατρεύετε τον Πατέρα ούτε σ' αυτό το βουνό ούτε στα Ιεροσόλυμα. Εσείς οι Σαμαρείτες λατρεύετε αυτό που δεν ξέρετε· εμείς όμως λατρεύουμε αυτό που ξέρουμε, γιατί η σωτηρία έρχεται στον κόσμο από τους Ιουδαίους. Είναι όμως κοντά ο καιρός, ήρθε κιόλας, που οι πραγματικοί λατρευτές θα λατρεύουν τον Πατέρα με τη δύναμη του Πνεύματος, που αποκαλύπτει την αλήθεια· γιατί έτσι τους θέλει ο Πατέρας αυτούς που τον λατρεύουν. Ο Θεός είναι πνεύμα. Κι αυτοί που τον λατρεύουν πρέπει να τον λατρεύουν με τη δύναμη του Πνεύματος, που φανερώνει την αλήθεια». [...]

Όταν λοιπόν οι Σαμαρείτες ήρθαν κοντά του, τον παρακαλούσαν να μείνει μαζί τους· κι έμεινε εκεί δύο μέρες. Έτσι, πίστεψαν πολύ περισσότεροι ακούγοντας τα λόγια του κι έλεγαν στη γυναίκα: «Η πίστη μας δε στηρίζεται πια στα δικά σου λόγια· γιατί εμείς οι ίδιοι τον έχουμε τώρα ακούσει και ξέρουμε πως πραγματικά αυτός είναι ο σωτήρας του κόσμου, ο Χριστός»».

Ιω 4, 1- 42

iii. Ο σεβασμός και ο διάλογος με τον «άλλον» στον πυρήνα της χριστιανικής διδασκαλίας

«Ο Ιουστίνος υποστηρίζει την άποψη ότι όλες οι αλήθειες, στις οποίες οδηγήθηκε η προχριστιανική ανθρωπότητα είναι ουσιαστικά προϊόντα της φωτιστικής ενέργειας και παρουσίας του σπερματικού θείου Λόγου που ενεργεί αδιάκριτα σ' όλους τους ανθρώπους, εφόσον βέβαια δεν συσκοτίζεται από τα πάθη και τις επιθυμίες τους. [...] Έτσι όχι μόνο οι αλήθειες της Π. Διαθήκης, αλλά και οι αλήθειες της ελληνικής αρχαιότητας είναι στενότατα συνδεδεμένες με την αποκαλυπτική παρουσία και επενέργεια του Λόγου. [...] Γι' αυτό και όλες οι αλήθειες που διατυπώθηκαν από τους Έλληνες φιλοσόφους, ποιητές και συγγραφείς, επειδή ακριβώς οφείλονται στην επενέργεια του σπερματικού θείου λόγου μπορούν να θεωρηθούν σε τελευταία ανάλυση ως αλήθειες χριστιανικές».

Μαρτζέλος Γ., Η θεολογία του «σπερματικού λόγου»

Δραστηριότητες

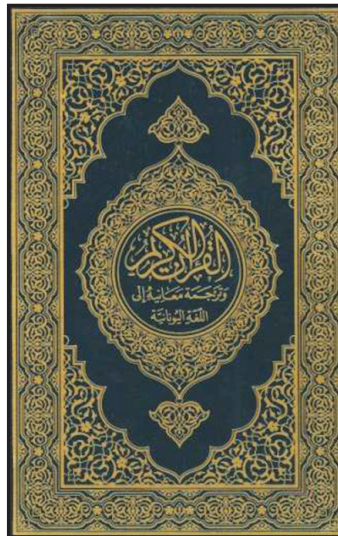
1. Ποια σημεία του ευαγγελικού αποσπάσματος δείχνουν ότι ο Ιησούς Χριστός σεβάστηκε τον «άλλο»; Κατάγραψε τη γνώμη σου και μοιράσου την με τον διπλανό σου.

2. Μελετήστε τον πίνακα της συνάντησης του Ιησού Χριστού με τη Σαμαρείτισσα και προσπαθήστε να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα: Τι μπορεί να αντιλαμβάνεται, να σκέφτεται ή να νοιώθει η γυναίκα; Τι θα μπορούσε ίσως να γνωρίζει ή να πιστεύει; Τι είναι αυτό για το οποίο πιθανόν να νοιάζεται και τι να φροντίζει;

IV

Ο σεβασμός του άλλου στις θρησκείες του κόσμου

- i. Ισλάμ: Το Κοράνιο προτρέπει σεβασμό προς τους λαούς της Βίβλου και το ανθρώπινο πρόσωπο

«Στη Θρησκεία δεν υπάρχει καταναγκασμός. Διότι η Αλήθεια έχει ξεχωριστεί ολοφάνερα απ' την Πλάνη».

Κοράνιο, Σούρα 2, 256

«Πες (ω Μουχάμμεντ): «Ω! Λαέ της Βίβλου! Ελάτε μαζί να συμφωνήσουμε για τις διαφορές ανάμεσά μας, ώστε να μη λατρεύουμε παρά μόνο τον ΑΛΛΑΧ. Και να μην εξομοιώνουμε τίποτε μ' Εκείνον, κι ας μη στήσουμε

ανάμεσά μας, κυρίους ή προστάτες, εκτός απ' τον ΑΛΛΑΧ». Αν όμως δεν θελήσουν να συμμορφωθούν, τότε να πείτε: «Να είστε μάρτυρες, ότι εμείς είμαστε Μουσουλμάνοι»».

Σούρα 3, 64

«Όλοι τους δεν είναι όμοιοι. Ανάμεσα στους οπαδούς της Βίβλου, υπάρχει μια μερίδα όρθια (για το σωστό) απαγγέλουν τα Εδάφια (του Βιβλίου) του ΑΛΛΑΧ, κατά την νύχτα και γονατίζουν λατρεύοντας. Πιστεύουν στον ΑΛΛΑΧ και την Έσχατη Μέρα, παραγγέλουν ό,τι είναι σωστό κι απαγορεύουν ό,τι είναι λάθος. Συναγωνίζονται στην αγαθοεργία. Αυτοί είναι στην τάξη των δικαίων».

Σούρα 3, 113-114

«Και μη φιλονικείτε με τους οπαδούς της Βίβλου, εκτός αν πρόκειται για απλή συζήτηση. Κι εκτός μ' εκείνους που αδικούν (κι είναι παραστρατημένοι) ανάμεσά τους. Και να πείτε: «Πιστεύουμε στην Αποκάλυψη που έχει σταλεί σ' εμάς και σ' αυτή που έχει σταλεί σ' εσάς. Ο Θεός μας και ο Θεός σας είναι Ένας. Κι εμείς σ' Αυτόν έχουμε υποταχθεί (στη θέλησή του – στο Ισλάμ)»».

Σούρα 29, 46

«Η μομφή είναι μόνο ενάντια σ' αυτούς που αδικούν τους ανθρώπους, και αυθαδέστατα παρανομούν στη

γη, (αψηφώντας) το ορθό και το δίκαιο. Αυτοί –οπωσδήποτε– θα έχουν επώδυνα βασανιστήρια. Κι όποιος υπομένει και συγχωρεί, αυτό βέβαια είναι μια άσκηση θαρραλέας θέλησης κι αποφασιστικότητας στη σωστή κατεύθυνση των υποθέσεων».

Σούρα 42, 42- 43

«Πες: Άπιστοι, δεν θα λατρέψω ό,τι λατρεύετε, δεν θα λατρέψετε ό,τι λατρεύω, δεν λατρεύω ό,τι λατρεύετε, δεν λατρεύετε ό,τι λατρεύω. Εσείς έχετε τη θρησκεία σας κι εγώ τη δική μου».

Σούρα 109, 1-6

ii. Ινδοϊσμός και Βουδισμός: Ανοχή απέναντι στις ποικίλες θρησκευτικές εκφράσεις

Ο Όρκος της Αχίμσα. Σύμβολο του Τζαϊνισμού.

Αχίμσα: Βασική αρετή του Βουδισμού, του Τζαϊνισμού (ινδικό θρήσκευμα ασκητικών αρχών) και του

Ινδοϊσμού, η οποία αναφέρεται [...] στο «να μη σκοτώνεις-βλάπτεις». Στις Ουπανισάδες (ιερό βιβλίο του Ινδοϊσμού) περιγράφεται ως μία από τις πλέον απαραίτητες αρετές που οδηγούν στην πραγματική γνώση [...] Εκείνοι που σέβονται απόλυτα την Αχίμσα είναι κυρίως οι Βραχμάνοι (ιερείς), οι οποίοι είναι χορτοφάγοι για να μην αφαιρούν από τα ζώα τη ζωή [...] Την Αχίμσα ως βασική αρετή του λαού του προσπάθησε να επιβάλει ο Μαχάτμα Γκάντι, ο οποίος όρισε την αγελάδα ως κατοικίδη σύμβολο γενναιοδωρίας της φύσης και συνακόλουθα ως ζώο ιερό.

Εκπαιδευτική Ελληνική
Εγκυκλοπαίδεια, Οι θρησκείες

«Ο Νεχρού Παντίτ, άλλοτε πρωθυπουργός της Ινδίας περιέγραψε τον Ινδουισμό ως εξής: «Ο Ινδουισμός σαν πίστη είναι αόριστος, άμορφος, πολύπλευρος: όλα τα πράγματα σε όλους τους ανθρώπους. [...] Στην πραγματικότητα το πνεύμα του φαίνεται να βρίσκεται μέσα στη φράση: «να ζει κανείς και να αφήνει τους άλλους να ζουν».

Αναστάσιος Γιαννουλάτος,
Όψεις Ινδουισμού - Βουδισμού

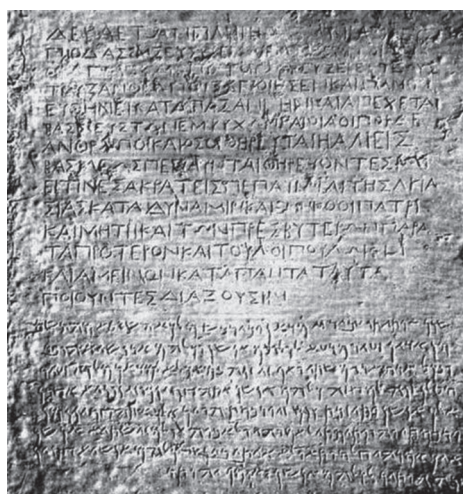
«Ο Σ. Ραντακρίσαν (Sarveralli Radhakrihnan) [...] για ένα διάστημα υπήρξε ο πρόεδρος της ινδικής δημοκρατίας. Είναι ο φιλόσοφος απολογητής του Ινδου-

ισμού [...] Τόνισε ιδιαίτερα τη συμβολή που μπορεί να προσφέρει ο Ινδουισμός στο πρόβλημα της συγκρούσεως μεταξύ των θρησκειών με το χαρακτηριστικό του στοιχείο της αποδοχής της ενότητας μέσα στην πολλαπλότητα· όχι δηλαδή με την αναζήτηση ενός κοινού πιστεύω, αλλά με την κοινή αναζήτηση του Θεού».

Αναστάσιος Γιαννουλάτος,
Όψεις Ινδουισμού - Βουδισμού

«Ο Μαχάτμα Γκάντι έγραψε για την πίστη που κήρυττε: θεωρούμαι ινδουιστής γιατί πιστεύω στις Βέδες, στις Ουπανισάδες. [...] Ο ινδουισμός δεν είναι μία θρησκεία αποκλειστική. Σ' αυτόν υπάρχει χώρος για τη λατρεία των προφητών όλου του κόσμου [...] παρέχει την ευχέρεια στον καθένα, να λατρεύει το Θεό, σύμφωνα με τη δική του πίστη και γι' αυτό το λόγο, βρίσκεται σε αγαθές σχέσεις με όλες τις θρησκείες».

Glasebarr H. D., Παγκόσμιος ιστορία των θρησκειών

Δίγλωσση επιγραφή (ελληνικά και αραμαϊκά) του βασιλιά Ασόκα

«Ο Αγαπημένος όλων των θεών, ο βασιλιάς Πιοδάσης (Ασόκα) τιμά τους ασκητές (μοναχούς) και τους ιδρυτές όλων των θρησκειών, και τους τιμά με δώρα και ποικίλες διακρίσεις. Αλλά ο Αγαπημένος των θεών, ο βασιλιάς Πιοδάσης δεν εκτιμά τόσο τα δώρα και τις τιμητικές διακρίσεις, όσο εκτιμά την προαγωγή των ηθικών αρχών όλων των θρησκειών. Η προαγωγή των ηθικών αρχών των θρησκειών μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους, όμως όλοι έχουν ως βάση την αυτοσυγκράτηση του λόγου, που σημαίνει να μην επαινείς τη δική σου θρησκεία και να καταδικάζεις τις θρησκείες των άλλων χωρίς να υπάρχει εύλογη αιτία. Και αν υπάρχει αιτία για κριτική θα πρέπει να γίνεται με ήπιο τρόπο. Αλλά είναι προτιμότερο να τιμάς τις θρησκείες των άλλων για τον ίδιο λόγο. Ενεργώντας με αυτό τον τρόπο η θρησκεία σου ωφελείται, όπως και οι άλλες θρησκείες, ενώ ενεργώντας διαφορετικά βλάπτεται και

η θρησκεία σου και οι άλλες θρησκείες. Όποιος επαινεί τη δική του θρησκεία, εξαιτίας της υπερβολικής αφοσίωσης στη θρησκεία του και καταδικάζει τις άλλες με τη σκέψη «Επιτρέψτε μου να δοξάσω τη θρησκεία μου», το μόνο που κάνει είναι να βλάπτει τη θρησκεία του. Ως εκ τούτου, η επαφή (μεταξύ των θρησκειών) είναι κάτι καλό. Ο καθένας θα πρέπει να ακούει και να σέβεται τα δόγματα που υποστηρίζει κάθε θρησκεία».

12ο Πέτρινο έδικτο του Ασόκα (Βουδιστής
Ινδός αυτοκράτορας, 3ος αι. π.Χ.)

Δραστηριότητες

1. Πώς εκφράζεται η έννοια του σεβασμού στον θρησκευτικά «άλλο» στα παραπάνω κείμενα του Κορανίου; Καταγράψτε τις απαντήσεις σας στο τετράδιο ατομικά και στη συνέχεια συζητήστε τις ομαδικά.
2. Από τα κείμενα της ενότητας, επιλέξτε μια αναφορά του Κορανίου και προσπαθήστε να την αποδώσετε με μια ζωγραφιά.
3. Εντοπίστε και καταγράψτε τις απόψεις των θρησκειών για το θέμα της συμβίωσης με τον «άλλο». Δημιουργήστε μία αφίσα με επιλεγμένες αναφορές και παρουσιάστε την στην ολομέλεια της τάξης.
4. Ένας χριστιανός ταξιδεύει για πρώτη φορά στις χώρες της Ανατολής. Εκεί μαθαίνει πράγματα που

δεν ήξερε για τον Ινδοϊσμό και τον Βουδισμό, όπως αυτά που αναφέρονται στα κείμενα της ενότητας IV.ii. Στο ημερολόγιό του σημειώνει «εντυπώσεις» για τα θέματα αυτά. Εάν ήσασταν στη θέση του, τι θα γράφατε στο ημερολόγιό σας;

V

Προσπάθειες των θρησκειών για διάλογο και συνύπαρξη

i. Σεβασμός προς την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης του καθενός (Οργανισμοί, Διακηρύξεις)

«Άρθρο 18: Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας. Στο δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται η ελευθερία για την αλλαγή της θρησκείας ή πεποιθήσεων, όπως και η ελευθερία να εκδηλώνει κανείς τη θρησκεία του ή τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, μόνος ή μαζί με άλλους, δημόσια ή ιδιωτικά, με τη διδασκαλία, την άσκηση, τη λατρεία και με την τέλεση θρησκευτικών τελετών».

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, Οικουμενική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

«Άρθρο 10. Ελευθερία σκέψης συνείδησης και θρησκείας: 1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Το δικαίωμα αυτό συνεπάγεται την ελευθερία μεταβολής θρησκειύματος ή πεποιθήσεων καθώς και την ελευθερία εκδήλωσης του θρησκειύματος ή των πεποιθήσεών του, ατομικά ή συλλογικά, δημοσία ή κατ' ιδίαν, με τη λατρεία, την εκπαίδευση, την άσκηση των θρησκευτικών καθηκόντων και τις τελετές».

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της
Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000, 2009, 2016)

«Χρειάζεται [...] μια ιδιαίτερα προσεκτική ανάγνωση του θέματος της παρουσίας των θρησκευτικών συμβόλων στον δημόσιο χώρο [...]. Ιδιαίτερα δε η παρουσία τέτοιων συμβόλων σε εκπαιδευτικούς χώρους καλείται να διαδραματίσει ρόλο ενοποιητικό, καλλιεργώντας όχι απλά μια παθητική ανοχή έναντι του άλλου, αλλά την ενεργητική αρμονική συνύπαρξη, ουσιαστική αλληλογνωριμία, αλλά και τον κριτικό διάλογο μεταξύ των διαφορετικών παραδόσεων».

Ιγνάτιος, Μητρ. Δημητριάδος, Θρησκευτικότητα
και θρησκευτικά σύμβολα στον δημόσιο χώρο

ii. Από την καχυποψία στον διάλογο και στις κοινές δεσμεύσεις: Διαθρησκειακές συναντήσεις

Η Β' Βατικανή σύνοδος (1962-65), συνειδητοποιώντας την ανάγκη της διαθρησκειακής συνεργασίας για την αντιμετώπιση των σύγχρονων ιεραποστολικών και κοινωνικών προβλημάτων, αφενός συνέστησε τη Γραμματεία για τις μη χριστιανικές θρησκείες (1964), που εξελίχτηκε στη συνέχεια στο Ποντιφικό Συμβούλιο για το διαθρησκειακό διάλογο (1989), και αφετέρου εξέδωσε τη συνοδική εγκύκλιο *Nostra Aetate* (1965).

Πηγή πληροφοριών: Μαρτζέλος Γ, Ορθοδοξία και διαθρησκειακός διάλογος

Η Ορθόδοξος Εκκλησία [...] κυρίως τονίζει, ότι το ορθόδοξο δέον περί ανθρώπου υπερβαίνει τον ορίζοντα των καθιερωμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ότι «μείζων πάντων» είναι η αγάπη, όπως την αποκάλυψε ο Χριστός και την βίωσαν όσοι πιστά Τον ακολούθησαν. Επιμένει ακόμη ότι θεμελιώδες δικαίωμα είναι και η προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας, δηλαδή της ελευθερίας της συνειδήσεως, της πίστεως, της λατρείας και όλων των ατομικών και συλλογικών εκφράσεων αυτής, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος κάθε πιστού και κάθε θρησκευτικής κοινότητας να τελούν ελεύθερα από κάθε κρατική παρέμβαση τα θρησκευτικά

τους καθήκοντα, ως και το δικαίωμα της δημόσιας διδασκαλίας της θρησκείας».

Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου
της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

iii. Οικουμενική κίνηση

Ιστορική συνάντηση των ηγετών των θρησκευτικών κοινοτήτων στην Κύπρο, 2015

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, σε συνεργασία με αρμόδιους φορείς από διάφορες χώρες, πρωτοστάτησε στη διοργάνωση: Α) διμερών Ακαδημαϊκών Διασκέψεων: Αφενός με τον Ιουδαϊσμό (5 Διασκέψεις, 1977-2003), που στόχο είχαν την επισήμανση κοινών στοιχείων των παραδόσεων των δύο θρησκειών και αφετέρου με το Ισλάμ (10 Διασκέψεις, 1986-2002), όπου αναδείχθηκε πως με βάση τις πηγές των δύο θρησκειών ο θρησκευτικός φανατισμός είναι ασυμβίβαστος με το πνεύμα και των δύο θρησκειών. Β) Διαθρησκειακών Συνεδρίων (2 Συνέδρια: α. το 1994, με την περίφημη

Διακήρυξη του Βοσπόρου, η οποία καταδικάζει κάθε μορφή πολέμου και κυρίως εν ονόματι της θρησκείας, τονίζοντας την ανάγκη συνεργασίας των τριών μονοθεϊστικών θρησκειών για την επικράτηση της ειρήνης, της αμοιβαίας ανοχής και συνυπάρξεως στον κόσμο και υπογραμμίζει την υποχρέωση των πολιτικών και θρησκευτικών ηγετών να προωθήσουν με κάθε μέσο τον διάλογο μεταξύ των ανθρώπων και των λαών για την οικοδόμηση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, της αγάπης και του αλληλοσεβασμού και β. το 2005), και Γ) Διαθρησκειακών Συναντήσεων ηγετών και εκπροσώπων των τριών μονοθεϊστικών θρησκειών, του Ιουδαϊσμού, του Χριστιανισμού και του Ισλαμισμού (4 Συναντήσεις, 2001-2015).

Πηγή πληροφοριών: Μαρτζέλος Γ, Ορθοδοξία και διαθρησκειακός διάλογος

Σε πολλές περιπτώσεις, οι σύγχρονοι χριστιανοί διαλέγονται, είτε μεταξύ τους είτε ακόμη και με εκπροσώπους άλλων θρησκειών, παρά τις θεολογικές διαφοροποιήσεις οι οποίες μπορεί να είναι μικρές ή μεγάλες, και εργάζονται από κοινού με στόχο την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων και την προώθηση της ειρήνης και της καταλλαγής στον σύγχρονο κόσμο.

Διαθρησκειακή συνάντηση με θέμα την εξάλειψη της δουλείας, Ρώμη, 2014

Συνάντηση Οικουμενικού Πατριάρχη, Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάπα Ρώμης, Λέσβος, 2016

Συνάντηση θρησκευτικών ηγετών του κόσμου, Ασίζη, 2011

Δραστηριότητες

1. Συζητήστε στις ομάδες σας τους πιθανούς λόγους που οδήγησαν στην κατοχύρωση, με οικουμενικές διακηρύξεις και συμβάσεις, του δικαιώματος στην ελευθερία της συνείδησης και της θρησκείας.
2. Το δικαίωμα της θρησκευτικής έκφρασης είναι διαφορετικό από εκείνο της θρησκευτικής συνείδησης και υπόκειται σε κανόνες και όρια, στο πλαίσιο του κράτους δικαίου. Στην ολομέλεια της τάξης, συζητήστε και προχωρήστε στη σύνταξη μιας δικής σας σύντομης διακήρυξης, με 5-6 άρθρα, για το θέμα αυτό.
3. Επιλέξτε μια από τις φωτογραφίες της ενότητας και προσπαθήστε να απαντήσετε στα ερωτήματα: Τι μπορεί να σκέφτονται ή να νοιώθουν τα εικονιζόμενα πρόσωπα; Τι θα μπορούσε να γνωρίζουν ή να πιστεύουν; Τι είναι αυτό για το οποίο πιθανόν να νοιάζονται ή να φροντίζουν;
4. Εάν είχατε τη δυνατότητα να προτείνετε ένα θέμα προς συζήτηση σε μια συνάντηση θρησκευτικών ηγετών από όλο τον κόσμο, τι θα προτείνατε και γιατί;

IV

Οι θρησκείες στην εκπαίδευση των Ευρωπαίων μαθητών

- i. Κοινοί στόχοι του μαθήματος των Θρησκευτικών στις χώρες της Ευρώπης
- ii. Ποικίλα μοντέλα μαθημάτων
- iii. Οι ιδέες μας για τη σχολική μας θρησκευτική εκπαίδευση

«Το μάθημα των Θρησκευτικών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι είτε ομολογιακό είτε μη ομολογιακό. Σε ορισμένες χώρες προσφέρεται μόνο ένα ομολογιακό μάθημα και σε άλλες χώρες προσφέρονται περισσότερα του ενός ομολογιακά μαθήματα, διαφόρων θρησκευτικών κοινοτήτων, στο ίδιο σχολείο. Την ευθύνη των ομολογιακών Μαθημάτων Θρησκευτικών άλλοτε την έχει μόνο η Πολιτεία, άλλοτε μόνο οι θρησκευτικές κοινότητες και άλλοτε σε συνεργασία η Πολιτεία με τις θρησκευτικές κοινότητες. Μπορεί να είναι υποχρεωτικό για όλους, με δυνατότητα απαλλαγής, προαιρετικό -επιλεγόμενο-, αλλά υποχρεωτικό από τη στιγμή που ο μαθητής θα το επιλέξει και προαιρετικό. Σε ορισμένες χώρες δεν προσφέρεται εναλλακτικό

μάθημα. [...] Καθώς η ευρωπαϊκή θρησκευτική εκπαίδευση προβάλλει ως ένα αρκετά πολυεπίπεδο ζήτημα, κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ελεύθερη και υπεύθυνη να επιλέξει τον χαρακτήρα και τις κατευθύνσεις της σχολικής θρησκευτικής εκπαίδευσης που αναπτύσσει».

Γριζοπούλου Ό., Τα Μαθήματα των Θρησκευτικών στα σχολεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

«Το μάθημα των Θρησκευτικών είναι ενταγμένο στην παρεχόμενη από την Ελληνική Πολιτεία εκπαίδευση και υπηρετεί τους γενικούς σκοπούς της παιδείας, σύμφωνα με το Σύνταγμα και τους Νόμους. Όπως όλα τα μαθήματα του ελληνικού σχολείου, έχει ως στόχο τη διαμόρφωση ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών, συμβάλλοντας με τις γνώσεις που παρέχει στην κριτική ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης των μαθητών, μέσα από τη γνωριμία του Χριστιανισμού, κατ'εξοχήν της Ορθοδοξίας αλλά και με την ενημέρωση και σπουδή και των άλλων ανά τον κόσμο θρησκευμάτων. Στοχεύει, ακόμη, στην καλλιέργεια του ήθους και της προσωπικότητας των μαθητών, στον σεβασμό και τη συνύπαρξη με τη θρησκευτική ετερότητα».

Γιαγκάζογλου Στ., Το θρησκευτικό μάθημα μεταξύ παράδοσης και εκσυγχρονισμού

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Σύγχρονες θρησκευτικές μορφές στην Ορθοδοξία και στον κόσμο

Περιεχόμενα

I. Μαρτυρία και προσφορά της Ορθοδοξίας στον σύγχρονο κόσμο

Άγιος Πορφύριος. Το χάρισμα της πνευματικής πατρότητας

Γεώργιος Φλωρόφσκυ. Ένας ορθόδοξος διανοητής στη σύγχρονη Δύση

Νίκος Νησιώτης. Ο οραματιστής της ενότητας

Μαρία Σκόμπτσοβα. Όταν η αγάπη γίνεται πράξη στο πρόσωπο του «άλλου»

Ο νεομάρτυρας Αλέξανδρος Σμόρελ και η αντιναζιστική οργάνωση «Λευκό ρόδο»

Ολιβιέ Κλεμάν. Μια ορθόδοξη φωνή στη σύγχρονη Δύση

Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης (Ζηζιούλας). Η οικουμενική μαρτυρία της Ορθόδοξης θεολογίας

II. Άλλες σύγχρονες χριστιανικές παρουσίες

Μητέρα Τερέζα, η «αγία των φτωχών». Αγώνας για την ανακούφιση των αναξιοπαθούντων

Ντίντριχ Μπονχέφερ. Ο μαρτυρικός αγώνας κατά του ναζισμού

Μάρτιν Λούθερ Κινγκ. Το όνειρο της ισότητας Μ. Ντ. Τούτου. Ο υπερασπιστής της ισότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μέριμνα για τους πάσχοντες από AIDS

III. Άλλες θρησκευτικές εκφράσεις

Μ. Γκάντι. Ο κήρυκας και μάρτυρας της ειρηνικής αντίστασης

Εισαγωγικό σχόλιο

Ο ρόλος της θρησκευτικής πίστης σε κρίσιμες περιόδους, η σημασία της για την αντιμετώπιση μεγάλων κοινωνικών προβλημάτων και η συμβολή της στην πανανθρώπινη προκοπή ανιχνεύεται στο πρόσωπο και τη δράση σπουδαίων προσώπων που τη βίωσαν. Για την Ορθοδοξία τέτοια πρόσωπα είναι οι άγιοι. Παράλληλα, εντοπίζουμε και άλλα αξιόλογα πρόσωπα, τα οποία εμπνεύστηκαν από την πίστη και πρόσφεραν πολλά στους ανθρώπους της εποχής τους και στον σύγχρονο κόσμο.

Σε αυτή την Θεματική Ενότητα θα επιδιώξουμε να διερευνήσουμε:

- την πολυσχιδή δράση και προσφορά σύγχρονων αγίων της Ορθοδοξίας και άλλων προσωπικοτήτων από τον Χριστιανισμό
- αξιόλογες δράσεις προσώπων από άλλες

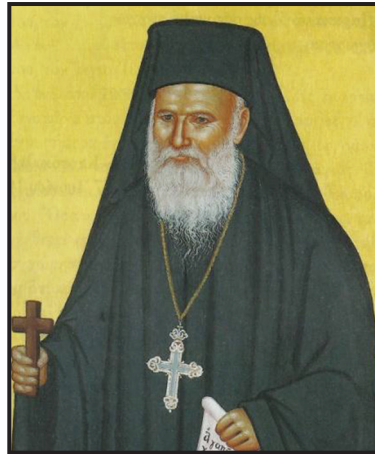
θρησκευτικές παραδόσεις

- τη στάση αυτών των προσώπων σε κρίσιμες ιστορικές στιγμές και τη μαρτυρία τους στον σύγχρονο κόσμο
- εντυπώσεις ανθρώπων που γνώρισαν αυτές τις προσωπικότητες
- τον ρόλο της θρησκευτικής πίστης στη ζωή και στη δράση τους
- ιδέες και προτάσεις, οι οποίες να εμπνέονται από το έργο τους, για την αντιμετώπιση σύγχρονων προβλημάτων.

I

Μαρτυρία και προσφορά της Ορθοδοξίας στον σύγχρονο κόσμο

Άγιος Πορφύριος. Το χάρισμα της πνευματικής πατρότητας

Ο άγιος Πορφύριος (1906-91) γεννήθηκε από ευσεβείς και φτωχούς γονείς στο χωριό Άγιος Ιωάννης Καρυστίας Ευβοίας.

Ήταν μικρό παιδί όταν έφυγε για το Άγιο Όρος, όπου εγκαταστάθηκε στα Καυσοκαλύβια. Εκεί προόδευσε στην πνευματική ζωή και έδειξε πολλά χαρίσματα. Όμως, αρρώστησε και γύρισε στην Εύβοια, όπου εγκαταστάθηκε στο Μοναστήρι του Αγ. Χαραλάμπους. Σε ηλικία 20 ετών χειροτονήθηκε πρεσβύτερος. Το 1940 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, εφημέριος στον Άγιο Γεράσιμο, στην Πολυκλινική, κοντά στην Ομόνοια. Εκεί

υπηρέτησε 33 χρόνια, ανακουφίζοντας ακαταπόνητα τον πόνο και την ασθένεια χιλιάδων ανθρώπων. Πολλοί άνθρωποι μαρτυρούν την ταπεινοφροσύνη, τη διορατικότητα, και την αγάπη του, ακόμη και θαυματουργικές παρεμβάσεις. Αργότερα, έζησε μερικά χρόνια στον Άγιο Νικόλαο Καλισσίων Πεντέλης και τελικά κατέληξε στο Μήλεσι της Μαλακάσας, όπου έκτισε μοναστήρι. Λίγο πριν φύγει από τη ζωή, θέλησε να εγκατασταθεί ξανά στο Άγιο Όρος, στα Καυσοκαλύβια. Τα τελευταία λόγια που είπε ήταν η φράση του Χριστού που του άρεσε να λέει συχνά: «ίνα ώσιν εν».

Το 2013, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, υπό τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο, προχώρησε στην αγιοκατάταξή του. Η Εκκλησία τιμά τη μνήμη του στις 2 Δεκεμβρίου.

Πηγή πληροφοριών:

Γέρων Πορφύριος Καυσοκαλυβίτης, Βίος και Λόγοι

Λόγοι του αγίου Πορφυρίου

«Ο φανατισμός δεν έχει σχέση με τον Χριστό. [...] Να υπάρχει σεβασμός της ελευθερίας του άλλου».

«Η αγάπη προς τον Χριστό δεν έχει όρια, το ίδιο και η αγάπη προς τον πλησίον».

«Η αγάπη στον Χριστό είναι κι αγάπη στον πλησίον, σ' όλους, και στους εχθρούς... Μέσω της αγάπης προς τον αδελφό θα κατορθώσομε ν' αγαπήσομε τον Θεόν. Ενώ το επιθυμούμε, ενώ το θέλομε, ενώ είμαστε

άξιοι, η θεία χάρις έρχεται μέσω του αδελφού. Όταν αγαπάμε τον αδελφό, αγαπάμε την Εκκλησία, άρα τον Χριστό. Μέσα στην Εκκλησία είμαστε κι εμείς. Άρα όταν αγαπάμε την Εκκλησία, αγαπάμε και τον εαυτό μας».

«Χωρίς την αγάπη η προσευχή δεν ωφελεί, η συμβουλή πληγώνει, η υπόδειξη βλάπτει και καταστρέφει τον άλλον, που αισθάνεται αν τον αγαπάμε ή δεν τον αγαπάμε και αντιδρά αναλόγως [...]. Η αγάπη στον αδελφό μάς προετοιμάζει ν' αγαπήσομε τον Χριστό».

«Η προσευχή γίνεται μόνο με το Άγιον Πνεύμα. Αυτό διδάσκει την ψυχή πώς να προσεύχεται [...]. Πριν απ' την προσευχή η ψυχή πρέπει να προετοιμάζεται με προσευχή. Προσευχή για την προσευχή».

«Οι ψυχές οι πεπονημένες, οι ταλαιπωρημένες, που ταλαιπωρούνται από τα πάθη τους, αυτές κερδίζουν πολύ την αγάπη και την χάρι του Θεού. Κάτι τέτοιοι γίνονται άγιοι και πολλές φορές εμείς τους κατηγορούμε».

«Οι προσευχές μας δεν εισακούονται, διότι δεν είμαστε άξιοι. Πρέπει να γίνεις άξιος, για να προσευχηθείς [...]. Δεν είμαστε άξιοι, διότι δεν αγαπάμε τον πλησίον μας ως εαυτόν».

Γέρων Πορφύριος Καυσοκαλυβίτης, Βίος και Λόγοι

Μαρτυρίες ανθρώπων για το πρόσωπό του

Κάποτε, ο άγιος Πορφύριος συμβούλευσε τον Σέρβο επίσκοπο Ειρηναίο Μπούλοβιτς, στα χρόνια που στη Σερβία γίνονταν διώξεις χριστιανών, ως εξής:

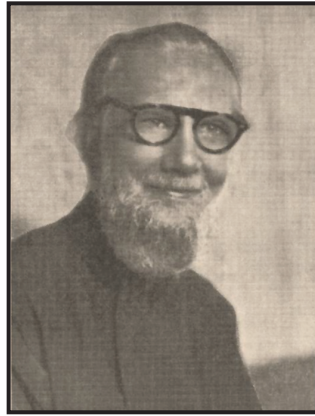
«Σε όλους να φέρεσαι με λεπτότητα, με αγάπη. [...] Όλους να τους αισθάνεσαι και να τους αποκαλείς αδελφούς, ακόμη και όσους ανήκουν σε άλλες θρησκείες. Όλοι είμεθα παιδιά του ιδίου Πατέρα. Να μην κάνης παρατηρήσεις για την θρησκεία τους σε όσους είναι αλλόθρησκοι».

**Ειρηναίος, Μητροπολίτης Νεοφύτου και Μπάτσκας,
Η πνευματική σχέση του Γέροντος Πορφυρίου
με τον Ορθόδοξο Σερβικό λαό**

«Είχα αποφασίσει να ζητήσω τη γνώμη του για διάφορα προβλήματα, που με απασχολούσαν. [...] Πήγα, λοιπόν, εκεί, κάθισα κοντά του και, πριν εγώ του πω οτιδήποτε, άρχισε εκείνος να μου απαριθμεί τα διάφορα ερωτήματά μου, όπως ακριβώς τα σκεφτόμουν. [...] Εγώ, βέβαια, τα έχασα. Έμεινα κατάπληκτος και δεν ήξερα τι να πω. [...] Αυτά που μου ενέπνευσε όση ώρα μου μιλούσε και παρέμειναν πάντα αμείωτα μέσα μου, είναι η αισιοδοξία, η ελπίδα κι η χαρά».

**Πηγή: Από τον δικτυακό τόπο
«Άγιος Πορφύριος Καυσοκαλυβίτης»**

Γεώργιος Φλωρόφσκυ. Ένας ορθόδοξος διανοητής στη σύγχρονη Δύση

Ο π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ (1893-1980) υπήρξε κορυφαίος Ορθόδοξος θεολόγος. Γεννήθηκε στην Οδησσό, όπου σπούδασε φιλολογία και φιλοσοφία, ενώ το 1919 έγινε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο. Έφυγε από τη Ρωσία το 1920, όταν επικράτησε η Οκτωβριανή Επανάσταση. Αργότερα ανέλαβε την έδρα της Πατρολογίας στο Ορθόδοξο Θεολογικό Ινστιτούτο του Αγ. Σεργίου στο Παρίσι. Μετά τον β΄ παγκόσμιο πόλεμο, έφυγε για τις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου δίδαξε στη Θεολογική Σχολή του Αγίου Βλαδίμηρου, καθώς και σε άλλα μεγάλα πανεπιστήμια των Η.Π.Α., Δογματική, Πατρολογία, Ιστορία της Ανατολικής Εκκλησίας, Σλαβικές Σπουδές.

Υπήρξε πολυγραφότατος συγγραφέας με πολλές θεολογικές, φιλοσοφικές και ιστορικές μελέτες. Ανέδειξε πτυχές της Ορθόδοξης πατερικής θεολογίας, με σπουδαία συνεισφορά σε ζητήματα δογματικής διδασκαλίας,

εκκλησιολογίας και εκκλησιαστικής ιστορίας. Συμμετείχε ενεργά στους οικουμενικούς διαλόγους της εποχής του και έλαβε μέρος σε κορυφαίες συναντήσεις του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών. Είχε προσωπικές επαφές και ανέπτυξε διάλογο με κορυφαίους διανοητές της εποχής του. Λόγω της οικουμενικής ακτινοβολίας του έργου του, έλαβε πολλές τιμητικές διακρίσεις.

Βιογραφικά στοιχεία: Baker M.– Ασπρούλης Ν.,
π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ (1893-1979)

Από το έργο και τη διδασκαλία του π. Γ. Φλωρόφσκυ

«Η ενσάρκωση του Λόγου ήταν μια απόλυτη φανέρωση του Θεού. Ήταν η αποκάλυψη της ίδιας της ζωής».

«Η ανάσταση του Ιησού Χριστού είναι η νέα αρχή. Είναι η «καινή κτίση». Είναι η αποκατάσταση της φύσης, την οποία ο Θεός παρέχει αγαπητικά και ελεύθερα. [...] Η ανάσταση του Χριστού προσφέρει την αθανασία και την αφθαρσία σε όλους με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, επειδή όλοι οι άνθρωποι έχουν την ίδια φύση με τον άνθρωπο Ιησού. [...] Χωρίς το γεγονός της Ανάστασης δεν θα υπήρχε η εμπειρία της ευχαριστιακής σύναξης, ούτε όμως και χωρίς την ευχαριστιακή σύναξη θα υπήρχε η συγγραφή των βιβλίων της Καινής Διαθήκης, αφού η Καινή Διαθήκη γεννήθηκε μέσα σε αυτή».

«Η εμπειρία της Εκκλησίας καθρεπτίζεται τόσο μέσα στην Αγία Γραφή όσο και στη Ιερά Παράδοσή της».

«Η Εκκλησία είναι ενότητα. Η ενότητα αυτή εκφράζεται στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Η ενότητα αυτή είναι λειτουργική και λατρευτική διότι η Εκκλησία πάνω από όλα είναι λατρεύουσα κοινότητα. Προηγείται μέσα σε αυτήν η λατρεία και ακολουθεί η διδασκαλία».

«Το τραγικό όλου του χριστιανισμού είναι ότι η αγάπη και η αλήθεια του Θεού ερμηνεύεται και κατανοείται με διαφορετικούς τρόπους. Σε αυτό το σημείο υπάρχει η δυσπιστία, δηλαδή, ότι θεωρείται ιερό, άγιο για ορισμένους, είναι για τους άλλους δεισιδαιμονία».

«Ο άνθρωπος δε δημιουργήθηκε για να πεθάνει. Είχε τη δυνατότητα να επιλέξει τη ζωή, αλλά επέλεξε τη αφύσικη αποξένωση από το Θεό που είναι ο Κύριος και δημιουργός του».

«Η βούληση του ανθρώπου μπορεί να θεραπευθεί μόνο ελεύθερα, μέσα στο «μυστήριο της ελευθερίας». Μόνο με αυτή την αυθόρμητη και ελεύθερη προσπάθεια εισέρχεται ο άνθρωπος σε εκείνη την καινή και αιώνια ζωή που αποκαλύφθηκε από τον Ιησού Χριστό».

Φλωρόφσκυ Γ., Θέματα ορθοδόξου Θεολογίας

«Η πίστη προς τον Ιησού Χριστό, είναι πίστη η οποία βασίζεται σε γεγονότα, όχι σε ιδέες ή απόψεις. Ακόμη και το ίδιο το «Σύμβολο της Πίστεως» είναι μια ιστορική μαρτυρία, μια μαρτυρία για τα σωτήρια και λυτρωτικά γεγονότα, τα οποία κατανοούνται. [...] ως «σημεία» της παρουσίας του Τριαδικού Θεού».

«Η αμαρτία και το κακό δεν προέρχονται από μια εξωτερική αιτία, αλλά από μια εσωτερική αποτυχία, από τη διαστροφή της θέλησης του ανθρώπου».

«Η πτώση αλλά και η συνεχιζόμενη αμαρτία του ανθρώπου, συνίσταται στο γεγονός ότι ο άνθρωπος περιορίζεται στον εαυτό του. [...] Με αυτή τη συγκέντρωση στον εαυτό του ο άνθρωπος, χωρίστηκε από τον Θεό και διέκοψε την πνευματική και ελεύθερη επαφή με τον Θεό».

«Για να εισαχθεί, όμως, ο άνθρωπος στην πνευματική ζωή, πρέπει να αρχίσει με έναν αγώνα κατά των παθών. Γιατί η απαλλαγή από τα πάθη είναι μια κατάσταση ενεργούσα, μια κατάσταση πνευματικής ενεργητικότητας, η οποία κατακτάται μόνο ύστερα από αγώνες και δοκιμασίες».

Φλωρόφσκυ Γ., Δημιουργία και Απολύτρωση

«Ο σκοπός της Εκκλησίας δεν είναι μόνο να λυτρώσει τους έξω από αυτόν τον κόσμο ανθρώπους, αλλά και τον ίδιο τον κόσμο».

Φλωρόφσκυ Γ., Χριστιανισμός και Πολιτισμός

Νίκος Νησιώτης. Ο οραματιστής της ενότητας

Ο Νίκος Νησιώτης (1924-86) σπούδασε θεολογία, φιλοσοφία και ψυχολογία [...] κοντά σε κορυφαίους εκπροσώπους ποικίλων φιλοσοφικών και θεολογικών ρευμάτων. [...] Δίδαξε ψυχολογία και κοινωνιολογία της θρησκείας. Ήταν προσωπικότητα διεθνούς ακτινοβολίας, συνεργάτης πολλών πανεπιστημίων και επιστημονικών ιδρυμάτων, ηγετική φυσιογνωμία σε οικουμενικές και διορθόδοξες δραστηριότητες, σημαντικός παράγοντας του αθλητισμού και μέλος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. Πάνω απ' όλα ήταν ένας σπουδαίος στοχαστής και δάσκαλος [...]. Ο Νίκος Νησιώτης υπήρξε θεολόγος του διαλόγου στην πράξη και στη θεωρία. Ολόκληρο το έργο του [...] μαρτυρεί τον διαλογικό χαρακτήρα της χαρισματικής προσωπικότητας και την ευρύτητα της θεολογικής και φιλοσοφικής του σκέψης.

Από το οπισθόφυλλο του βιβλίου
Νίκος Νησιώτης, Ο Θεολόγος του Διαλόγου

Από το έργο του Νίκου Νησιώτη

«Το καθήκον του σημερινού άνθρωπου είναι να προσέξει ιδιαίτερα τη στάση του απέναντι στην υλική φύση, βασισμένος στη χριστιανική πίστη και τη θεολογική σκέψη. Η ύλη έχει μοναδική και ανεπανάληπτη αξία. Κι αυτό δεν πρέπει να λέγεται μόνο για τα [...] κοιτάσματα, τα μέταλλα, τα καύσιμα ή τις τροφές, ούτε πάλι ρομαντικά για τα λουλούδια, τη γραφικότητα των τοπίων ή τα θαύματα της φύσης. Αλλά πρέπει να λέγεται για την ύλη γενικά, και γι' αυτήν ακόμη την κατώτερη μορφή της, το χώμα, τη λάσπη, την άμμο, τα βράχια. [...] Η μόλυνση του περιβάλλοντος ισοδυναμεί με αποστείρωση των πηγών πνευματικής ανάτασης. [...] Όσον αφορά κυρίως την ορθόδοξη παράδοση της Ανατολικής Εκκλησίας το θετικό αντίκρουσμα της ύλης γίνεται κατάδηλο στην υμνολογία και στον μυστηριακό συμβολισμό. Πρέπει να εμβαθύνει κανείς μέσα από τις ευχές και τους ύμνους ορισμένων ακολουθιών, λόγου χάρη της ημέρας των Θεοφανείων, στο νόημα της καθαγιαζόμενης υλικής φύσης, για να εννοήσει την κεντρική θέση που έχει ο υλικός κόσμος και ο άνθρωπος στο έργο του Θεού για την περιποίηση και ανύψωση της σύνολης Δημιουργίας».

Νησιώτης Ν., Η φύση ως κτίση

Μαρία Σκόμπτσοβα. Όταν η αγάπη γίνεται πράξη στο πρόσωπο του «άλλου»

Η αγία Μαρία (1891-1945) γεννήθηκε στη Ρίγα της Λετονίας. Οι γονείς της ήταν ευσεβείς άνθρωποι. Το 1910 θα παντρευτεί τον Ντμίτρι Κούζμιν-Καράβιεφ, ο οποίος ήταν μέλος των «Μπολσεβίκων». Ο γάμος της θα διαλυθεί το 1913. Αναγκάστηκε να μεταναστεύσει με την οικογένειά της και ύστερα από περιπέτειες κατέληξε στο Παρίσι το 1923. Εκεί αφιερώθηκε στη μελέτη και την κοινωνική εργασία, ενώ αργότερα έγινε μοναχή, με τη συναίνεση του συζύγου της. Από δω και στο εξής ανέλαβε σημαντική δράση για να βοηθήσει ανήμπορους και κατατρεγμένους. Το 1940 συνελήφθη από τους ναζί, οι οποίοι την έστειλαν στο στρατόπεδο του Ravensbruck στη Γερμανία όπου έζησε 2 χρόνια. Πέθανε τη Μεγάλη Παρασκευή του 1945. Κάποιοι είπαν ότι εκτελέστηκε ή ότι πήρε εκούσια τη θέση ενός Εβραίου που επρόκειτο να εκτελεστεί.

Πηγή: Από τον δικτυακό τόπο
«Ορθόδοξος Συναξαριστής»

Από τη ζωή και τη δράση της Μαρίας Σκόμπτσοβα

Της άρεσε να βοηθά τους αναξιοπαθούντες βλέποντας σ' αυτούς το αληθινό πρόσωπο του Χριστού. Ο ανθρωπισμός και η φιλευσπλαχνία της θεμελιώνονταν

όχι σε κάποια κοσμική ηθική, αλλά στα ίδια τα λόγια του Χριστού, γι' αυτό έμεινε στην διακονία αυτή στερεωμένη ως το τέλος. Από την άλλη αναρωτιόταν για το είδος της εργασίας της εντός του εκκλησιαστικού χώρου. Οραματιζόταν ένα διαφορετικό είδος κοινότητας, μοναστικής και αδελφικής συνάμα.

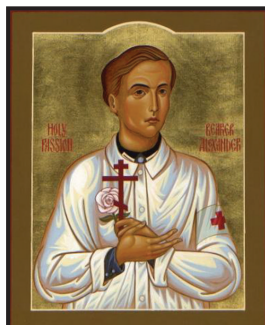
Έφτιαξε ένα μικρό σπίτι στο Παρίσι, που θα γίνει καταφύγιο όλων των κατατρεγμένων του Παρισιού, αλλά ταυτόχρονα και εστία συνάντησης σπουδαίων προσωπικοτήτων. Χάρη στις δωρεές που ελάμβανε από υποστηρικτές της όχι μόνο στην Γαλλία, αλλά και από χώρες του εξωτερικού, κατόρθωσαν να υλοποιήσουν ένα μεγάλο εύρος σχεδίων, όπως την δημιουργία ξενώνων, καταφυγίων, σχολείων, την παροχή βοήθειας στους ανέργους και στους ηλικιωμένους, την έκδοση βιβλίων κλπ.

Κατάφερε να περιθάψει δεκάδες Εβραίους στο σπίτι της και να προσφέρει βοήθεια σε πολλά παιδιά τον καιρό της κατοχής. Ο θάνατός της όμως δεν ήταν δυνατό να σβήσει τη μνήμη της από την Εκκλησία.

Μετά τον πόλεμο πολλοί διασωθέντες από τον πόλεμο που την γνώρισαν προκάλεσαν το ενδιαφέρον γύρω από τις ιδέες και την ανθρωπιστική συνεισφορά της.

Πηγή: Από τον δικτυακό τόπο
«Ορθόδοξος Συναξαριστής»

Ο νεομάρτυρας Αλ. Σμόρελ και η αντιναζιστική οργάνωση «Λευκό ρόδο»

Ο Αλέξανδρος Σμόρελ (1917-1943) ήταν ένας νεαρός φοιτητής της Ιατρικής στο Μόναχο της Γερμανίας, ο οποίος αντιστάθηκε εναντίον του ναζιστικού καθεστώτος και έχασε τη ζωή του από αυτό. Γεννήθηκε στο Orenburg της Ρωσίας, όπου βαφτίστηκε Ορθόδοξος στη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία. Ο πατέρας του ήταν γιατρός γερμανικής καταγωγής, ενώ η Ρωσίδα μητέρα του ήταν κόρη Ορθόδοξου ιερέα. Υπήρξε συνιδρυτής της αντιναζιστικής ομάδας «Λευκό Ρόδο». Το 1943, συνελήφθη και εκτελέστηκε από το ναζιστικό καθεστώς. Το 2012, η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία τον κατέταξε μεταξύ των νέων Ρώσων αγίων μαρτύρων και ομολογητών. Η μνήμη του τιμάται στις 13 Ιουλίου.

Πηγή: «Ορθόδοξο wiki»

Από τα κείμενα και τις θέσεις του Αλέξανδρου Σμόρελ

«Ο Αλέξανδρος Σμόρελ, μαζί με τα άλλα μέλη της ομάδας «Λευκό Ρόδο», προσπάθησε να παρακινήσει, κυρίως με έντυπες προκηρύξεις, τους συμπατριώτες του να αντισταθούν στον Χίτλερ και το ναζιστικό καθεστώς. Στα κείμενα των προκηρύξεων και άλλα κείμενα που έχει γράψει ανιχνεύεται η βαθιά πίστη του προς τον Χριστό, η αγάπη προς τον συνάνθρωπο, το όραμα για αντίσταση στο κακό και για ελευθερία».

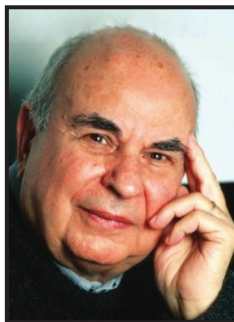
Πηγή: «Ορθόδοξο wiki»

«Παντού και σε όλους τους καιρούς της μεγαλύτερης κρίσης, έχουν εμφανισθεί άνθρωποι, προφήτες και άγιοι, που αγαπάνε την ελευθερία τους, κήρυξαν τον Μοναδικό Θεό, και με τη βοήθειά Του οδήγησαν το λαό στην αντιστροφή της πτωτικής του πορείας. Ο άνθρωπος είναι, βέβαια, ελεύθερος, αλλά χωρίς τον αληθινό Θεό είναι ανυπεράσπιστος ενάντια στο κακό. Είναι σαν καράβι χωρίς πηδάλιο, στο έλεος της θύελλας, σαν μικρό παιδί χωρίς τη μητέρα του, σαν σύννεφο που διαλύεται στον αέρα. Και σε ρωτάω, σα Χριστιανό που αγωνίζεσαι για τη διαφύλαξη του πιο πολύτιμου θησαυρού σου, μήπως διστάζεις, μήπως ξεπέφτεις στη δολιότητα, τον υπολογισμό και την αναβλητικότητα, με την ελπίδα ότι κάποιος άλλος θα σηκώσει το χέρι για να σε υπερασπίσει; Δεν σου έδωσε ο Θεός τη δύναμη και τη θέληση να αγωνιστείς; Πρέπει να χτυπήσουμε το κακό εκεί που είναι πιο δυνατό, και είναι πιο δυνατό στην

εξουσία του Χίτλερ».

4η Προκήρυξη του Λευκού Ρόδου,
εφημ. Χριστιανική, 19-7-2012

Ολιβιέ Κλεμάν. Μια ορθόδοξη φωνή στη σύγχρονη Δύση

«Ο Olivier Clement γεννήθηκε στις 17 Νοεμβρίου 1921 στο Aniane (Languedoc) της Γαλλίας [...] σε περιβάλλον αντιχριστιανικό. [...] Μετά από μακρά αναζήτηση σε διάφορες μορφές αθεϊσμού και ασιατικής πνευματικότητας... ασπάζεται την Ορθοδοξία και βαπτίζεται σε ηλικία τριάντα ετών. Δίδαξε χριστιανική ηθική και εκκλησιαστική ιστορία στο Ινστιτούτο του Αγίου Σεργίου στο Παρίσι. [...] Έγραψε πολλές μελέτες γύρω από την ιστορία, τη σκέψη, τη ζωή και μεγάλα αναστήματα της Ορθόδοξης Εκκλησίας [...], καίρια πνευματικά θέματα [...] και τη συνάντηση της Ορθοδοξίας με τον δυτικό χριστιανισμό, το νεωτερικό πνεύμα και τις μη χριστιανικές θρησκείες».

Από το εξώφυλλο του βιβλίου:
Clement O., «Η αλήθεια ελευθερώσει υμάς»

Από το έργο και τις θέσεις του Ολιβιέ Κλεμάν

«Ζούσα σ' ένα περιβάλλον ριζικά άθεο, κατάπληκτος που υπήρχα, που ανάσαινα, που βάδιζα: όταν είσαι νέος, το βάδισμα είναι σχεδόν χορός, εκφράζει, δίχως να το σκέφτεσαι, το ξεχείλισμα της ζωής. Αλλά παράλληλα αγωνιούσα για το τίποτα, που έμοιαζε ότι θα καταβρόχθιζε τα πάντα. Ο πόλεμος, τα ολοκληρωτικά καθεστώτα έρχονταν να προστεθούν στο παράλογο. Η ένταση να ζεις ήταν κάποτε τέτοια ώστε όλες αυτές οι ερωτήσεις έμοιαζαν μάταιες. Κι όμως. Περπατούσα στην άκρη μιας θάλασσας αστραφτερής, ο ήλιος που βασίλευε ζωγράφιζε έναν μακρύ ασημένιο δρόμο πάνω στα κύματα. Μια λύπη με πλημμύριζε. Αυτή η λαμπρότητα δεν ήταν άλλο από τη μάσκα που σκέπαζε το κενό. Η ομορφιά του κόσμου δεν παρηγορεί, αυτή έχει ανάγκη να παρηγορηθεί».

Από το οπισθόφυλλο του βιβλίου:
Κλεμάν Ο., Ταιζέ, Ένα νόημα στη ζωή

«Οι άνθρωποι αυτής της εποχής έχουν ανάγκη από ανθρώπους που να είναι δέντρα, έχουν ανάγκη από μια ορισμένη σιωπηλή ειρήνη: πλησιάζει κανείς σ' όποιον αισθάνεται κάτι αληθινό».

«Μονάχα ο άνθρωπος της προσευχής θα μπορεί να μαρτυρήσει μέσα σ' ένα κόσμο προφορικού πληθωρισμού, όπου οι λέξεις αλληλοσυγκρούονται χωρίς να κατανικιέται η μοναξιά. Μονάχα αυτός ο άνθρωπος θα

μπορεί να μαρτυρήσει για το Λόγο που έγινε σάρκα, για το Λόγο πού έγινε πρόσωπο».

Κλεμάν Ο., Παρατηρήσεις ενός Λαϊκού
πάνω στη Μαρτυρία της Πίστης

Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης (Ζηζιούλας).
Η οικουμενική μαρτυρία της Ορθόδοξης
θεολογίας

Ο Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης Ζηζιούλας είναι ένας σύγχρονος οικουμενικός θεολόγος της Ορθοδοξίας. Σπούδασε θεολογία στη Θεσσαλονίκη, την Αθήνα και το Χάρβαρντ της Αμερικής. Δίδαξε δογματική θεολογία σε διάφορα πανεπιστήμια στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Το 1993, εξελέγη μέλος της Ακαδημίας Αθηνών και το 2002 διετέλεσε Πρόεδρος της. Έχει εκπροσωπήσει το Οικουμενικό Πατριαρχείο σε υψηλές αποστολές, αναλαμβάνοντας κορυφαίους ρόλους στον διαχριστιανικό διάλογο. Έργα του έχουν μεταφραστεί σε πολλές ξένες γλώσσες, ενώ με την προσφορά του έχουν ασχοληθεί πολλοί σύγχρονοι θεολόγοι και ερευνητές.

Μνημειώδεις είναι οι εργασίες του περί Εκκλησίας, για τη σημασία της Θείας Ευχαριστίας, για τη σχέση δόγματος, λατρείας και θεολογίας, για το ανθρώπινο πρόσωπο, για την Ορθόδοξη προσέγγιση του οικολογικού ζητήματος, για τη θέση του Επισκόπου στην Εκκλησία, για τον προσανατολισμό της χριστιανικής ζωής προς τα έσχατα, για την ιστορική συνάντηση Χριστιανισμού και Ελληνισμού κ.ά.

Από το έργο του Μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη

«Τα δόγματα της Εκκλησίας δεν είναι, δεν πρέπει να θεωρούνται λογικές διατυπώσεις, που τις δέχεται κανείς χωρίς να αναζητεί το βαθύτερο υπαρξιακό τους νόημα. Τα δόγματα στην Ορθόδοξη Εκκλησία είναι ζωή, και συνεπώς πρέπει να έχουν άμεσες και αποφασιστικές επιπτώσεις στην ύπαρξή μας, να είναι αποκάλυψη της Αλήθειας».

Ιωάννης (Ζηζιούλας), Μητρ. Περγάμου,
Χριστολογία και Ύπαρξη

«Η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει σε μεγάλο βαθμό απωλέσει τη συνείδηση της κοινότητας [...]. Παραμένει όμως αληθινή κιβωτός σωτηρίας, γιατί διατηρεί ανόθευτη όχι μόνο την πίστη στον προσωπικό Τριαδικό Θεό και τον Χριστό της καθολικής αγάπης, του Σταυρού και της Αναστάσεως, αλλά και γιατί παραμένει η γνήσια ευχαριστιακή κοινότητα, στην οποία προσφέρονται οι

αγαπητικές εκείνες σχέσεις, που μπορούν να θεραπεύσουν τον άνθρωπο μεταβάλλοντάς τον από άτομο σε πρόσωπο».

Ιωάννης (Ζηζιούλας), Μητρ. Περγάμου,
Νόσος και θεραπεία στην Ορθόδοξη Θεολογία

«Η Θεία Ευχαριστία είναι εικόνα της Βασιλείας του Θεού, εικόνα των εσχάτων. Τίποτα δεν είναι τόσο φανερό στην Ορθόδοξη Λειτουργία όσο αυτό. Η Λειτουργία μας αρχίζει με την επίκληση της Βασιλείας, προχωρεί με την αναπαράστασή της, και καταλήγει με την μετοχή μας στο Δείπνο της, την ένωση και κοινωνία μας με τη ζωή του Τριαδικού Θεού».

Ιωάννης (Ζηζιούλας), Μητρ. Περγάμου,
Ευχαριστία και Βασιλεία του Θεού

«Ο κόσμος σήμερα δεν χρειάζεται ηθική, αλλά ήθος. Όχι ένα προγραμματισμό, αλλά μια στάση και μια νοοτροπία. Όχι μια νομοθεσία, αλλά ένα πολιτισμό».

«Φαίνεται ότι η οικολογική κρίση είναι κρίση πολιτισμού. Είναι μια κρίση, η οποία έχει να κάνει με την απώλεια της ιερότητας της φύσεως στον πολιτισμό μας».

Ιωάννης (Ζηζιούλας), Μητρ. Περγάμου,
Η κτίση ως ευχαριστία

Δραστηριότητες

Δουλέψτε ατομικά ή/και σε ομάδες:

1. Ο άγιος Πορφύριος επιδίωξε να εργαστεί ως κληρικός σε ένα δύσκολο χώρο, όπως είναι ο ναός ενός νοσοκομείου. Ποια εντύπωση σας προκαλεί αυτή η επιλογή του; Συζητήστε στην ομάδα σας και καταλήξτε σε μια κοινή θέση.
2. Επιλέξτε φράσεις που σας αρέσουν από τα κείμενα του αγίου Πορφυρίου και σημειώστε τις σε μικρές κάρτες. Βρείτε εικόνες που κατά τη γνώμη σας συνδέονται με αυτές τις φράσεις. Φτιάξτε ένα κολλάζ με τις κάρτες και τις εικόνες.
3. Ο άγιος Πορφύριος και η αγία Μαρία Σκόμπτσοβα έζησαν σε διαφορετικά περιβάλλοντα και αντιμετώπισαν διαφορετικά προβλήματα. Ωστόσο και οι δύο είχαν αφετηρία την ίδια πίστη και το ίδιο όραμα. Σε ένα πίνακα με δύο στήλες προσπαθήστε να περιγράψετε πώς ανταποκρίθηκε ο καθένας στα διαφορετικά προβλήματα της εποχής του.
4. Όταν ακούτε τη φράση «η αγάπη προς τον Χριστό δεν έχει όρια, το ίδιο και η αγάπη προς τον πλησίον» τι σκέφτεστε; Σημειώστε αυθόρμητα 10 πράγματα. Συζητήστε στην ομάδα σας τυχόν διαφορετικές προσεγγίσεις και καταλήξτε σε 10 κοινές εντυπώσεις/ιδέες σχετικά με τη φράση.

5. Αφού συμβουλευτείτε τα κείμενα που π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, δημιουργήστε στην ομάδα σας ένα εννοιολογικό χάρτη σε πόστερ, με ένα από τα θέματα: α) Ανάσταση, β) Εκκλησία, γ) Ελευθερία, δ) Αμαρτία.

6. Αφού διαβάσετε το κείμενο του Νίκου Νησιώτη («Το καθήκον...»), συζητήστε στην ομάδα σας και στη συνέχεια ζωγραφίστε/δημιουργήστε ένα εικαστικό έργο, με έμπνευση από το κείμενο. Παρουσιάστε στην τάξη και εξηγήστε.

7. Η Μαρία Σκόμπτσοβα προσπάθησε να ανακουφίσει πονεμένους ανθρώπους της εποχής της. Εάν έπρεπε να κάνουμε κάτι ανάλογο σήμερα, ποια προβλήματα κατά την κρίση σας πρέπει να αντιμετωπιστούν; Ποιες προτάσεις έχετε γι' αυτό; Εάν δουλέψετε ομαδικά, η κάθε ομάδα θα δουλέψει γύρω από ένα ζήτημα μόνο.

8. Με αφετηρία τη δράση και τις θέσεις του Αλέξανδρου Σμόρελ, προετοιμάστε τα επιχειρήματά σας και στη συνέχεια συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης (ίσως με ένα debate) γύρω από το θέμα: «Ο χριστιανός πρέπει να πολεμά το κακό και να αγωνίζεται για ελευθερία;».

9. Διαβάστε το πρώτο από τα κείμενα του Ολιβιέ Κλεμάν («Ζούσα σ' ένα περιβάλλον...»). Στην ομάδα σας, συζητήστε, προετοιμάστε και παρουσιάστε

στην τάξη μια δυναμική εικόνα με έμπνευση από το κείμενο. Εκφραστικά εργαλεία που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε είναι: λόγος, κίνηση, στάση του σώματος, έκφραση του προσώπου.

10. Εντοπίστε βασικές θεολογικές έννοιες που προβάλλονται στα κείμενα του Μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη. Επιλέξτε μία από αυτές τις έννοιες και δημιουργήστε ένα δικό σας κείμενο, εκφράζοντας δικές σας κρίσεις πάνω σε αυτή.

II

Άλλες σύγχρονες χριστιανικές παρουσίες

Μητέρα Τερέζα, η «αγία των φτωχών». Αγώνας για την ανακούφιση των αναξιοπαθούντων

Η Μητέρα Τερέζα (1910-1997) γεννήθηκε στην πόλη Ισκίμπ (νυν Σκόπια της ΠΓΔΜ), από γονείς αλβανικής καταγωγής. Ορφανή από πατέρα αποφάσισε από τα 12 χρόνια της να αφιερωθεί στον Χριστό και να γίνει μοναχή. Η ευκαιρία της δόθηκε το 1928, όταν πήγε στην Ιρλανδία και εντάχθηκε στο Ίδρυμα της Παναγίας. Στη συνέχεια, αναχώρησε αεροπορικά για την Ινδία για να διδάξει γράμματα σε άπορα παιδιά, όπως ήταν ο κύριος σκοπός του Ιδρύματος. Ζήτησε την άδεια να εργαστεί για τους πτωχούς της Καλκούτας. Το 1948 ίδρυσε

μοναστικό τάγμα με την ονομασία «Ιεραπόστολοι της Φιλανθρωπίας». Κοντά της έσπευσαν προς βοήθειά της άτομα που συμπάθησαν την προσπάθειά της. Οργανώθηκαν ιατρεία και σχολεία... Στην πορεία του χρόνου, το τάγμα υπό την καθοδήγηση της Μητέρας Τερέζας, ίδρυσε πολλά κέντρα βοήθειας για τυφλούς, ηλικιωμένους, λεπρούς, αναπήρους, πάσχοντες από AIDS και ετοιμοθάνατους.

Το 1979 τιμήθηκε με το Νόμπελ Ειρήνης «για τη συμβολή της στην καταπολέμηση της φτώχειας και της δυστυχίας, που αποτελεί απειλή για την ειρήνη». Το ποσό των 192.000 δολαρίων που συνόδευε το έπαθλο, το διέθεσε στους φτωχούς της Ινδίας.

Πηγή: Από τον δικτυακό τόπο «Σαν σήμερα»

Ντίτριχ Μπονχέφερ. Ο μαρτυρικός αγώνας κατά του ναζισμού

Ο Ντίτριχ Μπονχέφερ (1906-1945) ήταν Γερμανός Λουθηρανός ποιμένας και θεολόγος. Συμμετείχε στο γερμανικό κίνημα αντίστασης κατά του Ναζισμού. Η ανάμειξή του σε σχέδια για τη δολοφονία του Αδόλφου Χίτλερ, είχε ως αποτέλεσμα τη σύλληψη και την εκτέλεσή του. Οι απόψεις του για το ρόλο του Χριστιανισμού στον κόσμο έχουν ασκήσει σημαντική επιρροή στη θεολογική σκέψη. Η μνήμη του Ντίτριχ Μπονχέφερ, ως θεολόγου και μάρτυρα, τιμάται από τις Λουθηρανικές

και τις Αγγλικανικές Εκκλησίες στις 9 Απριλίου.

Πηγή: Από τον δικτυακό τόπο
«Η Θεολογία Μεσοπέλαγα»

Ντίντριχ Μπονχέφερ, Ποιος είμ' εγώ; (απόσπασμα)

[..] Ποιος είμ' εγώ; Αυτός ή εκείνος;
Δηλαδή, σήμερα είμαι αυτός και ένας άλλος αύριο;
Είμαι συνάμα και τα δυο;
Μπροστά στους ανθρώπους υποκριτής
και μπροστά στον ίδιο μου τον εαυτό
ένα ταπεινό, μεμψίμοιρο συντρίμμα;
Ή μήπως αυτό που μέσα μου υπάρχει ακόμη μοιάζει
με ηττημένο στρατό,
που υποχωρεί άτακτα
μπροστά σε μια νίκη ήδη κερδισμένη;
Ποιος είμ' εγώ; Μοναχική ερώτηση που χλευάζει την
ερημιά μου,
Όποιος κι αν είμαι, εσύ με ξέρεις.
Θεέ, δικός σου είμαι!

Από το περιοδικό Σύναξη, τχ. 106 (2008)

Πίνακας: René Magritte

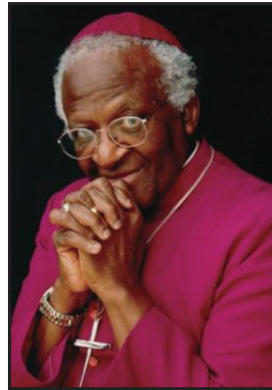
Μάρτιν Λούθερ Κινγκ. Το όνειρο της ισότητας

Ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ (1929-1968), ήταν ιερέας των Βαπτιστών, ειρηνιστής, οπαδός της παθητικής αντίστασης και ηγέτης του Αφροαμερικανικού Κινήματος για τα πολιτικά δικαιώματα των μαύρων. Από το 1955 μέχρι τον θάνατό του οργάνωσε πολλές εκστρατείες, ειρηνικές πορείες και εκδηλώσεις διαμαρτυρίας για τις φυλετικές διακρίσεις. Το 1957, ίδρυσε μαζί με άλλους, τη Διάσκεψη της Χριστιανικής ηγεσίας του Νότου. Το 1963 ηγήθηκε της «Πορείας στην Ουάσινγκτον», όπου εκφώνησε την ιστορική ομιλία του «Έχω ένα όνειρο...». Για τους αγώνες του βραβεύτηκε με το βραβείο Νόμπελ. Στα τελευταία χρόνια της ζωής του μίλησε εναντίον του πολέμου στο Βιετνάμ, κριτικάροντας σφοδρά την αμερικανική κυβέρνηση. Το 1968, ενώ σχεδίαζε μια ακόμα πορεία προς την Ουάσινγκτον, την «πορεία των φτωχών», δολοφονήθηκε στο Μέμφις του Τενεσσή.

Πηγή: «Μάρτιν Λούθερ Κινγκ»,
Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα

Μ. Ντ. Τούτου. Ο υπερασπιστής της ισότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μέριμνα για τους πάσχοντες από AIDS

Νοτιοαφρικανός, Αγγλικανός κληρικός, ο οποίος βραβεύθηκε με το Νόμπελ Ειρήνης για τον αγώνα του εναντίον των φυλετικών διακρίσεων στη Νότια Αφρική. Ήταν ο πρώτος μαύρος που έγινε πρωθιερέας και αργότερα Αρχιεπίσκοπος της Αγγλικανικής Εκκλησίας στο Γιοχάνεσμπουργκ. Διαδραμάτισε ηγετικό ρόλο στον αγώνα για τα δικαιώματα των μαύρων της Νότιας Αφρικής, υποστηρίζοντας ειρηνικούς τρόπους διαμαρτυρίας. Ανέπτυξε σπουδαία κοινωνική δράση σε πολλούς τομείς, μεταξύ των οποίων ο αγώνας για την καταπολέμηση του AIDS.

**Πηγή: «Τούτου, Ντέσμοντ», Πάπυρος Λαρούς Μπρι-
τάνικα**

Από τις θέσεις του Ντέσμοντ Τούτου

«Πώς μπορεί να υποστηρίξει κανείς ότι ένα μωρό με AIDS, που μολύνθηκε από τη μητέρα του, τιμωρείται για

κάποια αμαρτία; Αν ο Θεός τιμωρεί αυτό το μωρό, τότε είναι ένας Θεός στον οποίο εγώ δεν πιστεύω. Αυτά που σκοτώνουν είναι το στίγμα και η σιωπή. Δεν θέλουμε να αντιμετωπίσουμε αυτούς που ζουν με AIDS ως τη σύγχρονη εκδοχή του λεπρού της Βίβλου, που κουβαλούσε μια ταμπέλα με την επιγραφή «Μολυσμένος». Δεν είναι μολυσμένοι. Πρέπει να τους αγκαλιάσουμε ψυχικά και σωματικά ως μέλη της κοινότητάς μας. [...] Η Εκκλησία οφείλει να αγκαλιάζει τους πάντες».

Από συνέντευξη του Ντ. Τούτου,
εφημ. Το Βήμα, 19-06-2005

Δραστηριότητες

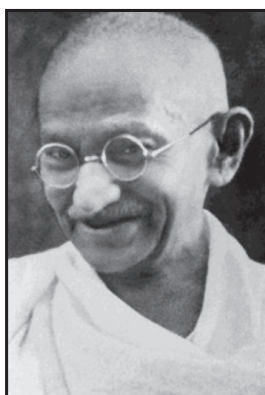
1. Με εφαρμογή ψηφιακής αφήγησης της προτίμησής σας, δημιουργήστε μια ψηφιακή παρουσίαση για το έργο και την προσφορά της Μητέρας Τερέζας.
2. Με αφετηρία τα στοιχεία γύρω από τον Μ. Λούθερ Κινγκ, γράψτε ένα κείμενο για ένα κοινωνικό ζήτημα της εποχής μας. Ξεκινήστε με τη φράση «Έχω ένα όραμα...».
3. Στην ομάδα σας ή ατομικά, ζωγραφίστε/δημιουργήστε ένα εικαστικό έργο, με έμπνευση από το ποίημα του Ντ. Μπονχέφερ. Παρουσιάστε στην τάξη και εξηγήστε.

4. Σε ανοικτό χώρο της τάξης, σχηματίστε μια γραμμή ο ένας πίσω από τον άλλο. Μετακινηθείτε δεξιά ή αριστερά, ανάλογα με το πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις θέσεις του Ντ. Τούτου: «Το AIDS δεν είναι η τιμωρία του Θεού για μια αμαρτία», «Αυτά που σκοτώνουν είναι το στίγμα και η σιωπή», «Η Εκκλησία οφείλει να αγκαλιάζει τους πάντες». Εξηγήστε τη θέση σας. Εναλλακτικά, συζητήστε γύρω από τις θέσεις αυτές.

III

Άλλες θρησκευτικές εκφράσεις

Μ. Γκάντι. Ο κήρυκας και μάρτυρας της ειρηνικής αντίστασης

Ο Μαχάτμα Γκάντι (1869-1948) υπήρξε πνευματικός και πολιτικός ηγέτης της Ινδίας. Σε νεαρή ηλικία πήγε στην Αγγλία για σπουδές, ενώ αργότερα, αναζητώντας εργασία, βρέθηκε στη Νότια Αφρική, όπου επηρεασμένος από το ρατσιστικό καθεστώς αποφάσισε να μη συμβιβάζεται πλέον με την αδικία. Αγωνίστηκε για τα δικαιώματα των Ινδών μεταναστών και εμπνεύστηκε την πολιτική της μη βίας ως μέσο αντίστασης. Το 1915, επέστρεψε στην Ινδία και έγινε κήρυκας της ειρηνικής άρνησης συνεργασίας με τους βρετανούς αποικιοκράτες, αναπτύσσοντας μεγάλη δράση. Το 1948 δολοφονήθηκε από ένα φανατικό ινδοϊστή, αφού προηγουμένως γνώρισε την ανεξαρτησία της χώρας του, αν και αυτό

δεν υλοποιήθηκε σύμφωνα με το ενωτικό όραμά του. Ο Γκάντι με την πολιτική και πνευματική στάση του πυροδότησε τρεις από τις μεγαλύτερες επαναστάσεις του 20ου αιώνα: την επανάσταση κατά της αποικιοκρατίας, των φυλετικών διακρίσεων και της βίας.

Πηγή: «Μαχάτμα Γκάντι»,
Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα

Από τις θέσεις του Μαχάτμα Γκάντι

«Επιθυμώ να ζήσω αρμονικά με τους φίλους και τους εχθρούς. Ακόμη κι αν ένας Μουσουλμάνος, ή ένας Χριστιανός, ή ένας Ινδός με περιφρονεί, επιθυμώ να τον αγαπώ και να τον εξυπηρετώ όπως θ' αγαπούσα τη γυναίκα μου και το παιδί μου, κι αν ακόμη με μισούσαν. Συνεπώς ο πατριωτισμός μου δεν είναι παρά ένας σταθμός του ταξιδιού μου προς τη γη της ειρήνης και της αιώνιας ελευθερίας. Θεωρώ λοιπόν πως η πολιτική σχετίζεται με τη θρησκεία, εξαρτάται από τη θρησκεία και χωρίς αυτήν αποβαίνει μοιραία για την ψυχή».

Πηγή: Γκάντι Μαχάτμα, Αυτοβιογραφία

Δραστηριότητες

- 1. Με αφετηρία τη θέση του Γκάντι για τη «μη βία» συζητήστε ομαδικά σε αντιλογία (debate): «Για την αντιμετώπιση της αδικίας, ο σκοπός αγιάζει τα μέσα;»**
- 2. Από την ταινία «Γκάντι» δείτε κάποιο απόσπασμα που αναφέρεται στις ειρηνικές διαμαρτυρίες του Γκάντι. Εντοπίστε θρησκευτικές ιδέες που επηρέασαν τον μεγάλο πολιτικό και συζητήστε γύρω από αυτές.**
- 3. Σε ρόλο δημοσιογράφου σε ομάδες, προετοιμάστε (τεκμηριωμένες) ερωτήσεις για μια συνέντευξη που πρόκειται να υλοποιήσετε με ένα από τα πρόσωπα της Ενότητας.**

Πηγές Υλικού

Εισαγωγική σημείωση

Οι πηγές του υλικού παρατίθενται κατά Θεματική Ενότητα και κατηγορία υλικού, με τη σειρά που τα παραθέματα έχουν καταχωριστεί. Εάν σε μια Θεματική Ενότητα υπάρχουν πολλαπλά παραθέματα από την ίδια πηγή, συνήθως γίνεται αναφορά σε αυτήν μόνο στο πρώτο παράθεμα. Στις περιπτώσεις που τα κείμενα είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο, παρατίθεται διαδικτυακός σύνδεσμος, για τη διευκόλυνση του εκπαιδευτικού. Όλες οι ιστοσελίδες, στις οποίες παραπέμπει ο παρών κατάλογος, ανακτήθηκαν στις 25/01/2017. Επιπρόσθετα:

- Τα βιβλικά παραθέματα προέρχονται από: Η Καινή Διαθήκη, Το πρωτότυπο κείμενο με μετάφραση στη δημοτική, μτφρ. Γαλίτης Γ., Βασιλειάδης Π., Καραβιδόπουλος Ι., Γαλάνης Ι. (φιλολογική επιμέλεια Κ. Χιωτέλλη), εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρία, διαθέσιμη στο: <http://hellenicbiblesociety.gr/bible>, και Η Παλαιά Διαθήκη, Μετάφραση από το πρωτότυπο κείμενο, μτφρ. Β. Τσάκωνας, Μ. Κωνσταντίνου, εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρία, διαθέσιμη στο: <http://hellenicbiblesociety.gr/bible>.
- Τα κείμενα-αποφάσεις της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου (Κρήτη, 2016) ανακτήθηκαν από: <https://www.holycouncil.org>.

- Τα παραθέματα από σχολικά βιβλία ανακτήθηκαν από: <http://ebooks.edu.gr>.
- Τα παραθέματα από το Κοράνιο προέρχονται από: Το Ιερό Κοράνιο και μετάφραση των Εννοιών του στην Ελληνική Γλώσσα, έκδ. Συγκρότημα του Βασιλιά Φαχντ για την Εκτύπωση του Ιερού Κορανίου, 1418 Εγίρας (1998 μ.Χ.)

Εξώφυλλο

Εικαστικό εξωφύλλου: Η νύκτα, Γ. Κόρδης

Θεματική Ενότητα 1

A. Κείμενα

«Δημογραφική ποσόστωση των Ορθοδόξων κατά χώρα στον κόσμο». Στο https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Christian_denominations_by_number_of_members

«Η Ορθόδοξη Εκκλησία ανά τον κόσμο». Στο <http://www.orthodoxia.be/GRkerk/10orthekklisiakosmos.html>

Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016. Στο <https://www.holycouncil.org/-/message?inheritRedirect=true>

Καραχάλιας Σ., Μπράτη Π., Πασσάκος Δ., Φίλιας Γ., Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου. Θέματα από την Ιστορία της Εκκλησίας, ΟΕΔΒ, Αθήνα, Δ.Ε. 32. Στο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3333,13446>

Δημητρούκας Ι., Ιωάννου Θ., Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Β' Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, Δ.Ε. 6.2.2. Στο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B107/755/4962,22628>

Λούβαρης, π. Ι., «40 χρόνια από την έναρξη της Β' Βατικανής Συνόδου. Συμβολή στη Θεολογία», εφημ. Καθολική, ημ. 3-12-2002. Στο <http://cathenoria-thes.org/page846.html>

Χαρκιανάκης Στ., Το περί Εκκλησίας σύνταγμα της Β' Βατικανής Συνόδου, Θεσσαλονίκη, 1969, σ. 137

Δημητρούκας Ι., Ιωάννου Θ., Μπαρούτας Κ., Ιστορία του μεσαιωνικού και του ύστερου κόσμου, 565-1815. Β' Γενικού Λυκείου, Γενικής Παιδείας, ΟΕΔΒ, Δ.Ε. 6.4. Στο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B131/756/4975,22677>

«Οι 95 θέσεις του Λουθήρου». Στο <http://www.ipaideia.gr/oi-95-theseis-tou-martinou-louthirou.html>

Καραχάλιας Σ., Μπράτη Π., Πασσάκος Δ., Φίλιας Γ., Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου. Θέματα από την Ιστορία της Εκκλησίας, ΟΕΔΒ, Αθήνα, Δ.Ε. 29. Στο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3332,13443>

Κυριακάκης Μ., Η Αναμόρφωση του 16ου αιώνα. Στο http://www.gec.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=11:---16-&catid=2:arxeio-arthron-kai-khrugmaton&Itemid=4

Καραχάλιας Σ., Μπράτη Π., Πασσάκος Δ., Φίλιας Γ., Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου. Θέματα από την Ιστορία της Εκκλησίας, ΟΕΔΒ, Αθήνα, Δ.Ε. 33. Στο

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3333,13447>

Δημητρούκας Ι., Ιωάννου Θ., Μπαρούτας Κ., Ιστορία του μεσαιωνικού και του ύστερου κόσμου, 565-1815. Β' Γενικού Λυκείου, Γενικής Παιδείας, ΟΕΔΒ, Δ.Ε. 6.4. Στο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B131/756/4975,22677>

«Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας», Κρήτη, 2016. Στο <https://www.holycouncil.org/-/encyclical-holy-council?inheritRedirect=true>

«Μήνυμα Της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας Προς τον Ορθόδοξο λαό και κάθε άνθρωπο καλής θελήσεως», Κρήτη, 2016. Στο <https://www.holycouncil.org/-/message?inheritRedirect=true>

Ιερά Σύνοδος Καθολικής Ιεραρχίας Ελλάδος, Εγκύκλιος Επιστολή, «Το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας», 2004. Στο <http://www.cathecclesia.gr/hellas/index.php/εγκύκλιοι/74-2004>

Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία, «Ομολογία Πίστewος της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας». Στο http://www.gec.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=3&Itemid=29

«Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας», Κρήτη, 2016. Στο <https://www.holycouncil.org/-/encyclical-holy-council?inheritRedirect=true>

Γκότσης Χ., Μεταλληνός π. Γ., Φίλιας Γ., Ορθόδοξη Πίστη και Λατρεία. Α' Γενικού Λυκείου, ΟΕΔΒ, Αθήνα, Δ.Ε. 26. Στο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A106/116/899,3351/>

«Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας», Κρήτη, 2016. Στο <https://www.holycouncil.org/-/encyclical-holy-council?inheritRedirect=true>

Καριώτογλου Αλ., Ένας μονόδρομος καταργείται. Στο http://www.apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?cat=poim&contents=contents_porefthentes.asp&main=EK_9&file=9.3.htm

Βουλγαράκης, Η., Ποιος ασκεί το έργο της ιεραποστολής; Στο http://www.apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?cat=poim&contents=contents_porefthentes.asp&main=EK_9&file=9.1.htm

Συνέντευξη Αρχιεπισκόπου Αλβανίας Αναστάσιου στον Πατσούκα Α. Πατσούκας Α., «Οι νέοι έχουν δίκιο να είναι οργισμένοι», εφημ. Καθημερινή, 18-1-2009. Στο <http://www.kathimerini.gr/346547/article/epikairothta/ellada/oi-neoi-exoyn-dikio-na-einai-orgismenoi>

Καραχάλιας Σ., Μπράτη Π., Πασσάκος Δ., Φίλιας Γ., Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου. Θέματα από την Ιστορία της Εκκλησίας, ΟΕΔΒ, Αθήνα, Δ.Ε. 35. Στο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3333,13449/>

«Κοινή διακήρυξις του Πάπα Βενεδίκτου ΙΣΤ' και του Πατριάρχου Βαρθολομαίου Α', Κωνσταντινούπολη, 30-11-2006». Στο <http://papalvisit.ecupatriarchate.org/press/articles.php?id=99&lang=9>

Μπαϊραχτάρης π. Αυγ., «Σχέσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας με το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών κατά την προσυνοδική φάση (Β' Μέρος)», 17-05-16. Στο <http://www.amen.gr/article/sxeseis-tis-orthodoksou-ekklisias-me-to-pagosmio-symvoulio-ekklision-kata-tin-prosynodiki-fasi-v-meros>

«Μήνυμα Της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας Προς τον Ορθόδοξο λαό και κάθε άνθρωπο καλής θελήσεως», Κρήτη, 2016. Στο <https://www.holycouncil.org/-/message?inheritRedirect=true>

Μαρτζέλος, Γ., Οι θεολογικοί διάλογοι σήμερα: το μήνυμα, η αξία και η προοπτική τους, 2013, σ. 2. Στο <http://users.auth.gr/martzelo/index.files/docs/135.docx>

Φραγκίσκος, Πάπας Ρώμης, Ομιλία Του Αγίου Πατέρα Φραγκίσκου Κατά Τη Θεία Λειτουργία Στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, (30 Νοεμβρίου 2014). Στο https://www.patriarchate.org/pope-francis/-/asset_publisher/row3iPd1j1Zj/content/address-of-his-holiness-pope-francis-at-the-divine-liturgy-of-the-patriarchal-cathedral-of-st-george-30-11-14-?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fwww.patriarchate.org%2Fpope-francis%3Fp_p_

id%3D101_INSTANCE_row3iPd1j1Zj%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-1%26p_p_col_count%3D1&_101_INSTANCE_row3iPd1j1Zj_languageId=el_GR

B. Εικόνες

Κόρδης Γ., {τέμπερα). Στο <https://www.pinterest.com/pin/300826450085445361>

Διασπορά των ορθοδόξων στον κόσμο. Στο http://www.pentapostagma.gr/2013/02/blog-post_6190.html

Προκαθήμενοι Ορθοδόξων Εκκλησιών, κατά την παραμονή της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, Άγ. Τίτος Ηρακλείου, Κρήτη, 2016. Στο http://www.sigmalive.com/uploads/images/news/DOC.20160625_.1326298_%.CE%A3%.CE%A5%.CE%9D%.CE%9F%.CE%94%.CE%9F%.CE%A3_.jpg

Εναρκτήρια συνεδρία της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, Κρήτη, 2016. Στο http://fanarion.blogspot.gr/2017/01/blog-post_13.html

Β' Βατικανή σύνοδος. Στο <https://userscontent2.emaze.com/images/729cd026-0f6d-4536-970c-a02ea19673c7/303247fdf973d06b0f9600d121c6cb6a.jpg>

Οι 95 θέσεις του Λούθηρου στην είσοδο του Καθεδρικού Ναού της Βιτεμβέργης. Στο <http://www.dw.com/el/%.CE%BB%.CE%BF%.CF%8D%.CE%B8%.CE%B7%.CF%81%.CE%BF%.CF%82-%.CE%BF-%.CE%BC%.CE%BF%.CE%BD%.CE%B1%.CF%87%.CF%8C%.CF%82-%.CF%80%.CE%BF%.CF%85->

**%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B1-
%CE%BE%CE%B5-%CF%84%CE%BF%CE%BD-
%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%BF
/a-36207234**

Η Βίβλος του Λουθήρου στα γερμανικά. Στο <https://www.slideshare.net/kioufe/ss-47201132>

Μαρτίνος Λούθηρος. Στο <http://www.mixanitouxronou.gr/o-martinos-louthiros-katangelli-anichta-ta-sigchorochartia-gia-tis-amarties-ke-ti-diafthoratis-papikis-ekklisias-i-eresi-pou-katelize-stin-pi-o-ematiri-thriskeftiki-diamachi-metaxi-katholikon-ke-pro>

Αγγλικανικός ναός Αγ. Παύλου στην Αθήνα. Στο http://orpheas-orpheas.blogspot.gr/2013/10/blog-post_6.html

Δόγμα και λατρεία Ρωμαιοκαθολικών και Προτεσταντών. Στο Δημητρούκας Ι., Ιωάννου Θ., Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Β' Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, Δ.Ε. 7.1.3. Στο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B107/755/4963,22634/>

Βαπτιστήριο χριστιανικής οικίας στη Δούρα Ευρωπό, αρχές 3ου αι. Στο <http://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/92-12.pdf>

Κατακόμβη Αγίας Πρίσκιλλας, Ρώμη. Στο <http://www.hristospanagia.gr/?p=20329>

Η Βασιλική του Αγίου Δημητρίου, Θεσσαλονίκη, 5ος αι. Στο <http://cityculture.gr/2016/10/o-naos-tou-agiou-dimitriou-stin-thessaloniki> και <http://histoirehistoire.weebly.com/arhochiilotataueps>

ilonkappatauomicronnuiotakappaomicron943-
tau973piomicroniota-nualpha974nu.html

Ροτόντα, Θεσσαλονίκη, 4ος αι. Στο <http://www.thetoc.gr/magazine/ksanarxise-o-polemos-gia-ti-rotonta>

Μονή Οσίου Λουκά Βοιωτίας, 11ος αι. Στο <http://www.pi-schools.gr/lessons/aesthetics/eikastika/afises/images/afises/8d.jpg>

Ο ναός της Αγίας Σοφίας, Κωνσταντινούπολη, 6ος αι. Στο <https://www.pinterest.com/pin/68679963037277088>

Αβαείο Μούρμπαχ, ναός ρομανικού τύπου, 12ος αι. Στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CE%BF%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%84%CE%AD%CF%87%CE%BD%CE%B7

Η Παναγία των Παρισίων, ναός γοτθικού τύπου, Παρίσι, 13ος αι. Στο https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Notre_Dame_dalla_Senna_crop.jpg

Ο ναός του Αγίου Πέτρου, αναγεννησιακός τύπος, Ρώμη, 16ος αι. Στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%91%CE%B3%CE%AF%CE%BF%CF%85_%CE%A0%CE%AD%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%85

Ιησούς Χριστός, εγκαυστική εικόνα, Σινά, 6ος αι. Στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F_%CE%A7%

CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%8C%CF%82_%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CF%89%CF%81_(%CE%B1%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%A3%CE%B9%CE%BD%CE%AC)

Ιησούς Χριστός, ψηφιδωτό, Αγία Σοφία Κων/λης, 13ος αι. Στο <https://gr.pinterest.com/THartdiva/byzantine-art>

Ιησούς Χριστός, Α. Ρουμπλιόφ, ρώσικη εικόνα, 15ος αι. Στο http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/panagiotou_roublev.html

Ιησούς Χριστός, Θεοφάνης ο Κρης, 16ος αι. Στο http://hristospanagia3.blogspot.gr/2014_05_21_archive.html

Ο Χριστός στη στήλη. Αντονέλλο ντα Μεσίνα, 15ος αι. Στο <https://logomnimon.wordpress.com/%CE%B6-%CE%B7-%CE%B6%CF%89%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%87%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%8D-%CE%BC%CE%AD%CF%83%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CE%B6%CF%89%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D>

Χριστός Σωτήρας, Δ. Θεοτοκόπουλος, 1600. Στο <http://www.backtoclassics.com/gallery/elgreco/christassaviour1>

Ο Χριστός δείχνει την πληγή, Καραβάτζιο, 17ος αι.

Στο <https://astrofella.wordpress.com/2016/12/10/beyond-caravaggio-the-national-gallery>

Μωσής, Μιχαήλ Άγγελος, Ρώμη, 1515. Στο <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:Roma-sanpietroinvincoli02.jpg>

Βιτρό στην Παναγία της Σαρτρ στη Γαλλία. Στο <https://www.pinterest.com/alison9891/early-europe-and-colonial-americas-ap-list-of-250>

Χειρόγραφο βυζαντινής μουσικής γραφής. Στο http://panagiotisandriopoulos.blogspot.gr/2013_04_01_archive.html

Βάπτισμα Ορθοδόξων στη Μαδαγασκάρη. Στο <http://www.orthodoxmadagascar.org/mission>

Ο άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος, φωτιστές των Σλάβων. Στο <https://antexoume.wordpress.com/2014/05/10/%CE%BF%CE%B9-%CF%86%CF%89%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AD%CF%82-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%83%CE%BB%CE%AC%CE%B2%CF%89%CE%BD-%CE%BF%CE%B9-%CE%B8%CE%B5%CF%83%CF%83%CE%B1%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B5>

Η ιστορική συνάντηση του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα και του Πάπα Παύλου στα Ιεροσόλυμα, 1964. Στο <http://fanarion.blogspot.gr/2014/01/blog->

post_13.html

11η Συνάντηση Διαλόγου μεταξύ Ορθοδόξων και Καθολικών, Πάφος, 2009. Στο <http://archive.churchofcyprus.org.cy/article.php?articleID=864>

Θεματική Ενότητα 2

A. Κείμενα

Eurobarometer Special Surveys, αρ.: 225, 341, 393. Στο http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_special_419_400_en.htm

«Religion in the European Union». Στο https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_the_European_Union

«Religion in the Europe». Στο https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Europe

Κτενάς Χ., Έρευνα: Θρησκεία και Ευρώπη, οι μεγάλες αντιθέσεις, εφ. Κιβωτός της Ορθοδοξίας, 28-07-2015, ηλ. έκδ.<http://ikivotos.gr/post/229/ereyna-thrshskeia-kai-eyrwph-oi-megales-antitheseis>

«Νομικά πρόσωπα πλέον οι Θρησκευτικές Κοινότητες», εφ. Καθημερινή, 03-10-2014. Στο <http://www.kathimerini.gr/786409/article/epikairothta/ellada/nomika-proswpa-pleon-oi-thrshskytikes-koinothtes>

Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας, Χαιρετισμός στην Διεθνή Διάσκεψη των Αθηνών με θέμα: «Θρησκευτικός και πολιτιστικός πλουραλισμός και ειρηνική συνύπαρξη στη Μέση Ανατολή», 18-20 Οκτωβρίου 2015, Αθήνα. Στο <http://orthodoxalbania.org/>

alb/index.php/el/lajme-2/blog/3611-2015-10-19-18-58-31

Ταγιάνι Α., Αντιπρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Δελτίο Τύπου: «Η Επιτροπή καλεί Θρησκευτικούς Ηγέτες να συζητήσουν γύρω από το θέμα “Ζούμε μαζί ξεπερνώντας τις διαφωνίες μας”», 16-06-2015. Στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5179_el.htm

Πέτρου Ι., «Θρησκεία, επικοινωνία και δημόσιος χώρος», Εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Χριστιανισμός - Ορθοδοξία και μέσα ενημέρωσης στον σύγχρονο κόσμο» της Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης Ορθοδοξίας (Δ.Σ.Ο.), Θεσσαλονίκη, 12-15 Μαΐου 2014. Στο http://panagiotisandriopoulos.blogspot.gr/2014/05/blog-post_4723.html

Παπαγεωργίου Ν., «Η Εκκλησία και η εκκοσμίκευση», Εισήγηση στο 2ο Συνέδριο Ορθόδοξης Νεολαίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, Κωνσταντινούπολη, 11-16 Ιουλίου 2007. Στο <http://www.ec-patr.org/youth/papageorgiou.htm>

Ιγνάτιος, Μητροπολίτης Δημητριάδος, «Θρησκευτικότητα και θρησκευτικά σύμβολα στον δημόσιο χώρο», Εισήγηση στο συνέδριο «Εκκλησία και Αριστερά», Θεσσαλονίκη, 22-23 Ιανουαρίου 2013. Στο <http://imd.gr/articles/0/0/645>

Ντοστογιέβσκη Φ., Αδελφοί Καραμάζοβ, μτφ. Άρη Αλεξάνδρου, εκδ. Γκόβοστη, σελ 130

«Πρόταση ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τη χριστιανοφοβία και την προστασία των χριστιανικών λατρευτικών κτηρίων στην Ευρώπη», Β8-0229/2016, 02-02-2016. Στο <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B8-2016-0229+0+DOC+XML+V0//EL>

«Σχετικοκρατία», Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, τόμ. 56, σ. 215

«Πορίσματα», ΙΘ΄ Πανορθόδοξη Συνδιάσκεψη Εντεταλμένων Ορθοδόξων Εκκλησιών και Ιερών Μητροπόλεων για θέματα Αιρέσεων και Παραθρησκευείας με θέμα: «Αποκρυφισμός και Εσωτερισμός ▯ σύγχρονη μορφή επιδημίας σε παγκόσμιο επίπεδο», Προκόπι, 29-10/01-11-2007. Στο http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/heresies/diask_porismata_ith.html

Μπεκριδάκης Δ., «Νέα Θρησκευτικά Κινήματα και νέα πνευματικότητα: προς αλλαγή θρησκευτικού «παραδείγματος»; Εισαγωγικό σχεδιάσμα με αναφορές στην Ελληνική πραγματικότητα». Στο http://e-theologia.blogspot.gr/2011/03/blog-post_17.html

Ειδική Συνοδική Επιτροπή Μελέτης Αρχαιολατρίας-Νεοειδωλολατρίας, «Η προσπάθεια αναβίωσης της ειδωλολατρίας». Στο <http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/ancient/eidola.html>

«Οι Δρυίδες του 21ου αιώνα τίμησαν το θερινό ηλιοστάσιο», Ant1 news, 21-06-2015. Στο <http://www>.

ant1news.gr/news/World/article/412008/oi-dryides-toy-21oy-aiona-timisan-to-therino-iliostasio

«Η παλινόρθωση του Θορ, του Οντίν και της Φρέγια»,
εφημ. Το Βήμα, ηλ. έκδ. 14-02-2015. Στο <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=676935>

«Αντισημιτισμός», Λεξικό Τριανταφυλλίδη, ηλ. έκδ., στο http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82&sin=all

Τίμερμανς Φ., Α' Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Δελτίο Τύπου: «Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διοργανώνει συνέδριο για την καταπολέμηση του αντισημιτισμού και της ισλαμοφοβίας, μετά από έρευνα που έδειξε ότι το 50% των Ευρωπαίων πιστεύει πως οι θρησκευτικές διακρίσεις είναι ευρέως διαδεδομένες», 01-10-2015. Στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5737_el.htm

Δούλος Γ., Ισλαμοφοβία, η κρυφή γοητεία της μισαλλοδοξίας. Στο http://www.academia.edu/4431527/%CE%99%CE%A3%CE%9B%CE%91%CE%9C%CE%9F%CE%A6%CE%9F%CE%92%CE%99%CE%91_%CE%97_%CE%9A%CE%A1%CE%A5%CE%A6%CE%97_%CE%93%CE%9F%CE%97%CE%A4%CE%95%CE%99%CE%91_%CE%A4%CE%97%CE%A3_

%CE%9C%CE%99%CE%A3%CE%91%CE%9B%CE%9B%CE%9F%CE%94%CE%9F%CE%9E%CE%99%CE%91%CE%A3

Γρηγόριος Θεολόγος, Λόγος Β' Απολογητικός της εις τον Πόντον φυγής, ΡG 35,424 C – 425 A.

«Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξου Εκκλησίας», Κρήτη, 2016. Στο <https://www.holycouncil.org/el/-/encyclical-holy-council>

Μαρτζέλος Γ., «Η θεολογία του “σπερματικού λόγου” και η σημασία της για τους διαχριστιανικούς και διαθρησκευτικούς διαλόγους». σ. 3. (Θεολογία 84, 2 (2013), σ. 69-80). Στο <http://users.auth.gr/martzelo/index.files/docs/128.doc>

Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Οι θρησκείες, τόμος 21, Αθήνα 1992

Γιαννουλάτος Αν., Επίσκοπος Ανδρούσης, Όψεις Ινδουισμού - Βουδισμού, Αθήνα 1988

Glaseparr H. D., Παγκόσμιος ιστορία των θρησκειών, εκδ. Βιβλιοαθηναϊκή, Αθήνα 1989

12ο Πέτρινο έδικο του Ασόκα, Ven. S.Dhammika, The Edicts of King Asoka, 1993. Στο <http://www.accesstoinsight.org/lib/authors/dhammika/wheel386.html>

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, Οικουμενική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (10 Δεκεμβρίου 1948). Στο http://www.ohchr.org//EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/grk.pdf

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000, 2009, 2016), Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 18-12-2000, 2000/C364, σ. 10· 7.6.2016, 2016/C202, σ. 395

Μαρτζέλος Γ., Ορθοδοξία και διαθρησκευτικός διάλογος, σ. 5-9 (Γρηγόριος ο Παλαμάς 89 (2006), σ. 1065-1078). Στο <http://users.auth.gr/martzelo/index.files/docs/84.doc>

«Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξου Εκκλησίας», Κρήτη, 2016. Στο <https://www.holycouncil.org/-/message>

Γριζοπούλου Ό., Τα Μαθήματα των Θρησκευτικών (ΜΘ) στα σχολεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο http://www.pi-schools.gr/lessons/religious/europ_diast/diefkr_omol.doc

Γιαγκάζογλου Στ., Το θρησκευτικό μάθημα μεταξύ παράδοσης και εκσυγχρονισμού. Προς μία νέα και διευρυμένη θεώρηση της φυσιογνωμίας του μαθήματος των Θρησκευτικών στο ελληνικό δημόσιο σχολείο, σ. 1. Στο <http://theologoi-kritis.sch.gr/docs/arthrografia/giagazoglou.doc>

B. Εικόνες

Η παράδοση, Γ. Κόρδης. Στο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/96/780,2841>

Ο πληθυσμός των Ρωμαιοκαθολικών στην Ελλάδα. Στο <http://iep.edu.gr/thriskeftika/files/%CE%93%20>

1/27.%20%CE%A1%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%99%CE%9F%CE%9A%CE%91%CE%98%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%9A%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%9F%CE%A4%CE%97%CE%A4%CE%91%20%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%91%CE%94%CE%9F%CE%A3.jpg

[Η θρησκευτική πίστη ως ιδιωτική υπόθεση]. Στο http://mavrosगतos.blogspot.gr/2011/04/blog-post_08.html

[Αθεϊσμός και αντιχριστιανισμός]. Στο <http://www.nextdeal.gr/%CE%B5%CE%B9%CE%B4%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/%CF%88%CE%B9%CE%BB%CE%AC-%CE%B3%CF%81%CE%AC%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1/%CE%A3%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%84-%CE%B1%CF%85%CF%81%CE%BF%CE%B4%CF%81%CF%8C%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%85.html>

[Φαινόμενα αρχαιολατρείας]. Στο <http://iep.edu.gr/thriskeftika/files/%CE%93%202/12.%20%CE%9D%CE%95%CE%9F%-CE%A0%CE%91%CE%93%CE%91%CE%9D%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%A3-%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%91%CE%99%CE%9F%CE%9B%CE%91%CE%A4%CE%A1%CE%99%CE%91.jpg>

Υπαίθρια τελετή νοσταλγών του γερμανο-σκανδιναβικού Πανθέου στην Ισλανδία. Στο <http://asset.tonima.gr/vimawebstatic//FAA08242FE74ED2BF5545AFFBA699499.jpg>

[Ισλαμοφοβία]. Στο <http://iep.edu.gr/thriskeftika/files/%CE%93%202/10.%20%CE%95%CE%9D%CE%91%CE%9D%CE%A4%CE%99%CE%9F%CE%9D%20%CE%A4%CE%97%CE%A3%20%CE%99%CE%A3%CE%9B%CE%91%CE%9C%CE%9F%CE%A6%CE%9F%CE%92%CE%99%CE%91%CE%A3.jpg>

Ιησούς και Σαμαρείτισσα, αγνώστου Αφρικανού καλλιτέχνη. Στο <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/b1/Ahimsa.svg/596px-Ahimsa.svg.png>

Το Ιερό Κοράνιο και μετάφραση των Ενοιών του στην Ελληνική Γλώσσα, έκδ. Συγκρότημα του Βασιλιά Φαχντ για την Εκτύπωση του Ιερού Κορανίου, 1418 Εγίρας (1998 μ.Χ.)

Ο όρκος της Αχίμσα. Σύμβολο του Τζαϊνισμού. Στο <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/b1/Ahimsa.svg/596px-Ahimsa.svg.png>

Δίγλωσση επιγραφή (ελληνικά και αραμαϊκά) του βασιλιά Ασόκα. Στο <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%83%CF%8C%CE%BA%CE%B1>

Ιστορική συνάντηση των ηγετών των θρησκευτικών κοινοτήτων στην Κύπρο, 2015. Στο <http://www>.

philenews.com/el-gr/eidiseis-politiki/39/275814/se-exelixi-istoriki-synantisi-politikon-kai-thriskeftikon-igeton-tis-kyprou

Διαθρησκειακή συνάντηση με θέμα την εξάλειψη της δουλείας, Ρώμη, 2014. Στο <http://www.topontiki.gr/article/89079/oi-igetes-ton-megalyteron-thriskeion-enantia-sti-syghroni-doyleia-photos>

Συνάντηση Οικουμενικού Πατριάρχη, Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάπα Ρώμης, Λέσβος, 2016. Στο <http://iaath.gr/koinh-diakhryxh-para-patriarxh-archiepiskopou>

Συνάντηση θρησκευτικών ηγετών του κόσμου, Ασίζη, 2011. Στο http://www.kristeva.fr/assisi2011_en.html

Θεματική Ενότητα 3

A. Κείμενα

Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, Βίος και Λόγοι, εκδ. Ιερά Μονή Χρυσοπηγής, Χανιά, 2005

Παπαθανασίου Θ., «Ένας ησυχαστής του Αγίου Όρους στην καρδιά της πόλης: π. Πορφύριος Καυσοκαλυβίτης (1906-1991)», περιοδικό Σύναξη 117 (2011), σ. 50-67

Ειρηναίος, Μητροπ. Νεοφύτου και Μπάτσκας, «Η πνευματική σχέση του Γέροντος Πορφυρίου με τον Ορθόδοξο Σερβικό λαό», στο: Γέροντας Πορφύριος

Καυσοκαλυβίτης. Ορόσημο αγιότητα στο σύγχρονο κόσμο (Πρακτικά διορθοδόξου μοναστικού συνεδρίου), εκδ. Ι. Μονή Χρυσοπηγής, Χανιά 2008, σ. 297.

«Ο Γέρων Πορφύριος. Μαρτυρίες και εμπειρίες». Στο <http://www.porphyrrios.net>

Baker M. –Ασπρούλης Ν., «π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ (1893-1979). Ένα σύντομο βιο-εργογραφικό σημείωμα», περιοδικό Θεολογία, τόμ. 81 (2010), τ. 4ο
Φλωρόφσκυ Γ., Θέματα ορθοδόξου Θεολογίας, εκδ. Άρτος Ζωής, Αθήνα 1973, σ. 80, 101, 106, 107, 117, 159, 201, 202, 217

Φλωρόφσκυ Γ., Δημιουργία και Απολύτρωση, ελλ. μτφ. Π. Πάλλη, εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 99, 172, 280

Φλωρόφσκυ Γ., Χριστιανισμός και Πολιτισμός, ελλ. μτφ. Ν. Πουρναρά, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 123

Νίκος Νησιώτης, Ο Θεολόγος του Διαλόγου, (επιμ. Σταύρου Γιαγκάζογλου), εκδ. Αρμός, Αθήνα 2015.
«Νησιώτης Νίκος, «Η φύση ως κτίση»». περιοδικό Σύναξη, τχ. 14 (1985), σ. 19

«Αγία Μαρία (Σκόμπτσοβα), μοναχή». Στο <http://www.saint.gr/4381/saint.aspx>

«Αλέξανδρος Σμόρελ», στο https://orthodoxwiki.org/Alexander_Schmorell

«4η Προκήρυξη του Λευκού Ρόδου», στο «Μνήμη αγίου

Αλεξάνδρου Σμόρελ», εφημερίδα Χριστιανική, Πέμπτη 19 Ιουλίου 2012

Clement O., «Η αλήθεια ελευθερώσει υμάς», Συνομιλώντας με τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα, 1996

Κλεμάν Ο., Ταιζέ, Ένα νόημα στη ζωή, εκδόσεις Μαΐστρος, Αθήνα 2015

Κλεμάν Ο., «Παρατηρήσεις ενός Λαϊκού πάνω στη Μαρτυρία της Πίστης», απόδοση Λουκίας Ι. Μεταξά.

Στο http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/cleman_paratiriseis.html

Ιωάννης (Ζηζιούλας), Μητρ. Περγάμου, «Χριστολογία και ύπαρξη. Η διαλεκτική κτιστού-άκτίστου και τὸ δόγμα τῆς Χαλκηδόνας», Σύναξη, τχ. 2 (1982), σελ. 9

Ιωάννης (Ζηζιούλας), Μητρ. Περγάμου, Η κτίση ως ευχαριστία, εκδ. Ακρίτα, 1992, σ. 121 και 122

Ιωάννης (Ζηζιούλας), Μητρ. Περγάμου, Νόσος και θεραπεία στην Ορθόδοξη Θεολογία, στο «Θεολογία και Ψυχιατρική σε διάλογο», Πρακτικά Ημερίδας, εκδ. Αποστολική Διακονία. Στο <http://www.rempitousia.gr/2011/06/nosos-ke-therapia-stin-orthodoxi-theol>

Ιωάννης (Ζηζιούλας), Μητρ. Περγάμου, «Ευχαριστία και Βασιλεία του Θεού», Σύναξη, τχ. 49 (1994), σ. 7

«Μητέρα Τερέζα». Στο <https://www.sansimera.gr/biographies/1676>

«Ντίτριχ Μπονχέφερ». Στο <http://e-theologia.blogspot>.

- gr/2014/04/blog-post_2040.html
- «Dietrich Bonhoeffer», επιμ. Αι. Melloni, ed. Qiqazon, Comunità di Bose 1999, Απόδοση Π. Υφαντής, στο περιοδικό Σύναξη, τχ 106 (2008)
- «Μάρτιν Λούθερ Κινγκ», Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα, τόμ. 33, σ. 375
- https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B9%CE%BD_%CE%9B%CE%BF%CF%8D%CE%B8%CE%B5%CF%81_%CE%9A%CE%B9%CE%BD%CE%B3%CE%BA
- «Τούτου, Ντέσμοντ», Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα, Εκδ. Οργανισμός Πάπυρος, 1993, τόμ. 58, σ.12
- «Ντέσμοντ Τούτου, Ένας παγκόσμιος πνευματικός ηγέτης μιλάει για την πολιτική μη βίας κατά του apartheid και για την εξάλειψη των χρεών της Αφρικής», συνέντευξη στον δημοσιογράφο Θ. Λάλα, Εφημερίδα Το Βήμα (19/06/2005). Στο <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=166771>
- «Μαχάτμα Γκάντι», Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα, τόμ. 17, σ. 411
- Γκάντι Μ., Αυτοβιογραφία, εκδ. Ιάμβλιχος, 1999

B. Εικόνες

Άγιος Πορφύριος. Στο Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, Βίος και Λόγοι, εκδ. Ιερά Μονή Χρυσοπηγής, Χανιά, 2005, σ. 188

π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ. Στο Γ. Φλωρόφσκυ, Θέματα ορθοδόξου Θεολογίας, εκδ. Άρτος Ζωής, Αθήνα 1973, σ. 1

Νίκος Νησιώτης. Στο εξώφυλλο του τόμου Νίκος Νησιώτης. Ο θεολόγος του διαλόγου, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2015

Μαρία Σκόμπτσοβα. Στο <http://www.saint.gr/4381/saint.aspx>

Αλέξανδρος Σμόρελ. Στο <http://pemptousia.com/2014/07/alexander-schmorell-the-anti-nazi-new-martyr>

Ολιβιέ Κλεμάν. Στο <http://www.natidallospirito.com/wp-content/uploads/2016/01/clement.jpg>

Ιωάννης (Ζηζιούλας), Μητρ. Περγάμου. Στο http://www.orththeol.uni-muenchen.de/aktuelles/zizioulas_ehrendoktor/index.html

Μητέρα Τερέζα. Στο <http://www.ant1news.gr/news/World/article/431368/agia-i-mitera-tereza>

Ντίντριχ Μπονχέφερ. Στο http://e-theologia.blogspot.gr/2014/04/blog-post_2040.html

Η τέχνη της συζήτησης, René Magritte. Στο <https://gr.pinterest.com/pin/567101778054751341>

Μάρτιν Λούθερ Κινγκ. Στο <https://www.sansimera.gr/biographies/1267>

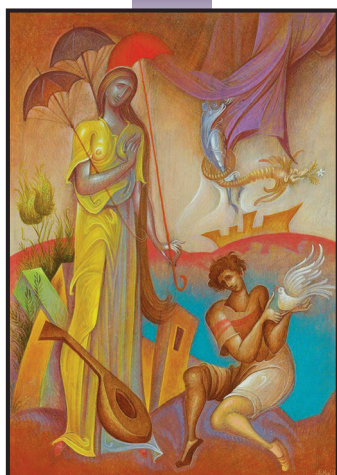
Ντέσμοντ Τούτου. Στο <http://www.mixanitouxronou.gr/ntesmont-toutou-o-negros-kathigitis-pou-paretithike-se-endixi-diamartirias-gia-to-apartchaint-egine-iereas-pire-to-nompel-irinis-ke>

zitise-na-sigchorethoun-vasanistes-ke-ektelestes
Μαχάτμα Γκάντι. Στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CF%87%CE%AC%CF%84%CE%BC%CE%B1_%CE%93%CE%BA%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B9#/media/File:Portrait_Gandhi.jpg

Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 1ου τόμου

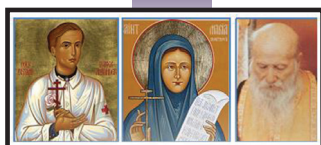
Τα Θρησκευτικά
της Γ' τάξης..... σ. 5

Θεματική Ενότητα 1:
Η Χριστιανοσύνη στον
σύγχρονο κόσμο σ. 8

Θεματική Ενότητα 2:
Το ζήτημα της θρησκείας
στη σύγχρονη Ευρώπη σ. 66

Θεματική Ενότητα 3:
Σύγχρονες θρησκευτικές
μορφές στην Ορθοδοξία
και στον κόσμο σ. 115

Πηγές υλικού σ. 152

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.